EVTROPI V. C. HISTORIAE ROMANAE, LIBB. X.

His additi

PAVLLI DIACONI

LIBB. IIX.

Accesserunt Doctiss. virorũ in Eutropium annotationes.

APVD IACOBVM CHOVET.

M. D. XCIIII.

PAVLLVS G.F.P.N. MERVLA OMNIBVS HISTORIARVM IN ACADEMIA Lugdunensi studiosis. S. Dico.

***

QVATVOR Imperia præ cæteris inlustria esse, iisque vniuersim nos subiicere voluit supremus ille, cuius in omnes imperium, Imperator. Eorum iam Tria fuere; laborat & vix est Quartum. Exigua enim eius & manca planè vestigia, non vbi natum, sed in alieno solo, in aliena gente, & (ô rerum vicissitudines!) ea, quæ exitium illi & internecionem, non semel, minata. Singulis sui Scriptores & Præcones commemorantur: Primo & Secundo Suspecti omnino; Tertio, non absque fabulis & mendacio; Quarto verò, quò remotiores ab eius incunabulis, eò veritati & ipsi rei propiores.

Eorum quidam plenè res gestas scripserunt; nonnulli summatim. Horum Annales sunt, illorum Historia dicitur. Non postremus in Posteriorum classe hic Auctor; qui quæ populus Ro. annos CIↃ.C. *& qui excurrunt, patrauit, tanta collegit breuitate, vt nihil ferè in eius Imperium inciderit, quod non diligenti auctori, saltem tribus verbis, notatum.* Si *qua in legendis historiis vtendum methodo; certè hic scriptor non prætermittendus, sed præmittendus: nimis enim succincta mihi Sex. Rufi epitome. Regiam hic noster & certam viam sternit ad, qui fusioris & heroici styli. Non habendus sanè, quo quibusdam est, loco, & tamquam parùm Latinus. Hoc illius, non ingenio, sed æuo imputandum; quo illi Latiæ linguæ cadebant flores: illos ego non promiscuè apud omnes carpo. Scriptores mihi sunt in nonnullo discrimine. In paucis Rem; in plerisque Rem & Verba noto: vt hos recipio; sic illos non reiicio: ex illo EutropI Annales; ex hoc ordine SuetonI Cæsares, non absque prauio consilio, vobis, partitis diebus, explicandos, & meis verbis, quàtum potest, iuuandos selegi. Eutropio adiicio Paulli Diaconi Annales dicam, an Historias? qui quo tempore sistit Eutropius, suum opus orditur (non, si rem spectetis, infeliciter) & producit in annum ab* V. C. CIↃ. CCCC.LXX. *aut circiter. Sequutus sum editionem CL.V. AntonI Schonhouï, quæ vbi ab Henrici Glareani, Æliæ Vineti, Frid. Siilburgi & manuscripto, qui apud me ab eruditißimo viro Franc.*

Nansio,

Nansio, discedit; notabo. Nihil mutaui, nisi quod necessariam mutationem requirebat. Vos, quæ verbo, quæ scripto Suetonio, Eutropio, Paullo addam, boni consulite, & vestra beniuolentia ad maiorem me, vestro bono & commodo, industriam excitate. Valete VV, ornatissimi & Iuuenes lectissimi.

EVTROPII
V. C. HISTORIAE ROMANÆ LIBRI DECEM.

DOMINO VALENTI GOTHICO MAXIMO PERPETVO AVGVSTO.

RES Romanas, ex voluntate Mansuetudinis tuæ, ab vrbe condita ad nostram memoriam, quæ in negociys vel bellicis vel ciuilibus eminebant, per ordinem temporum breui narratione collegi, strictim additis etiam his, quæ in Principum vitis egregia extiterunt: vt Tranquillitatis tuæ posit mens diuina lætari prius se illustrium virorum facta in administrando Imperio secutam, quàm cognosceret lectione.

Eutropius V.C. peculiariter tuus.

EVTROPI V. C. HISTORIAE ROMANÆ LIBER I.

ROMANVM IMPERIVM, quo neque ab exordio vllum ferè minus, neque incremẽtis toto orbe amplius humana poteſt memoria recordari, à Romulo exordium habet: qui Reæ Siluiæ, Veſtalis Virginis, filius, & (quantum putatus eſt) Martis, cum Remo fratre vno partu editus eſt. Is cum inter paſtores latrocinaretur, decimo octauo anno natiuitatis ſuæ, vrbem exiguam in Palatino monte conſtituit, XI. Kal. MAI, Olympiadis ſextæ anno tertio; poſt Troiæ excidium, vt qui plurimum minimúmque tradunt, tricenteſimo nonageſimo quarto. Condita ciuitate, quam ex nomine ſuo Romam vocauit, hæc fermè egit: Multitudinem finitimorum in ciuitatem recepit: Centum ex Senioribus elegit, quorum conſilio omnia ageret, quos Senatores nominauit, propter ſenectutem. Tunc cum vxores ipſe & populus non haberent, inuitauit ad ſpectaculum

Ludorum vicinas vrbis nationes, atque earum Virgines rapuit. Commotis bellis propter raptarum iniuriam, Cæninenses vicit, Antennates, Crustuminos, Sabinos, Fidenates, Vejentes: hæc omnia oppida vrbem cingunt. Et, cùm orta subitò tempestate non comparuisset, anno regni trigesimo septimo ad Deos transisse creditus est, & cõsecratus. Deinde Romæ per quinos dies Senatores imperauerũt; & his regnantibus annus vnus completus est. Postea Numa Pompilius rex creatus est: qui bellum nullum quidem gessit, sed non minus ciuitati, quàm Romulus profuit. Nam & Leges Romanis Moresque constituit, qui consuetudine prœliorum iam latrones ac semibarbari putabantur. Annum descripsit in decem menses, prius sine aliqua disputatione confusum; & infinita Romæ sacra, ac Templa constituit. Morbo decessit quadragesimo & tertio imperij anno. Huic successit Tullus Hostilius. Hic bella reparauit. Albanos vicit, qui ab vrbe Roma duodecimo miliario sunt. Vejentes & Fidenates; quorum alij sexto miliario absunt ab vrbe Roma, alij octauo decimo; bello superauit. vrbem ampliauit, adiecto Cœlio monte. Cùm triginta duobus annis regnasset, fulmine ictus cum domo sua arsit. Post hunc Ancus Marcius, Numæ ex filia nepos, suscepit imperium: contra Latinos dimicauit: Auentinum montem ciuitati adiecit

& Ianiculum: atque Ostiam ciuitatem supra mare sexto decimo miliario ab vrbe Roma condidit: vigesimo & quarto anno imperij morbo periit. Deinde regnum Priscus Tarquinius accepit. Hic numerum Senatorum duplicauit: Circum Romæ ædificauit: Ludos Romanos instituit, qui ad nostram memoriam permanēt. Vicit idem etiam Sabinos; & non parum agrorum, sublatum iisdem, vrbis Romæ territorio adiunxit: Primúsque triumphans vrbem intrauit. Muros fecit & Cloacas: Capitolium inchoauit XXXVIII. anno Imperij per Anci filios occisus est, Regis eius, cui ipse successerat. Post hūc Ser. Tullius suscepit Imperium, genitus ex nobili femina, captiua tamen & ancilla. Hic quoque Sabinos subegit: Montes tres, Viminalem, Quirinalem, Esquilinum vrbi adiunxit, fossas circa murum duxit. Primus omnium Censum ordinauit, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat. Sub eo Roma, omnibus in Censum delatis, habuit capitum octoginta quatuor millia ciuium Romanorum, cum his qui in agris erant. Occisus est XLV. imperij anno, scelere generi sui Tarquinij Superbi, filij eius regis, cui ipse successerat, & filiæ, quam Tarquinius habebat vxorem. L. Tarquinius Superbus, septimus atque vltimus regum, Volsos (quæ gens ad Campaniam euntibus non longè ab vrbe est) vicit; Gabios ciuitatem & Suessam Pom-

tiam subegit; cum Tuscis pacem fecit; & Templum Ioui in Capitolio ædificauit. Postea Ardeam oppugnans, in octauo decimo miliario ab vrbe positam ciuitatem, imperium perdidit. Nam cùm filius eius & ipse Tarquinius iunior, nobilissimi Collatini vxorem stuprasset, eáque de iniuria marito & patri & amicis questa fuisset, in omnium conspectu se occidit: propter quam caussam Brutus parens & ipse Tarquinius populum concitauit, & Tarquinio ademit imperium. Mox exercitus quoque eum, qui ciuitatem Ardeam cum ipso rege oppugnabat, reliquit; veniénsque ad vrbem rex portis clausis exclusus est. Cúmque imperasset annos viginti quinque, cum vxore & liberis suis fugit. Ita Rómæ regnatum est per septem reges annis ducentis quadraginta tribus, cùm adhuc Roma, vbi plurimum, vix vsque ad quintum decimum miliarium possideret. Hinc Consules cœpere pro vno rege duo hac caussa creari: vt si vnus malus esse voluisset, alter eum, habẽs potestatem similem, coërceret. Et placuit, ne Imperium longius, quàm annuum haberent, ne per diuturnitatem potestatis insolẽtiores redderentur, sed ciuiles semper essent, qui se post annum scirent futuros esse priuatos. Fuerunt igitur anno primo, expulsis regibus, COS. L. Iulius Brutus, qui maximè egerat, vt Tarquinius pelleretur, & Tarquinius Collatinus, maritus Lucretiæ.

Lucretię. Sed Tarquinio Collatino statim sublata dignitas est. Placuerat enim, ne quisquam in vrbe maneret, qui Tarquinius vocaretur. Qui, accepto omni patrimonio suo, ex vrbe migrauit; & loco ipsius factus est Valerius Publicola cos. Commouit tamen bellum vrbi Romæ rex Tarquinius, qui fuerat expulsus, & collectis multis gentibus, vt in regnum posset restitui, dimicauit. In prima pugna Brutus & Aruns Tarquinij filius inuicem se occiderunt. Romani tamen ex ea pugna victores recesserunt. Brutum Romanæ matronæ defensorem pudicitiæ suæ, quasi communem patrem, per annum luxerunt. Valerius Publicola SP. Lucretium Tricipitinum collegam sibi fecit, Lucretiæ patrem: quo morbo mortuo, iterum Horatium Puluillum collegam sibi sumpsit. Ita primus annus quinque cos. habuit cùm Tarquinius vrbe cessisset propter nomen, Brutus prœlio perisset, SP. Lucretius morbo mortuus esset. Secundo quoque anno iterum Tarquinius, vt reciperetur in regnum, bellum Romanis intulit, auxilium ei ferente Porsena Tusciæ rege; & Romam penè cepit. Verùm tum quoque victus est. Tertio anno post reges exactos, Tarquinius cùm suscipi non posset in regnum, neque Porsena, qui pacem cum Romanis fecerat, auxilium præstaret, Tusculum se contulit; quæ ciuitas non longè ab vrbe est, atque ibi

per quatuordecim annos priuatus cum vxore persenuit. Quarto anno post reges exactos, cùm Sabini Romanis bellum intulissent, victi sunt; & de his est triumphatum. Quinto anno Valerius ille Bruti collega, & IIII. COS. fataliter mortuus est, adeò pauper factus, vt collatis à populo numis, sumtum habuerit sepulturæ: quem matronæ, sicut Brutum, annum luxerunt. Nono anno post reges exactos, cùm gener Tarquinij ad iniuriam soceri vindicandam, ingentem collegisset exercitum, noua Romæ dignitas est creata, quæ Dictatura appellatur, maior quàm Consulatus. Eodem anno etiam Magister Equitum factus est, qui Dictatori obsequeretur. Neque quidquam similius potest dici quàm Dictatura antiqua huic Imperij potestati, quam nunc Tranquillitas vestra habet: maximè cùm Augustus quoque Octauianus, de quo postea dicemus, & ante eum C. Cæsar, sub Dictaturæ nomine atque honore regnauerint. Dictator autē Romæ primus fuit Largius: Magister Equitum primus SP. Cassius. Sexto decimo anno post reges exactos, seditionem Pop. Ro. fecit, tamquam à Senatu & COS. premeretur. Tū & ipse sibi Tribunos Pl. quasi proprios iudices & defensores creauit, per quos contra Senatum & COS. tutus esse posset. Sequenti anno Volsci bellum reparauerunt: victi & capti, etiam Coriolos ciuitatē, quam habebant optimam,

mam perdiderunt. Octauo decimo anno post eiectos reges, expulsus ex vrbe Q. Marcius dux Romanorum, qui Coriolos ceperat, Volscorum ciuitatem: ad ipsos Volscos contendit iratus; & auxilia contra Romanos accepit; Romanósque sępe vicit; vsque ad quintum miliarium vrbis accessit, oppugnaturus etiã patriam suam; Legatis, qui pacem petebant, repudiatis, nisi ad eum mater Veturia & vxor Volumna ex vrbe venissent; quarum fletu & precatione superatus; remouit exercitum. Atque hic secundus post Tarquinium fuit, qui dux contra patriã suam esset. K. Fabio & T. Virginio coss. trecenti nobiles homines, qui ex Fabia familia erant, contra Vejentes bellum soli susceperunt; promittentes Senatui & Populo, per se omne certamen implendum. Itaque profecti omnes nobiles, & qui singuli magnorum exercituum duces esse deberent, in prælio conciderunt. Vnus omnino superfuit ex tanta familia, qui propter ætatem puerilem duci non poterat ad pugnã. Post hæc Census in vrbe habitus est, & inuenta sunt ciuium capitũ cxix. millia. Sequenti anno, cùm in Algido monte, ab vrbe duodecimo fermè miliario, Romanus obsideretur exercitus, L. Quintius Cincinnatus Dictator est factus; qui agrum quatuor iugerum possidẽs manibus suis colebat. Is cùm in opere & arãs esset inuentus, sudore deterso, togam prætextam ac-

cepit: cæsis hostibus, liberauit exercitum. Anno ccc. & altero ab v. c. imperium consulare cessauit, & pro duobus Consulibus decem facti sunt, qui summam potestatem haberent, Decem viri nominati. Sed cum primo anno bene egissent, secundo vnus ex iis Ap. Claudius Virginij cuiusdam, qui honestis iam stipēdijs contra Latinos in monte Algido militabat, filiam virginem corrumpere voluit: quam pater occidit, ne stuprum à decemuiro sustineret, & regressus ad milites mouit tumultum. Sublata est Decem viralis potestas, ipsique damnati sunt. Anno trecentesimo decimo quinto ab V. C. Fidenates contra Romanos rebellarunt. Auxilium præstabant his Vejentes & rex Vejentium Tolumnius. Quæ ambæ ciuitates tam vicinæ vrbi sunt, vt Fidenæ VII. Vejentes XVIII. miliario absint. Coniunxerunt se his & Volsci. Sed M. Æmilio Dictatore & L. Quintio Cincinnato Magistro Equitum victi, etiam regem perdiderunt: Fidenæ captæ, & excisæ. Post XX. inde annos Vejentani rebellauerunt. Dictator contra ipsos missus est Furius Camillus, qui primùm eos vicit acie: mox etiam ciuitatem diu obsidens cepit, antiquissimā, Italiæque ditissimam. Postea cepit & Faliscos, non minùs nobilem ciuitatē: sed cōmota est ei inuidia, quasi prædam malè diuisisset: damnatúsque ob eam caussam, expulsus ciuitate est. Statim Galli Se-
nones

nones ad vrbem venerunt, & victos Romanos XI. miliario à Roma apud flumen Alliam secuti, etiam vrbem occuparunt: neque defendi quidquã nisi Capitolium potuit, quod cùm diu obsedissent, & iam Romani fame laborarent, à Camillo, qui in vicina ciuitate exsulabat, Gallis superuentũ est, grauissiméque victi sunt. Postea tamen, accepto etiam auro ne Capitolium obsiderent, recesserunt: sed sequutus eos Camillus ita cecidit; vt & aurum, quod his datum fuerat, & omnia, quæ ceperant, militaria signa reuocaret. Ita tertiò triumphans vrbem ingressus est; & appellatus secundus Romulus, quasi & ipse patriæ conditor.

EVTROPI LIBER II.

ANno CCC.LXV. ab v.c. post captum autem primo, dignitates mutatæ sunt: pro duobus coss. facti Tribuni Militares Consulari potestate. Hic iam cœpit Romana res crescere. Nam Camillus eo anno Volscorum ciuitatem, quæ per LXX. annos bellum gesserat, vicit; & Æquorum vrbem & Sutrinorum atque omnes, deletis eorum exercitibus, occupauit, & tres simul triumphos egit. T. etiam Quintius Cincinnatus Prænestinos, qui vsque ad vrbis Romæ portas bello venerant, persecutus, ad flumen Alliam vicit; & ciuitates, quæ sub ipsis agebãt, Romanis adiunxit. Ipsam Præneste aggressus

in deditionem accepit: quæ omnia ab eo gesta sunt viginti diebus, triumphúsque ipsi decretus. Verum dignitas tribunorum militarium non diu perseuerauit. Nam post aliquantum nullos placuit fieri; & quadriennium ita in vrbe fluxit, vt potestates ibi maiores non essent: resumpserunt tamen Tribuni militares Consulari potestate iterum dignitatem, & triennio perseuerauerunt. Rursus coss. facti, L. Genutio & Q. Seruilio coss. mortuus est Camillus: honor ei secundus post Romulum delatus est. T. Quintius Dictator aduersus Gallos, qui in Italiam venerant, missus est. Hi ab vrbe quarto milliario trans Anienem fluuium consederant. Nobilissimus è Senatoribus T. Manlius prouocantem Gallum ad singulare certamen cõgressus occidit: & sublato torque aureo colloque suo imposito, in perpetuum Torquati sibi & posteris cognomen accepit. Galli fugati sunt: mox per C. Sulpitium Dictatorem etiam victi. Non multo post à C. Marcio Tusci victi sunt: VII. millia captiuorum ex his in triumphum adducta. Census iterum habitus est. Et tum Latini, qui à Romanis subacti erant, milites præstare nollent, ex Romanis tantum tyrones lecti sunt, factęque legiones decem, qui modus sexaginta vel amplius armatorum millia efficiebat; paruis adhuc Romanis rebus: tanta tamen in re militari virtus erat. Quæ cum profectæ essent

aduerſus Gallos, duce L. Furio Camillo, quidam ex Gallis vnum è Romanis, qui eſſet optimus, prouocauit: tum ſe M. Valerius Tribunus militum obtulit; & cùm proceſſiſſet armatus, coruus ei ſupra dextrum brachium ſedit, mox cōmiſſa aduerſus Gallum pugna, idem coruus alis & vnguibus Galli oculos verberauit ne rectum poſſet adſpicere. ita à Tribuno Valerio interfectus non ſolum victoriam ei, ſed etiam nomen dedit. Nam poſtea idem Coruinus eſt dictus. Ac propter hoc meritum annorũ trium & viginti cos. eſt factus. Latini qui noluerunt milites dare, hoc quoque à Romanis exigere cœperunt, vt vnus Conſul ex eorum, alter ex Romanorum populo crearetur. Quod cùm eſſet negatum, bellum contra eos ſuſceptum eſt, & ingenti pugna ſuperati ſunt: ac de his perdomitis triumphatum eſt. Statuæ coss. ob meritum victoriæ in roſtris poſitæ ſunt. Eo anno etiam Alexandria ab Alexandro Macedone condita eſt. Iam Romani potentes eſſe cœperunt. bellum enim in cẽteſimo & triceſimo ferè miliario ab vrbe apud Samnites gerebatur; qui medii ſunt inter Picenum, Campaniam, & Apulliam. Papirius Curſor cũ honore Dictatoris ad id bellũ profectus erat: qui cũ Romã rediiſſet, Q. Fabio Maximo magiſtro equitum, quem apud exercitũ reliquit, præcepit, Ne ſe abſente pugnaret: ille, occaſione reperta, feliciſſimè

dimicauit, & Samnites deleuit: ob quam rem à Dictatore capitis damnatus, quod se vetante pugnasset, ingenti fauore militum & populi liberatus est: tanta Papirio seditione commota, vt penè ipse interficeretur. Postea Samnites Romanos T. Veturio & SP. Postumio coss. ingenti dedecore vicerunt: pax tamen à Senatu & populo soluta est; quæ cum ipsis propter necessitatem facta fuerat. Postea Samnites victi sunt à L. Papirio Consule: septem millia eorum sub iugum missa. Papirius de Sānitibus triumphauit. Eo tempore Ap. Claudius Censor Aquam Claudiam induxit, & Viam Appiā strauit. Samnites, reparato bello, Q. Fabium Maximum vicerunt, tribus millibus hominum occisis. Postea cum pater eius Fabius Maximus legatus datus fuisset, & Sānites vicit, & plurima eorum oppida cepit. Deinde P. Cornelius Rufinus, M. Curius Dentatus ambo coss. contra Samnites missi, ingentibus prælijs eos confecere. Tum bellum cum Samnitibus per annos nouem & XL. actum sustulerunt: neque vllus hostis fuit intra Italiam, qui Romanam virtutem magis fatigauerit. Interiectis aliquot annis iterum se Gallorum copiæ contra Romanos Tuscis Samnitibusque iunxerunt: sed cum Romam tenderent à P. Cornelio Dolabella Cos. deletæ sunt. Eodem tempore Tarentinis, qui iam in vltima Italia sunt, bellum indictū est: quia legatis Romano-

manorum iniuriam fecissent. Hi Pyrrhum Epiri regem cõtra Romanos auxilio poposcerunt; qui ex genere Achillis originem trahebat. Hic mox ad Italiam venit. Tumque primùm Romani cũ transmarino hoste dimicauerũt, missus est cõtra eũ Consul P. Valerius Leuinus. qui cũ exploratores Pyrrhi cepisset, iussit eos per Castra duci, ostendi omnem exercitum, tumque dimitti, vt renunciarent Pyrrho, quæ cum Romanis agerentur. Commissa mox pugna, cùm iam Pyrrhus fugeret, elephantorum auxilio vicit: quos incognitos Romani expauerunt, sed nox prælio finem dedit. Leuinus tamẽ per noctem fugit. Pyrrhus Romanos mille octingentos cepit, eosque summo honore tractauit; occisos sepeliuit, quos cùm aduerso vulnere & truci vultu etiam mortuos iacere vidisset, tulisse ad cœlum manus dicitur, cum hac voce: *Se totius orbis dominum esse potuisse, si tales sibi milites contigissent*. Pyrrhus coniũctis sibi Samnitibus, Lucanis, Brutijsque, Romam perrexit, omnia ferro igneque vastauit, Campaniam depopulatus est, atq; ad Præneste venit, milario ab vrbe octauodecimo. Mox terrore exercitus, qui cũ Consule sequebatur, in Cãpaniã se recepit. Legati ad Pyrrhũ de redimẽdis captiuis missi ab eo honorificè suscepti sũt, captiuos sine pcio Romã misit. Vnũ ex Legatis Romanorũ Fabriciũ sic admiratus est, vt cũ eũ pauperẽ esse cognouisset, quarta

te regni promissa, sollicitare voluerit, vt ad se transiret, cõtemptúsque à Fabricio. Quare cùm Pyrrhus ingenti Romanorum admiratione teneretur, legatum misit, qui pacem æquis conditionibus peteret, præcipuum virum Cyneam nomine: ita, vt Pyrrhus partẽ Italiæ, quam iam armis occupauerat, obtineret. Pax displicuit, remandatúmque Pyrrho à Senatu est, eum cum Romanis, nisi ex Italia recessisset, pacem habere non posse. Tum Romani iusserunt captiuos omnes, quos Pyrrhus reddiderat, infames haberi: quod armati capti fuissent, nec ante eos ad veterem statum reuerti, quàm binorũ hostium occisorum spolia retulissent. ita Legatus Pyrrhi reuersus est: à quo cum quæreret Pyrrhus, qualem Romam comperisset, Cyneas dixit, *Regum se patriã vidisse.* scilicet tales illic fermè omnes, qualis vnus Pyrrhus apud Epirum & reliquam Gręciam putaretur. Missi sunt contra Pyrrhum duces F. Sulpitius & D. Mummius coss. Certamine commisso, Pyrrhus vulneratus est, elephanti interfecti, xx. milia cæsa hostium; & ex Romanis tantùm quinque milia. Pyrrhus Tarentum fugatus. Interiecto anno, contra Pyrrhum Fabricius est missus, qui prius inter legatos sollicitari nõ poterat, quarta parte Regni promissa. Tum cùm vicina castra ipse & Rex haberent, medicus Pyrrhi ad eum nocte venit, promittens veneno Pyrrhum occisurum, si sibi

ſibi aliquid polliceretur: quem Fabricius vinctũ reduci iuſſit ad dominum Pyrrhóque dici, quæ contra caput eius medicus ſpopondiſſet. Tunc Rex admiratus dixiſſe fertur: *Ille eſt Fabricius, qui difficiliùs ab honeſtate, quàm Sol à curſu ſuo auerti poteſt.* Tunc Rex Siciliam profectus eſt. Fabricius, victis Samnitibus & Lucanis, triumphauit. Coss. deinde M. Curius Dẽtatus & Cornelius Lentulus aduerſum Pyrrhum miſſi ſunt: & Curius contra eum pugnauit, exercitum eius cæcídit, Tarentum fugauit. Ea die cæſa hoſtium XXIII. milia, Curius in conſulatu triumphauit. Primus Romam elephantos quatuor duxit. Pyrrhus etiam à Tarento mox receſſit, & apud Argos Græciæ ciuitatem occiſus eſt. C. Fabricio Luſcino & C. Claudio Cinna coss. anno vrbis cõditæ CCCCLXI. Legati Alexandrini à Ptolomæo miſſi Romam venere, & à Romanis amicitiam, quam petierant, obtinuerunt. Quintio Gulone, C. Fabio Pictore Coss. Picẽtes bellum commouere, & ab inſequentibus coss. P. Sempronio, Ap. Claudio victi ſunt: & de his triumphatum eſt. Conditæ à Romanis ciuitates, Ariminum in Gallia, & Beneuentum in Samnio. M. Attilio Regulo, L. Iunio Libone Coss. Salentinis bellum indictum eſt: captíque ſunt cum ciuitate ſimul Brunduſini, & de his triumphatum eſt. Anno CCCCLXXVII. cùm iam clarum vrbis Romæ nomen eſſet,

arma tamen extra Italiam mota non fuerant. Vt igitur cognoſceretur, quæ copiæ Romanorum eſſent, cenſus eſt habitus. tum inuenta ſunt capitum CCXCII. milia, CCCXXXIIII. quanquam à condita vrbe nunquam bello ceſſaſſent. Et contra Afros bellum ſuſcepum eſt primum, Ap. Claudio, Q. Fuluio Coſs. In Sicilia contra eos pugnatum eſt, & Ap. Claudius de Afris & rege Siciliæ Hierone triumphauit. Inſequenti anno, Valerio Marco & Octacilio Coſs. in Sicilia à Romanis res magnæ geſtæ ſunt. Tauromìnitani, Catanenſes, & præterea quinquaginta ciuitates in fidem acceptæ ſunt. Tertio anno in Sicilia contra Hieronem bellum paratum eſt. Is cum omni nobilitate Syracuſanorum pacem à Romanis impetrauit, deditque argẽti talenta ducenta. Afri in Sicilia victi ſunt, & de his ſecũdò Romæ triumphatũ eſt. Quinto anno belli Punici, quod contra Afros gerebatur, primũ Romani C. Duillio & Cn. Cornelio Aſina Coſs. in mari dimicauerunt, paratis nauibus roſtratis, quas Liburnas vocant. Conſul Cornelius fraude deceptus eſt. Duillius commiſſo prælio, Carthaginenſium decem vicit; XXX. naues cepit; XIIII. merſit; VII. milia hoſtium cepit; III. milia occidit: neque vlla victoria Romanis gratior fuit, quòd inuicti terra, iam etiam mari plurimum poſſent. C. Aquilio Floro, L. Scipione Coſs. Scipio Corſicam &

cam & Sardiniam vastauit, multa milia inde captiuorum abduxit, triumphum egit. L. Manlio Vol'one, M. Attilio Regulo coss. bellum in Africam translatũ est contra Hamilcarem Carthaginiensium ducem, in mari pugnatum, victúsque est. Nam perditis LXIIII. nauibus, retrò se recepit: Romani XXII. amiserunt. sed cum in Africam transissent, primam Clypeam Africæ ciuitatem in deditionem acceperunt. Consules vsque ad Carthaginem processerunt, multísque vastatis oppidis, Manlius victor Romam rediit, & XXVII. milia captiuorum reduxit: Attilius Regulus in Africa remansit. Is contra Afros aciem instruxit, cõtra tres Carthaginẽsium duces dimicans, victor fuit, XVIII. milia hostium cæcîdit, quinque milia cum XVIII. Elephantis cepit, LXXIIII. ciuitates in fidem accepit. Tum victi Carthaginienses, pacem à Romanis petierunt: quam cum Regulus nollet nisi durissimis conditionibus dare, Afri auxilium à Lacedęmoniis petierũt: & duce Xantippo, qui à Lacedæmoniis missus fuerat, Romanorum dux Regulus victus est vltima pernicie. nam duo milia hominũ tantũ ex omnĩ Romano exercitu refugerunt, quindecim milia cum imperatore Regulo capta sunt, XXX. milia occisa, Regulus ipse in cathenas coniectus. M. Æmilio Paulo, Ser. Fuluio Nobiliore Coss. ambo Romani consules in Africam profe-

cti sunt, cum trecentarum nauium classe Clypeam petunt, & contra Carthaginienses venerunt, primùm Afros nauali certamine superant. Æmilius consul centum & quatuor naues hostium demersit: triginta cum pugnatoribus cepit, quindecim milia hostium aut occidit, aut cepit, militem suum ingenti præda ditauit. Et subacta Africa tum fuisset, nisi tanta fames fuisset, vt diutius expectare exercitus non posset. Consules cum victrici classe redeuntes, circa Siciliam naufragium passi sunt: & tanta tempestas fuit, vt ex quadringentis sexaginta quatuor nauibus, octoginta seruari vix potuerint. Neque vllo tempore tãta maritima tempestas audita est. Romani tamen statim ducentas naues reparauerunt, neque in aliquo animus his infractus fuit. Cn. Seruilius Cepio & C. Sempronius Blæsus coss. cum ducentis sexaginta nauibus ad Africam profecti sunt, aliquot ciuitates ceperunt: prędam ingentem reducẽtes, naufragium passi sunt. Itaque cùm continuæ calamitates Romanis displicerẽt, decreuit Senatus, vt à maritimis præliis discederetur, & tantùm sexaginta naues ad præsidium Italię saluæ essẽt. L. Cæcilio Metello, C. Furio Pacillo coss. Metellus in Sicilia Afrorum ducem cum cxxx. elephantis, & magnis copiis venientem superauit, xx. milia hostium cæcidit, sex & viginti elephantos cepit, reliquos errantes per Numidas, quos

quos in auxilium habebat, collegit, & Romam deduxit ingenti pompa, cum cxxx. elephantorum numero omnia itinera compleret. Post hæc mala Carthaginienses Regulum ducem, quem ceperant, petierunt, vt Romam proficisceretur; & pacem à Romanis obtineret, ac permutationem captiuorum faceret. Ille Romam cùm venisset, inductus in Senatum, nihil quasi Romanus egit, dixitque se ex illa die, qua in potestatem Afrorum venisset, Romanum esse desiuisse: itaque & vxorem à complexu remouit, & Romanis suasit, ne pax cum Pœnis fieret. Illos enim fractos tot casibus, spem nullam habere, se tanti non esse, vt tot millia captiuorum propter vnum se & senem, & paucos, qui ex Romanis capti fuerant, redderentur: itaque obtinuit. Nam Afros pacem petentes nullus admisit. Ipse Carthaginem rediit, offerētibúsque Romanis, vt eum Romæ tenerent, negauit se in ea vrbe mansurum, in qua postquam Afris seruierat, dignitatem honesti ciuis habere non posset. Regressus igitur in Africam, omnibus suppliciis extinctus est. Pòst Ap. Pulchro, & L. Iunio Coss. Claudius contra auspicia pugnauit, & à Carthaginiensibus victus est. nam ex ducentis viginti cum pugnatoribus captæ sunt, demersæ cæteræ, viginti millia capta. Alius quoque Cos. Classem naufragio amisit, exercitum tamen saluum habuit, quia vicina littora

erant. C. Luctatio Catulo, A. Posthumio Albino, Coss. anno belli Punici XXIII. Catulo bellum contra Afros commissum est. Profectus est cum trecentis nauibus in Siciliam: Afri contra ipsum quadringentas parauerunt. Nunquam in mari tantis copiis pugnatum est. Luctatius Catulus nauem æger ascendit. vulneratus enim in pugna superiore fuerat. Contra Lilybæum ciuitatem Siciliæ pugnatum est ingenti virtute Romanorum. nam LXXIII. Carthaginiensium naues captę sunt, CXXV. demersæ, XXII. millia hostium capta, XIII. millia occisa. Infinitum auri argentíque prædæ in potestatem Romanorum redactum. Ex classe Romanorum duodecim naues submersę. Pugnatum est VI. Idus Martias. Statim Carthaginienses pacem petierunt: tributa est ei pax. Captiui Romanorum, qui tenebantur à Carthaginiẽsibus, redditi sunt. Etiam Carthaginienses petierũt, vt redimi eos captiuos liceret, quos ex Afris Romani tenebant. Senatus iussit sine pretio dari eos, qui in publica custodia essent: Qui autem à priuatis tenerentur, vt pretio dominis reddito, Carthaginem redirẽt; atque id pretium ex fisco magis, quàm à Carthaginiensibus solueretur. Q. Luctatius, A. Manlius Coss. creati, bellum Faliscis intulerunt (quæ ciuitas Italiæ opulenta quondam fuit) quod ambo Coss. intra sex dies, quàm venerant, transegerunt, XV. millia hominum cæsa;

cæsa; pax concessa, agro tamen ex medietate sublato.

EVTROPI LIBER III.

FInito igitur Punico bello, quod per XXII. annos gestum est, Romani iam clarissima gloria noti, legatos ad Ptolomæum, Ægypti regem, miserunt, auxilia promittentes: quia rex Syriæ Antiochus bellum ei intulerat. Ille gratias Romanis egit; auxilia non accepit. iam enim fuerat pugna transacta. Eodem tempore potentissimus rex Siciliæ Hiero Romam venit ad ludos spectandos, & ducenta millia modiorum tritici populo dono dedit. L. Cornelio Lentulo, Fuluio Flacco Coss. quibus Hiero Romam venerat, etiam contra Ligures intra Italiam bellum gestum est; & de his triumphatum est. Carthaginienses tamen bellum reparare tentabant; Sardinienses, qui ex conditione pacis Romanis parêre debebant, ad rebellandum impellentes. Venit tamen legatio Carthaginiensium Romam, & pacem impetrauit. T. Manlio Torquato, C. Attilio Balbo Coss. de Sardis triumphatum est: & pace omnibus locis facta, Romani nullum bellum habuerunt: quod his post Romam conditam semel tantùm, Numa Pompilio regnante, contigerat. L. Postumius Albinus, Cn. Fuluius Centumalus Coss. bellum contra Illyricos ges-

ſerunt, & multis ciuitatibus captis, etiam reges in deditionem acceperunt: ac tum primùm de Illyricis triumphatum eſt. L. Æmilio conſule, ingentes Gallorum copiæ Alpes trāſierunt: ſed pro Romanis tota Italia cōſenſit: traditúmque eſt Fabio hiſtorico, qui ei bello interfuit, ꟾↃ CCC. millia hominum parata ad id bellum fuiſſe. ſed res per Conſulem tum proſperè geſta eſt, XL. millia hoſtium interfecta ſunt: & triumphus Æmilio decretus. Aliquot deinde annis pòſt contra Gallos intra Italiam pugnatum eſt. finito bello, M. Claudio Marcello, Cn. Cornelio Scipione Coss. tum Marcellus cum parua manu Equitum dimicauit, & regem Gallorum Viridomarum nomine manu ſua occidit. Poſtea cum collega ſuo ingentes copias Gallorum peremit, Mediolanum expugnauit, grandem prædam Romam pertulit, ac triumphans Marcellus ſpolia Gallorum, ſtipiti impoſita, humeris ſuis vexit. M. Minutio, P. Cornelio Coss. Hiſtris bellum illatum eſt, quia latrocinati naues Romanorū fuerant, quæ frumenta exhibebant: perdomitíque ſunt omnes. Eodem anno bellum Punicum ſecundum Romanis illatum eſt per Hānibalem Carthaginienſium ducem, qui Saguntum Hiſpaniæ ciuitatem, Romanis amicam, oppugnare aggreſſus eſt, agēs viceſimum ætatis annum, copiis congregatis CL. millium peditum, & XX. millium equitum. Huic Romani per

ni per legatos denuntiauerunt, vt bello abstineret. Is legatis parere noluit. Romani etiam à Carthaginiensibus petierunt, vt mandaretur Hannibali, ne bellum cōtra socios populi Romani gereret. dura responsa à Carthaginiensibus reddita. Saguntini interea fame victi sunt: captique ab Hannibale, vltimis pœnis afficiuntur: Tum P.Cornelius Scipio cum exercitu in Hispaniam profectus est, T.Sempronius in Siciliam bellum Carthaginiensibus indictum est. Hannibal, relicto in Hispania fratre Hasdrubale, Pyrenæum transit, Alpes adhuc in ea parte inuias sibi patefecit. Traditur ad Italiam LXXX. millia peditum, & xx. millia equitum, septem & xxx. Elephantes adduxisse. Interea multi Ligures & Galli Hannibali se coniunxerunt. Sempronius Gracchus, cognito ad Italiam Hannibalis aduentu, è Sicilia exercitum Ariminum traiecit. P.Cornelius Scipio Hannibali primus occurrit. Cōmisso prælio fugatis suis, ipse vulneratus in castra rediit. Sempronius Gracchus & ipse conflixit apud Trebiam. Is quoque vincitur. Hannibali multi se in Italia dediderunt, Inde ad Tusciam veniens Hannibal Flaminio Consuli occurrit: ipsum Flaminium interemit, Romanorum xxv. millia cæsa sunt: cæteri diffugerunt. Missus aduersus Hannibalem postea à Romanis Q.Fabius Maximus. Is eum, differendo pugnam, ab impetu fregit, mox inuenta oc-

casione vicit. Quingentesimo & quadragesimo anno à condita vrbe L. Æmilius, P. Terentius Varro contra Hannibalem mittuntur, Fabióque succedunt. Qui Fabius ambos Coss. monuit, vt Hannibalem callidum & impatientem ducem non aliter vincerent, quàm prælium differendo. Verùm cùm impatientia Varronis Cos. contradicente Cos. altero, id est, Æmilio Paulo, apud vicum qui Cannæ appellabatur, in Apulia pugnatum esset, ambo Coss. ab Hannibale vincuntur, quatuor millia Afrorũ pereunt: magna pars de exercitu Hannibalis sauciatur: nullo tamen Punico bello Romani grauius accepti sunt. Periit enim in eo Paulus Æmilius Cos. Consulares aut prætorij xx. Senatores capti aut occisi xxx. nobiliores viri CCC. militum XL. millia, equitum tria millia & quadringenti. In quibus malis nemo tamen Romanorum pacis mẽtionem habere dignatus est. Serui, quod nunquam antè manumissi, & milites facti sunt. Post eam pugnam multæ Italiæ ciuitates, quæ Romanis paruerant, se ad Hannibalem transtulerunt. Hannibal Romanis obtulit, vt captiuos redimerent, responsúmque est à senatu: *Eos ciues non esse necessarios, qui cum armati essent, capi potuissent.* Ille omnes postea variis suppliciis interfecit, & tres modios aureorum annulorum Carthaginem misit, quos è manibus equitum Romanorum, Senatorum, & militum detraxerat.

xerat. Interea in Hispania, vbi frater Hannibalis Hasdrubal remanserat, cum magno exercitu, vt eam totam Afris subigeret, à duobus Scipionibus Romanis ducibus vincitur, perditque in pugna xxxv. millia hominum, ex his capiuntur x. millia; occiduntur xxv. Mittuntur ei à Carthaginensibus ad reparandas vires xii.millia peditum, iiii. millia equitum, xx. elephanti. Anno quarto postquam in Italiam Hannibal venit, M.Claudius Marcellus Cos.apud Nolam ciuitatem Campaniæ contra Hannibalem bene pugnauit. Hannibal multas ciuitates Romanorum per Apuliam, Calabriam, & Brutios occupauit. Quo tempore etiam rex Macedoniæ Philippus ad eum legatos misit, promittens auxilia contra Romanos, hac conditione, vt deletis Romanis; ipse quoque contra Græcos ab Hannibale auxilia acciperet. Captis igitur legatis Philippi, & re cognita, Romani in Macedoniam M.Valerium Leuinum ire iusserunt, in Sardiniam T.Manlium Torquatum proconsulem. nam etiam ea solicitata ab Hannibale Romanos deseruerat. Ita vno tempore quatuor locis pugnabatur. In Italia contra Hannibalem: In Hispania contra fratrem eius Hasdrubalem: In Macedonia contra Philippum: in Sardinia contra Sardos, & alterum Hasdrubalem Carthaginiensem. Is à T.Manlio procon-

sule, qui ad Sardiniam missus fuerat, viuus est captus. occisa cum eo XII. millia. capti mille quingenti: & à Romanis Sardinia subacta. Manlius victor captiuos & Hasdrubalem Romam reportauit. Interea etiam Philippus à Leuino in Macedonia vincitur, & in Hispania à Scipionibus Hasdrubal, & Mago tertius frater Hannibalis. Decimo anno postquam Hannibal in Italiam venerat, P. Sulpitio, Cn. Fuluio Coss. Hannibal vsque ad quartum milliarium vrbis accessit, equites eius vsq; ad portas. Mox Cõsulum metu cum exercitu venientium Hannibal ad Campaniam se recepit. In Hispania à fratre Hasdrubale ambo Scipiones, qui per multos annos victores fuerant, interficiuntur, exercitus tamen integer mãsit. Casu enim magis, quàm virtute erant decepti. Quo tempore etiam à Consule Marcello Siciliæ magna pars capta est, quam tenere Afri cœperant: & nobilissimæ vrbis Syracusanę præda ingens Romam perlata est. Leuinus in Macedonia cum Philippo, & multis Græciæ populis, & rege Asiæ Attalo amicitiam fecit, & ad Siciliam profectus, Hannonem quendam Afrorum ducem apud Agrigentum ciuitatem cum ipso oppido cepit, eúmque Romam cum captiuis nobilibus misit. XL. ciuitates in deditionem accepit. XXVI. expugnauit. Ita omnis Sicilia recepta, Macedonia fracta, ingenti gloria Romam regressus est.

Hanni-

Hannibal in Italia Cn. Fuluium cos. subitò aggressus, cum octo millibus hominum interfecit. Interea ad Hispanias, vbi occisis duobus Scipionibus nullus Romanus dux erat, P. Cornelius Scipio mittitur, filius P. Scipionis, qui ibidem bellum gesserat, annos natus quatuor & viginti, vir Romanorum omnium & sua ætate, & posteriori tempore ferè primus. Is Carthaginem Hispaniæ capit, in qua omne aurum & argentum & belli apparatum Afri habebant, nobilissimos quoque obsides, quos ab Hispanis acceperat, Magonem etiam fratrem Hannibalis ibi capit, quem Romam cum aliis mittit. Romæ ingens lætitia post hunc nuntium fuit, Scipio Hispanorum obsides parentibus reddidit. Quare omnes ferè Hispaniæ ad eum vno animo transierunt. Post quæ Hasdrubalem Hannibalis fratrem victum fugat, & prædam maximam capit. Interea in Italia cos. Q. Fabius Maximus Tarentum cepit, in qua ingentes copiæ Hannibalis erant: ibi etiam ducem Hannibalis Carthalonem occidit. xxv. millia captiuorum vendidit, prædam militibus dispertiuit, pecuniam hominum venditorum ad fiscum retulit. Tum multæ ciuitates Romanorum, quæ ad Hannibalem transierant, se Fabio Maximo dediderunt. Insequenti anno Scipio in Hispania egregias res egit, & per se & per fratrem suum L. Scipionem LXX. ciuitates re-

ceperunt. In Italia tamen malè pugnatum eſt. Nam Claudius Marcellus cos. ab Hannibale occiſus eſt. Tertio anno poſtquam Scipio ad Hiſpaniam profectus eſt, rurſus res inclytas gerit. Regem Hiſpaniarum magno prælio victum, in amicitiam accepit, & primus omnium à victo obſides non popoſcit. Deſperans Hannibal Hiſpanias contra Scipionem ducem poſſe retineri, fratrem ſuum Haſdrubalem in Italiam cum omnibus copiis euocauit. Is veniens eodem itinere, quo etiam Hannibal venerat, à coss. Ap. claudio Nerone, & M. Liuio Salinatore, apud Senam, Piceni ciuitatem, in inſidias compoſitas incidit: ſtrenuè tamen pugnans occiſus eſt. ingentes eius copiæ captæ aut interfectæ ſunt: magnum pondus auri atque argenti relatum. Poſt hæc Hannibal diffidere de belli cœpit euentu; Romanis ingens animus acceſſit. Itaque & ipſi euocauerunt ex Hiſpania P. Cornelium Scipionem. Is Romam cum ingenti gloria venit. Q. Cæcilio, L. Valerio coss. omnes ciuitates, quæ in Brutiis ab Hannibale tenebantur, Romanis ſe tradiderunt. Anno XIIII. poſtquam in Italiam Hannibal venerat, Scipio, qui multa bene in Hiſpania egerat, Conſul eſt factus, & in Africam miſſus. Cui viro diuinum quiddam ineſſe exiſtimabatur, adeo vt putaretur etiam cū numinibus habere ſermonem. Is in Africa contra

Han-

Hannonem ducem Afrorum pugnauit, exercitum eius interfecit. Secundo prelio castra cepit cum quatuor millibus & quingentis militibus, vndecim millibus occisis. Syphacem Numidiæ regem, qui se Afris coniunxerat, capit, & castra eius inuadit. Syphax cum nobilissimis Numidis & infinitis spoliis ab Scipione Romam mittitur. Qua re audita, omnis ferè Italia Hannibalem deserit, ipse à Carthaginiēsibus in Africam redire iubetur, quam Scipio vastabat. Ita anno XVII. ab Hānibale Italia liberata est, quam flens dicitur reliquisse. Legati Carthaginiensium pacem à Scipione petierunt; ab eo ad Senatum Romam missi sunt. XLV. diebus his induciæ datæ sunt, quousque Romam ire, & regredi possent: XXX. millia pondo argenti ab his accepta sunt. Senatus ex arbitrio Scipionis pacem iussit cum Carthaginiensibus fieri. Scipio his conditionibus dedit, ne amplius quàm XXX. naues haberent, quinquaginta millia pondo argenti darent, captiuos & perfugas redderent. Interim, Hannibale veniēte ad Africam, pax turbata est: multa hostilia ab Afris facta sunt. Legati tamen eorū ex vrbe veniētes à Romanis capti sunt, & iubente Scipione dimissi. Hānibal quoque frequētibus præliis victus, à Scipione petit etiam ipse pacem. Cùm ventum esset ad colloquium, iisdem cōditionibus data est, quibus prius, addita quingentis millibus pondo argenti, c. mil-

lia librarum propter nouam perfidiam. Carthaginiensibus conditiones displicuerunt; iusserúntque Hannibalem pugnare. Sed infertur à Scipione & Masinissa alio rege Numidarum, qui amicitiam cum Scipione fecerat, Carthagini bellum. Hannibal tres exploratores ad Scipionis castra misit: quos captos Scipio circumduci per castra iussit, ostendíque eis totum exercitum: mox etiam prandium dari, dimittíque, vt renuntiarent Hannibali, quæ apud Romanos vidissent. Interea prælium ab vtroque duce instructum est, quale vix vlla memoria fuit, cùm peritissimi viri copias suas ad bellum educerēt. Scipio victor recedit, penè ipso Hannibale capto, qui primùm cum multis equitibus, deinde cum viginti, postremò cum quatuor euasit. Inuenta in castris Hannibalis argenti pondo cc. millia, auri octingenta, cætera supellectilis copiosa. Post id certamen pax cum Carthaginiensibus facta est. Scipio Romam rediit, ingenti gloria triumphauit, atque Africanus ex eo appellari cœptus est. Finem accepit secundum Punicum bellum post annum XVII. quàm cœperat.

EVTROPI LIBER IIII.

TRansacto Punico bello secutũ est Macedonicum contra Philippum regem IↃLI. anno ab V. C. T. Quintius Flaminius aduersus Phi-

ſus Philippum regem mittitur, proſperè geſſit, pax ei data eſt his legibus, ne Græciæ ciuitatibus, quas Romani contra eum defenderât, bellum inferret; vt captiuos & transfugas redderet; quinquaginta ſolum naues haberet, reliquas Romanis daret; per annos decem quaterna millia pondo argenti præſtaret, & obſidem daret filium ſuum Demetrium. T. Quintius Flaminius etiam Lacedæmoniis intulit bellum, ducem eorũ Nauidem vicit, & quibus voluit conditionibus in fidem accepit: in gloriam duxit ante currum nobiliſſimos obſides Demetrium Philippi filium, & Armenem Nauidis. Tranſacto bello Macedonico, ſecutum eſt Syriacum contra Antiochum regem, P. Cornelio Scipione, M. Attilio Glabrione coss. Huic Antiocho Hãnibal ſe iunxerat; Carthaginem patriã ſuam, ne Romanis traderetur, relinquens. M. Attilius Glabrio in Achaia pugnauit bene. caſtra regis Antiochi nocturna pugna capta ſunt. Ipſe fugatur. Philippo, quia contra Antiochum Romanis auxilio fuiſſet, filius Demetrius redditus eſt. L. cornelio Scipione, c. Lælio coss. Scipio Africanus fratri ſuo cornelio Scipioni conſuli legatus contra Antiochum profectus eſt. Hannibal, qui cũ Antiocho erat, nauali prælio victus eſt. Ipſe poſtea Antiochus circa Sipylum & Magneſiam Aſiæ ciuitatẽ à cos. cornelio Scipione ingenti prælio fuſus eſt. Auxilio fuit Roma-

nis in ea pugna Eumenes Attali regis frater, qui Eumeniam in Phrygia condidit. Triginta millia peditum, quatuor millia equitum eo certamine ex parte regis occisa sunt. Tum rex Antiochus pacem iniit. iisdem conditionibus data est à senatu, quanquam victo, quibus antè offerebatur, vt ex Europa & Asia recederet; atque intra Taurum se contineret; decem millia talentorum, & x x. obsides præberet; Hannibalem concitatorem belli dederet. Eumeni regi donatæ sunt omnes Asiæ ciuitates, quas Antiochus bello perdiderat: & Rhodiis, qui auxilium Romanis contra Regem Antiochum tulerant, multæ vrbes concessæ sunt. Scipio Romam rediit, ingenti gloria triumphauit. Nomen & ipse ad imitationem fratris, Asiatici accepit, quia Asiam vicerat; sicut frater ipsius propter Africam domitam Africanus appellabatur. Sp. Posthumio Albino, Q. Marcio Philippo c o s s. M. Fuluius de Ætolis triumphauit. Hannibal qui victo Antiocho, ne Romanis traderetur, ad Prusiam Bithyniæ regem fugerat, repetitus etiam ab eo est per T. Quintium Flaminium: &, cùm tradendus esset Romanis, venenũ bibit, & apud Libyssam in finibus Nicomedensium sepultus est. Philippo rege Macedoniæ mortuo, qui & aduersum Romanos bellum gesserat, & postea Romanis contra Antiochum auxiliũ tulerat, filius eius Perseus in Macedonia rebellauit, in-

gentibus copiis ad bellum paratis. Nam adiutores habebat Cotyn Thraciæ regem, Illyrici regem Gentium nomine. Romanis autem in auxilium erant Eumenes Asiæ rex, Ariarates Cappadociæ, Antiochus Syriæ, Ptolomæus Ægypti, Masinissa Numidiæ. Prusias autem rex Bithyniæ, quanquam sororem Persei vxorem haberet, vtrisque se æquum præbuit. Dux Romanorum P. Licinius cos. est à rege graui prælio victus: neque tamen Romani, quanquam superati, regi petenti pacem præstare voluerunt, nisi his conditionibus, vt se & suos Senatui & populo Romano dederet. Mox missus contra eum L. Æmilius Paulus cos. & in Illyricum C. Anicius prætor contra Gentium: sed Gentius facilè vno prælio victus, mox se dedidit. Mater eius, & vxor, & filij, frater quoque eius simul in potestatē Romanorū venerunt. Ita bello intra dies x x x. perfecto, antè cognitū est Gētium victum, quàm cœptum bellum nuntiaretur. Cum Perseo autē Æmilius Paulus cos. tertio nonas Septembris dimicauit, vicítque eum, x x. millibus peditū eius occisis. Equitatus cum rege fugit integer. Romanorum cētum milites amissi sunt: vrbes Macedoniæ omnes, quas rex tenuerat, Romanis se dediderūt. Ipse Rex, cū desereretur ab amicis, venit in Pauli potestatē: sed honorem ei Æmilius, nō quasi victo, habuit. Nam & volentem sibi ad pedes cadere, non permi-

ſit,& iuxtą ſe in ſella collocauit. Macedonibus, & Illyricis hę leges datæ ſunt,vt liberi eſſent,& dimidium eorum tributorum præſtarent, quæ regibus præſtitiſſent; vt appareret populũ Romanum pro æquitate magis quàm auaritia dimicare. Itaque in conuentu infinitorum populorum,Paulus hæc pronuntiauit, & legationes multarũ gentium,quæ ad eũ venerant, magnificentiſſimo conuiuio pauit,dicens:*eiuſdem hominis eſſe debere, & bello vincere, & conuiuij apparatu elegantem eſſe.* Mox ſeptuaginta ciuitates Epeiri,quæ rebellarant,cepit,prædam militibus diſtribuit. Romam cum ingenti pompa rediit,in naue Perſei,quæ inuſitatæ magnitudinis fuiſſe traditur,adeo vt XVI. ordines dicatur habuiſſe remorum. Triumphauit magnificentiſſimè in curru aureo, cum duobus filiis vtroque latere aſtantibus. Ducti ſunt ante currum duo regis filij,& ipſe Perſeus quadragintaquinque annos natus.Poſt eũ etiã C. Anicius de Illyricis triumphauit.Gentius cum fratre & filiis ante currũ ductus eſt.Ad hoc ſpectaculũ multarũ gentium reges Romã venerunt. Inter alios etiã venit Attalus atque Eumenes Aſiæ reges, atque Pruſias Bithynię: magno honore accepti ſunt:permittente Senatu,dona quæ attulerant, in Capitolio poſuerunt. Pruſias etiam filium ſuum Nicomedem Senatui cõmendauit. Inſequẽti anno L.Memmius in Hiſpania bene pugna-

gnauit. Marcellus postea Cos. res ibidem prosperè gessit. Tertium deinde bellũ contra Carthaginem suscipitur, sexcentesimo & altero anno, ab vrbe condita, L. Manlio Cẽsorino, & M. Manilio consulibus, anno LI. postquã secundũ Punicum bellum transactum erat. Hi profecti Carthaginem expugnauerunt: contra eos Hasdrubal dux Carthaginiensium dimicabat: Famea dux alius equitatui præerat Carthaginiensium. Scipio tunc Scipionis Africani nepos, tribunus militũ, ibi militabat. huius apud omnes ingens metus & reuerentia erat. Nã & paratissimus ad dimicandum, & consultissimus habebatur. Itaque per eum multa prosperè à Coss. gesta sunt. Neque quicquam magis vel Hasdrubal vel Famea vitabant, quàm contra eam Romanorum partem committere, vbi Scipio dimicabat. Per idem tempus Masinissa rex Numidarum, per annos sexaginta ferè amicus populi Romani anno vitæ suæ XCVII. mortuus est, XLIIII. filiis relictis. Scipionem diuisorem regni inter filios esse iussit. Cùm igitur clarum Scipionis nomen esset, iuuenis adhuc consul est factus; & contra Carthaginem missus, eam cepit ac diruit. Spolia ibi inuenta, quæ de variarum ciuitatum excidiis Carthago collegerat: & ornamenta vrbium ciuitatibus Siciliæ, Italiæ, Africæ reddidit, quæ sua recognoscebant. Ita Carthago septingentesimo anno, quam condi-

ta erat, deleta est. Scipio nomen, quod auus e-ius acceperat: meruit, scilicet vt propter virtutem eius etiā ipse Africanus Iunior vocaretur. Interim in Macedonia quidam Pseudophilippus arma mouit, & Romanū prętorem P. Iuuētium cōtra se missum ad internecionem vicit. Post eū Q. Cæcilius Metellus dux à Romanis contra Pseudophilippū missus est, & xxv. millibus ex militibus eius occisis, Macedoniā recepit. Ipsum etiā Pseudophilippum in potestatē suam redegit. Corinthiis quoque bellū indictum est, nobilissimæ Græciæ ciuitati, propter iniuriā legatorum Romanorū. hanc Mummius cepit, ac diruit. Tres igitur Romæ simul celeberrimi triumphi fuerunt: Africani ex Africa, ante cuius currum ductus est Hasdrubal: Metelli ex Macedonia, cuius currū præcessit Andriscus, qui & Pseudophilippus: Mummii ex Corintho, ante quem signa ænea, & pictæ tabulæ, & alia vrbis clarissimæ ornamenta prælata sunt. Iterum in Macedonia Pseudoperseus, qui se Persei filium esse dicebat, collectis seruis rebellauit: & cum septemdecim armatorū millia haberet, à Tremellio quæstore superatus est. His diebus Androgynus Romę visus, iussu aruspicū in mare mersus est. Eodem tēpore Metellus in Celtiberia apud Hispanos res egregias gessit. Successit ei Q. Pompeius: nec multo pòst Q. quoque Cepio ad idem bellum missus est; quod quidem

quidem Viriatus contra Romanos in Lusitania gerebat. Quo metu Viriatus à suis interfectus est, cum quatuordecim annos Hispanias aduersum Romanos mouisset. Pastor primo fuit, mox latronum dux. Postremò tantos ad bellum populos concitauit, vt assertor contra Romanos Hispaniæ putaretur. Cũ interfectores eius præmium à Scipione Cos. peterent, responsum est, *nunquam Romanis placuisse Imperatores à suis militibus interfici.* Q. Pompeius deinde Cos. à Numantinis, quæ Hispaniæ ciuitas fuit opulentissima, superatus, pacem ignobilem fecit. Post eũ C. Hostilius Mancinus Cos. iterum cum Numantinis pacem fecit infamem, quam populus & senatus iussit infringi, atque ipsum Mancinũ hostibus tradi, vt in illo, quem auctorem fœderis habebant, iniuriam soluti fœderis vindicarent. Post tantam igitur ignominiam, qua à Numantinis bis Romani exercitus fuerant subiugati, P. Scipio Africanus secundò cos. factus, & ad Numantiam missus est. Is primùm militẽ vitiosum & ignauum exercendo magis quàm puniendo, sine aliqua acerbitate, correxit. Tum multas Hispaniæ ciuitates partim vi cepit, partim in deditionem accepit. Postremò ipsam Numantiã diu obsessã fame vicit, & è solo euertit, reliquam prouinciam in fidem accepit. Eo tẽpore Attalus rex Asiæ frater Eumenis mortuus est, heredémq; populũ Romanum re-

liquit. Ita Imperio Romano per testamentum Asia accessit. Mox etiam D.Iunius Brutus de Galliciis & Lusitanis triumphauit magna gloria. Et P.Scipio Africanus de Numantinis secundum triumphum egit, XIIII. anno, postquam priorē de Africa egerat. Motum interea in Asia bellum est ab Aristonico Eumenis filio, qui ex concubina susceptus fuerat. Is Eumenis frater Attali fuerat. Aduersus eum missus est Licinius Crassus, infinita regum habens auxilia. Nam & Bithynię rex Nicomedes Romanos iuuit,& Mithridates Ponticus, cum quo postea bellum grauissimum fuit,& Ariarathes Cappadox;& Pylemenes Paphlagon. victus est tamen Crassus in prœlio, & interfectus. caput Aristonico oblatum est: corpus Smyrnæ sepultum. Postea Perpenna Coss. Romanus,qui successor Crasso veniebat,audita belli fortuna, ad Asiam celerauit,& acie victum Aristonicū apud Stratonicen ciuitatem, quò fugerat,fame ad deditionem compulit. Aristonicus iussu senatus in carcere strangulatus. Triumphari enim de eo non poterat, quia Perpenna apud Pergamum rediens diem obierat.L.Cæcilio Metello,& T. Quintio Flaminio Coss. Carthago in Africa iussu Senatus reparata est,quæ nunc manet,annis duobus & viginti, postquam à Scipione fuerat euersa: deducti eò sunt ciues Romani. Anno sexcentesimo vigesimoseptimo ab V. C.

C.Cas-

C.Cassius Longinus, & Sex.Domitius Caluinus Coss. Gallis Transalpinis bellum intulerunt,& Aruernorum nobilissimæ tum ciuitati, atque eorum duci Bituito:infinitámque multitudinem iuxta Rhodanum fluuium interfecerunt: præda ex torquibus Gallorum Romam perlata est: Bituitus se Domitio dedidit, atque ab eo Romam deductus est; magnáque gloria coss. ambo triumphauerunt. M.Porcio Catone, & Q.Marcio Rege coss. sexcentesimo trigesimo anno & tertio ab vrbe condita, Narbonam in Gallia colonia deducta est: annóque eodem à L.Metello & Q.Mucio Scæuola coss. de Dalmatia triumphatum est. Ab vrbe condita anno sexcentesimo trigesimoquinto C.Cato consul Scordiscis intulit bellum, ignominiosé-que pugnauit. C.Cæcilio Metello, & Cn.Carbone coss. duo Metelli fratres eodem die alterum ex Africa, ex Sardinia alterum triumphum egerunt: nuntiatúmque Romæ est Cimbros è Gallia in Italiam transisse. P.Scipione Nasica & L.Calphurnio Bestia coss. Iugurthæ Numidarum regi bellũ illatũ est, quòd Adherbalem & Hiempsalem Micipsæ filios, fratres suos, reges, & populi Romani amicos interemisset. Missus aduersus eum cos. Calphurnius Bestia: corruptus regis pecunia, pacem cum eo flagitiosissimam fecit; quæ à senatu improbata est. Postea contra eundem insequenti anno Sp. Albinus

Postumius profectus est. Is quoque per fratrem ignominiosè contra Numidas pugnauit. Tertiò missus Q. Cæcilius Metellus C o s. Exercitum ingenti seueritate & moderatione correctũ, cum nihil in quemquã cruentum faceret, ad disciplinam Romanam reduxit; Iugurtham variis præliis vicit, elephantos eius occidit, vel cepit. Et cùm iã bello finem positurus esset, successum est ei à C. Mario. Is Iugurthã & Bocchũ Mauritaniæ regem, qui auxiliũ Iugurthæ ferre cœperat, pariter superauit, aliquanta ei oppida Numidiæ cepit, bellóq; terminũ posuit, capto Iugurtha per quæstorẽ suum Cornelium Syllã ingentem virum, tradente Boccho Iugurtham, qui pro eo antè pugnauerat. A M. Iunio Syllano collega Q. Metelli Cimbri in Italia victi sũt & à Minutio Rufo in Macedonia Scordisci & Triballi, & à Seruilio Cepione in Hispania Lusitani subacti sunt. Et duo triumphi de Iugurtha, primus per Metellum, secundus per Mariũ acti sunt. Ante currum tamen Marij Iugurtha cum duobus filiis ductus est catenatus.

EVTROPI LIBER VI.

DVm bellum in Numidia contra Iugurthã geritur, Romani consules M. Manlius & Q. Cepio à Cimbris & Teutonibus, & Tigurinis, & Ambronibus, quæ erant Germanorum

& Gallorũ gẽtes, victi sunt iuxta flumen Rhodanum, & ingenti internicione attriti, etiam castra sua, & magnam partem exercitus perdiderunt. Timor Romæ grandis fuit, quantus vix Hannibalis tempore Punicis bellis, ne iterum Galli Romam venirent. Ergo Marius post victoriam Iugurthinam secundo COS. est factus, bellúmque ei contra Cimbros & Teutones decretum est. Tertiò quoque ei & quartò delatus est consulatus, quia bellum Cimbricum protrahebatur. Sed in quarto consulatu collegam habuit Q. Luctatium Catulum. Cum Cimbris itaque conflixit. Et duobus præliis CC. millia hostium cecîdit, LXXX. millia cepit, & ducem eorum Teutobodum: propter quod meritum absens quintò COS. est factus. Interea Cimbri & Teutones, quorum copia adhuc infinita erat, ad Italiam transierunt. Iterum à C. Mario, & Q. Catulo contra eos dimicatum est: sed à Catuli parte fœliciùs. Nã eo prælio, quod *simul* ambo gesserunt, CXL. millia àut in pugna aut fuga cæsa sũt, LX. millia capta, Romani milites ex vtroque exercitu ter mille perierunt. Tria & triginta signa Cimbris sublata sunt, *ex his* exercitus Marij duo reportauit, Catuli exercitus XXXI. Is belli finis fuit. Triumphus vtrique decretus est. Sex. Iulio Cęsare & L. Marcio Philippo COSS. sexcentesimo quinquagesimo ãnno ab V. C. cùm propę alia omnia bella

cessarent, in Italia grauissimum bellum Picentes, Marsi, Pelignique mouerunt. Qui cum annis numerosis iam populo Romano obedirent, tum libertatem sibi æquam asserere cœperunt. Perniciosum admodum hoc bellum fuit. P. Rutilius cos. in eo bello occisus est, Cepio nobilis iuuenis, & Porcius Cato alius COS. Duces autem aduersus Romanos Picentibus & Marsis fuerunt T. Vietius, Hierus Asinus, T. Legennius, A. Cluentius: à Romanis bene contra eos pugnatum est, à C. Mario, qui sexies COS. fuerat, & à Cn. Pompeio; maximè tamen à L. Cornelio Sylla, qui inter alia facta egregiè ita Cluētium hostium ducem cum magnis copiis fudit, vt ex suis nec vnū amitteret; quadriennio, cum graui tamē calamitate, hoc bellum tractum est. Quinto demū anno finem accepit per L. Cornelium Syllam consulem, cùm antea in eodem bello ipse multa strenuè prætor gessisset. Anno vrbis conditæ sexcentesimo sexagesimo secundo primum Romæ bellum ciuile commotum est: Eodem anno etiam Mithridaticum. Caussam bello ciuili sexies COS. dedit. Nam cum Sylla COS. contra Mithridatem gesturus bellum, qui Asiam & Achaiam occupauerat, mitteretur, isque exercitum in Campania paulisper teneret, vt belli socialis, de quo diximus, quod intra Italiam gestum fuerat, reliquiæ tollerentur: Marius affectauit, vt ipse ad bellum Mithridati-

daticum mitteretur. Quare Sylla commotus; cum exercitu ad vrbem venit. Illic contra Marium & Sulpitiũ dimicauit. Primus vrbem Romam ingressus est; Sulpitium interfecit; Mariũ fugauit: atque ita COS. ordinatis futuro anno Cn. Octauio, & L. Cornelio Cinna, ad Asiam profectus est. Mithradates enim qui Ponti rex erat, atque Armeniam minorem, & totum Ponticum mare in circuitu in Bosphoro tenebat; primò Nicomedem amicum populi Romani Bithynia voluit expellere, Senatuíque mandauit, bellum se ei propter iniurias; quas passus fuerat, illaturum. A Senatu responsum est Mithridati, si id faceret, quod & ipse bellum à Romanis pateretur. Quare iratus Cappadociam statim occupauit, & ex ea Ariobarzanem regem & amicum populi Romani fugauit. Mox etiam Bithyniam inuasit, & Paphlagoniam, pulsis ex ea regibus amicis populi Romani, Pylemene & Nicomede: inde ad Ephesum contendit, & per omnem Asiam literas misit, vt vbicunque inuenti essent ciues Romani, vno die occiderentur. Interea etiam Athenæ ciuitas Achaiæ ab Aristone Atheniẽsi Mithridati tradita est. Miserat enim iam ad Achaiam Mithridates Archelaum ducem suum cum CXX. millibus equitum ac peditũ, per quem etiam reliqua Græcia occupata est. Sylla Archelaum apud Pyræum non longè ab Athenis obsedit; ipsámque vrbẽ cepit

Postea commisso prælio contra Archelaum, ita eum vicit, vt ex cxx. millibus vix decem superessent Archelao, ex Syllæ exercitu quatuordecim tantum homines interficerentur. Hac pugna cognita Mithridates lxx. millia lectissima ex Asia Archelao misit: contra quem Sylla iterũ commisit. Primo prælio xx. millia hostium interfecta sunt, filiúsque Archelai Diogenes. Secũdò omnes Mithridatis copiæ extinctę sunt. Archelaus ipse triduo nudus in paludibus latuit. Hac re audita, Mithridates cum Sylla de pace agere cœpit. Interim eo tempore Sylla etiã Dardanos, Scordiscos, Dalmatas, & Mœsos, partim vicit, alios in fidem accepit. Sed cum legati à rege Mithridate, qui pacẽ petebant, venissent, non aliter se daturum Sylla esse respondit, nisi rex, relictis his quę occupauerat, ad regnum suũ rediisset. Postea ad colloquium ambo venerunt. Pax inter eos ordinata est, vt Sylla ad bellum ciuile festinans, à tergo periculum non haberet. Nam dum Sylla in Achaia atque Asia Mithridatem vicit, Marius qui fugatus erat, & Cornelius Cinna, vnus ex coss. bellum in Italia reparauerunt. Et ingressi vrbem Romam, nobilissimos ex Senatu, & Consulares viros interfecerunt, multos proscripserunt: ipsius Syllæ domo euersa, filios & vxorem in fugam compulerũt. Vniuersus reliquus Senatus ex vrbe fugiens, ad Syllam in Græciam venit, orans vt patriæ subueniret.

niret. Ille in Italiam traiecit, bellum ciuile gesturus aduersus Norbanum & Scipionem COS: Et primo prælio contra Norbanum dimicauit non longè à Capua: tum VII. millia cecîdit, VI. millia cepit, centum viginti quatuor suorum amisit. Inde etiam se ad Scipionem conuertit, & ante prælium totum eius exercitum sine sanguine in deditionem accepit. Sed cum Romæ mutati COSS. essent, & Marius Marij filius ac Papirius Carbo consulatum accepissent, Sylla cōtra Marium iuniorem dimicauit, & XV. millibus eius occisis, quatuor millia de suis perdidit. Mox etiam vrbem ingressus, Mariū Marij filiū Præneste persecutus obsedit, & ad mortē compulit. Rursus pugnam grauissimā habuit contra Lāponium & Carinatem duces partis Marianæ ad portam Collinam. LXX. millia hostium in eo prælio contra Syllam fuisse dicuntur: duodecim millia se Syllæ dediderunt. Cæteri in acie, in castris, in fuga, insatiabili ira victoris consumpti sunt. Cn. quoque Carbo COS. alter ab Arimino ad Siciliam fugit, & ibi per Cn. Pompeium interfectus est: quem adolescentem Sylla annos vnum & viginti natum, cognita eius industria, traditis exercitibus præfecerat, vt secundus à Sylla haberetur. Occiso ergo Carbone, Pompeius Siciliam recepit: transgressus inde ad Africam Domitium, Marianæ partis ducem, & Hiarbam regem Mauritaniæ, qui

Domitio auxilium ferebat, occidit. Post hæc Sylla de Mithridate ingenti gloria triumphauit. Cn. etiam Pompeius, quòd nulli Romanorum tributum erat, quartum & vigesimum annum agens de Africa triumphauit. Hunc finem habuerunt duo bella funestissima, Italicũ quod est sociale dictũ, & Ciuile, quæ ambo tractata sunt per annos decem. Consumpserunt vltra centum quinquaginta millia hominum, viros Consulares XXIIII. prætorios VII. ædilitios LX. Senatores ferè CCC.

EVTROPI LIBER VI.

MArco Æmilio Lepido, Q. Catulo coss. cùm Sylla remp. composuisset, bella noua exarserunt, vnum in Hispania, aliud in Pamphilia & Cilicia, Tertium in Macedonia, Quartum in Dalmatia. Nam Sertorius, qui partium Marianarum fuerat, timens fortunam eorum qui interempti erãt, ad bellum commouit Hispanias. Missi sunt contra eum duces Q. Cæcilius Metellus, filius eius qui Iugurtham vicit, & L. Domitius prætor. A Sertorij duce Herculeo Domitius occisus est. Metellus vario successu contra Sertorium dimicauit. Postea, cùm impar pugnæ solus Metellus putaretur, Cn. Pompeius ad Hispanias missus est: ita duobus ducibus aduersus Sertorium fortuna varia sæpe pugnauit. Octauo decimo anno à suis occisus est,

& finis ei bello datus eſt per Cn. Pompeium adoleſcentẽ, & Q. Metellum Pium: atque omnes propè Hiſpaniæ in ditionem populi Romani redactæ ſunt. Ad Macedoniam miſſus eſt Ap. Claudius. Poſt Conſulatum leuia prælia habuit contra varias gentes, quæ Varodopam prouinciam incolebant: atque ibi morbo mortuus eſt. Miſſus ei ſucceſſor Cn. Scribonius Curio poſt Cõſulatum. Is Dardanos vicit, & vſque ad Danubium penetrauit, triumphúmque meruit, & intra triẽnium finem bello dedit. Ad Ciliciam & Pamphiliam miſſus eſt P. Seruilius Excos. vir ſtrenuus. Is Ciliciã ſubegit; Lyciæ vrbes clariſſimas oppugnauit, & cepit; In his Phaſelidem, Olympum, Corycum Ciliciæ, Iſauros quoque aggreſſus in deditionẽ coegit, atque intra triẽnium bello finem dedit. Primus omnium Romanorũ in Iſauriam iter fecit. Reuertẽs triumphum accepit, & nomen Iſaurici meruit. Ad Illyricũ miſſus eſt Cn. Coſconius procõſul. Multam partem Dalmatiæ ſubegit: Salonas cepit: & compoſito bello Romam poſt biennium rediit. Iiſdem temporibus coss. M. Æmilius Lepidus Catuli collega bellum ciuile voluit commouere. Intra tamen vnam æſtatem nixus eius oppreſſus eſt. Ita vno tempore multi ſimul triumphi fuerunt: Metelli ex Hiſpania; Pompeij ſecundus ex Hiſpania; Curionis ex Macedonia; Seruilij ex Iſauria. Anno vrbis cõditæ ↄↄLXXVI.

L.Licinio Lucullo, & M.Aurelio Cotta coss, mortuus Nicomedes rex Bithyniæ, ex testamēto populum Ro.fecit hæredem. Mithridates pace rupta, Bithyniam & Asiam rursus voluit inuadere. Aduersus eum ambo COSS. missi variam habuere fortunam. Cotta apud Chalcedonem victus ab eo acie, etiam intra oppidum coactus est, & obsessus. Sed cùm se inde Mithridates Cyzicum transtulisset, vt Cyzico capta totam Asiam inuaderet, Lucullus ei alter consul occurrit. Ac dum Mithridates in obsidione Cyzici moraretur, ipse eum à tergo obsedit, faméque cōsumpsit, & multis præliis vicit. Postremo Byzantium, quæ nunc Constantinopolis est, fugauit: nauali quoque prælio duces eius Lucullus oppressit. Ita vna hyeme & æstate à Lucullo centum ferè millia hominum ex parte regis extincta sunt. Anno vrbis Romæ DCLXXVIII. Macedoniam prouinciam M.Licinius Lucullus accepit, consobrinus eius, qui contra Mithridatem bellum gerebat. Et in Italia nouum bellum subitò commotum est. Septuaginta enim & quatuor gladiatores ducibus Sparthaco, Chryso, & Oenomao, effracto Capuæ ludo effugerunt, & per Italiam vagantes pene non leuius bellum in ea, quam Hannibal mouerunt. Nam multis ducibus, & duobus simul Romanorū Coss. victis, LX. ferè millium armatorū exercitum cōgregauerunt. Victíque

sunt

ſunt in Apulia à M. Licinio Craſſo proconſule: & poſt multas calamitates Italiæ, tertio anno bello huic finis imponitur. Sexcenteſimo octogeſimo & primo vrbis conditæ anno Cornelio Lentulo & Cn. Aufidio Oreſte COSS. duo tantum grauia bella imperio Romano erant, Mithridaticum, & Macedonicũ. Hæc duo Luculli agebãt, L. Lucullus, & M. Lucullus. L. ergo Lucullus poſt pugnã Cyzicenam, qua vicerat Mithridatem; & naualem, qua duces eius oppreſſerat, perſecutus eſt eum; & recepta Paphlágonia atque Bithynia, etiam regnum eius inuaſit: Sinopem & Amiſum ciuitates Ponti bellicoſiſſimas cepit. Secũdo prœlio apud Gabira ciuitatem, quo ingentes copias ex omni regno adduxerat Mithridates, cũ xxx. millia lectiſſima regis à quinque Romanorum millibus vaſtata eſſent, Mithridates fugatus, & caſtra eius direpta. Armenia quoque minor, quam tenuerat, eidẽ ſublata eſt. Suſceptus tamẽ eſt Mithridates poſt fugam à Tigrane Armeniæ rege, qui tum ingenti gloria imperabat; Perſas ſæpe vicerat; Meſopotamiã occupauerat; & Syriam Phœnicis partem. Ergo Lucullus repetens hoſtem fugatũ, etiã regnũ Tigranis, qui Armeniis imperabat, ingreſſus eſt. Tigranocertam, ciuitatẽ Armenię nobiliſſimam, cepit: ipſum regem cũ ſexcẽtis millibus clibanariis, & centũ millibus ſagittariorum & armatorũ venientem, XVIII. millia militũ

habens ita vicit, vt magnam partem Armeniorum deleuerit. Inde Nisibin profectus, eam quoque ciuitatem cum regis fratre cepit. Sed hi quos in Ponto Lucullus reliquerat cum exercitus parte, vt regiones victas iam Romanorum tuerentur, negligenter se & auarè agentes, occasionem iterum Mithridati in Pontum irrumpendi dederunt, atque ita bellum renouatum est. Lucullo paranti capta Nisibi contra Persas expeditionem successor est missus. Alter Lucullus, qui Macedoniam administrabat, Bessis primus Romanorum intulit bellum, atque eos ingenti prælio in Hæmo monte superauit: oppidum Vscudamam, quod Bessi habitabant, eodem die, quo aggressus est, vicit: Cabylen cepit, & vsque ad Danubium penetrauit. Inde multas super Pontum positas ciuitates aggressus est. Illic Apolloniam euertit, Calatim, Parthenopolim, Tomos, Histrum, Buciam omnem cepit: bellóque confecto Romam rediit. Ambo tamen triumphauerunt: Lucullus, qui contra Mithridatem pugnauerat, maiori gloria, cum tantorum regnorum victor rediisset. Cõfecto bello Macedonico, manente Mithridatico, quod recedente Lucullo rex collectis auxiliis reparauerat, bellum Creticum ortum est. Ad id missus Cecilius Metellus ingentibus præliis intra triennium omnem prouinciam cepit, appellatúsque est Creticus, atque ex insula triumphauit.

uit. Quo tempore Libya quoque Romano imperio per teſtamentum Apionis, qui eius rex fuerat, acceſſit: in qua inclytæ ciuitates erant, Berenice, Ptolemais,& Cyrene. Dum hæc geruntur, Piratæ omnia mari infeſtabant, ita vt nauigatio Romanis, toto orbe victoribus, ſola tuta non eſſet. Quare id bellum Cn.Pompeio decretum eſt:quod intra paucos menſes ingenti felicitate & celeritate confecit: mox ei delatum bellum etiam contra Mithridatem regem: quo ſuſcepto, Mithridatem in Armenia minore nocturno prælio vicit; caſtra diripuit; quadraginta millibus eius occiſis, triginta tantùm de exercitu ſuo perdidit, & duos centuriones. Mithridates cum vxore fugit, duobus comitibus. Neque multò poſt cum in ſuos ſæuiret, Pharnacis filij ſui inſtinctu, militum ſeditione ad mortem coactus venenum hauſit. Hunc finem habuit Mithridates. Periit autem apud Boſphorum,vir ingentis induſtriæ conſiliíque: regnauit annos quadraginta: vixit ſeptuaginta duobus. Tigrani deinde Pompeius bellum intulit: ille ſe ei dedidit,& in caſtra Pompeij XVI. milliario ab Artaxata venit, ac diadema ſuum, cùm procubuiſſet ad genua Pompeij, in manus eius collocauit:quod ei Pompeius repoſuit: honorificéque eum habitum, regni tamen parte mulctauit, & grandi pecunia: adempta eſt & Syria, Phœnice, Sophene. Sex millia præterea

talentorum argenti, quæ populo Ro. daret, quia bellum ſine cauſſa Romanis cõmouiſſet. Pompeius mox etiam Albanis bellum intulit, & eorum regem, Orodem ſcilicet, prudenter vicit. Poſtremo per epiſtolas & munera rogatus, veniam ei ac pacem dedit. Hiberię quoque regem Arthacen vicit acie, & in deditionem accepit. Armeniam minorẽ Deiotaro Galatiæ regi donauit, quia ſocius belli Mithridatici fuerat. Attalo & Pylemeni Paphlagoniam dedit. Ariſtarchum Colchis regem impoſuit. Mox Itureos & Arabes vicit. Et cùm veniſſet in Syriam, Seleuciam vicinam Antiochiæ ciuitatem libertate donauit, quod regem Tigranem nõ recepiſſet. Antiochenſibus obſides reddidit: aliquantum agrorũ Daphnenſibus dedit, quò locus ibi ſpatioſior fieret: delectatus amœnitate loci, & aquarum abundantia. Inde ad Iudæam trãſgreſſus, Hieroſolymam caput gentis tertio menſe cepit. XII. millibus Iudæorum occiſis, cæteris in fidem acceptis. His geſtis, in Aſiam ſe recepit, & finẽ antiquiſſimo bello dedit. M. Tullio Cicerone & C. Antonio COSS. anno ab V. C. IↃ CLXXXIX. L. Sergius Catilina nobiliſſimi generis vir, ſed ingenij prauiſſimi, ad delendam patriam coniurauit cũ quibuſdã, claris quidem, ſed audacibus viris. A Cicerone vrbe expulſus eſt. Socij eius deprehenſi, in carcere ſtrangulati ſunt. Ab Antonio altero COS. Catilina ipſe prælio

prælio victus est, & interfectus, DCXC. anno ab V.C. D. Iunio Syllano, & L. Muræna COSS. Metellus de Creta triumphauit, Pompeius de bello Piratico & Mithridatico. nulla vnquam Pompa triumphi similis fuit. Ducti sunt ante eius currum filij Mithridatis, filij Tigranis, Aristobulus rex Iudæorum: prælata est ingens pecunia, auri atque argẽti infinitum pondus. Hoc tempore nullum per orbem terrarũ graue bellum erat. Anno vrbis conditæ DCXCVIII. C. Iulius Cæsar, qui postea imperauit, cum L. Bibulo COS. est factus: decreta est ei Gallia & Illyricũ cum legionibus decem. Is primo vicit Heluetios, qui nunc Sequani appellantur. Deinde vincẽdo per bella grauissima vsque ad Oceanum Britannicũ accessit. Domuit autem annis ferè IX. omnem Galliam quæ inter alpes & flumen Rhodanũ, Rhenum, & Oceanum est, & circuitu patet ad bis tricies centena millia passuum. Britannis mox bellũ intulit, quibus ante eum ne nomẽ quidem Romanorũ cognitum erat: & eos quoque victos, obsidibus acceptis, stipendiarios fecit. Galliæ autem tributi nomine annum imperauit HS quadringenties: Germanósque trans Rhenum aggressus immanissimis præliis vicit. Inter tot successus ter male pugnauit, apud Aruernos semel præsens, & absens in Germania bis. Nam legati eius duo Titurius & Arunculeius per insidias cæsi sunt.

Circa eadem tẽpora anno vrbis cõditæ DCXCIX. M.Licinius Crassus collega Cn.Pompeij Magni in consulatu secundo contra Parthos missus est, & cum circa Carras contra omina & auspicia dimicasset, à Surena Orodis regis duce victus, ad postremum interfectus est, cum filio clarissimo & præstantissimo iuuene. Reliquiæ exercitus per C. Cassium quæstorem seruatæ sunt; qui singulari animo perditas res tanta virtute restituit, vt Persas rediens trãs Euphratem crebris præliis vinceret. Hinc iam bellum ciuile successit execrandum & lachrymabile, quo præter calamitates quæ præliis acciderũt, etiam Romani nominis fortuna mutata est. Cæsar enim rediens è Gallia victor, cœpit poscere alterum consulatum: atque cum sine dubietate aliqua deferretur, contradictum est à Marcello COS. à Bibulo, à Pompeio, à Catone, iussúsque, dimissis exercitibus, ad vrbem redire, propter quam iniuriam ab Arimino, vbi milites congregatos habebat, aduersum patriam cum exercitu venit. COSS. cum Pompeio, senatúsque omnis, atque vniuersa nobilitas ex vrbe fugit, & in Græciam transiuit: apud Epeirum, Macedoniam, Achaiam, Pompeio duce, contra Cæsarem bellum parauit. Cęsar vacuam vrbem ingressus, dictatorem se fecit. inde Hispanias petiit. ibi Pompeij exercitus validissimos & fortissimos cum tribus ducibus L. Afranio, M.Petreio,

treio, M. Varrone, ſuperauit. Inde regreſſus in Græciam tranſiit: aduerſum Pompeium dimicauit. Primo prælio victus eſt, & fugatus: euaſit tamen, quia nocte interueniente Pompeius ſequi noluit. Dixítque Cæſar; *Nec Pompeium ſcire vincere, & illo tantum die ſe potuiſſe ſuperari*. Deinde in Theſſalia apud Pharſaliam productis vtrinque ingentibus copiis, dimicauerunt. Pompeij acies habuit XL. millia peditum, equitum in ſiniſtro cornu VII. millia, in dextero ɪↄ. præterea totius Orientis auxilia, totámque nobilitatem, innumeros ſenatores, prætorios, conſulares, & qui magnorum iam populorum victores fuiſſent. Cæſar in acie ſua habuit peditum non integra XXX. millia, equites mille. Nunquã adhuc Romanæ copiæ neque maiores neque melioribus ducibus conuenerant; totum terrarum orbem facile ſubacturæ, ſi contra Barbaros ducerentur. Pugnatum tamen eſt ingenti contentione. victúſque ad poſtremum Pompeius, & caſtra eius direpta ſunt: ipſe fugatus Alexandriam petit, vt à rege Ægypti, cui tutor à Senatu datus fuerat propter iuuenilem eius ætatem, acciperet auxilia: qui fortunam magis quàm amicitiam ſecutus, occidit Pompeium. caput eius & annulum Cæſari miſit: quo conſpecto Cæſar lachrymas fudiſſe dicitur, tanti viri intuens caput, & generi quondam ſui. Mox Cęſar Alexãdriã venit. ipſi quoque Ptolemæus parare

voluit insidias. Qua caussa regi bellum illatum est: Victus in Nilo periit inuentúmque est corpus eius cum lorica aurea. Cæsar Alexãdria potitus, regnum Cleopatrę dedit, Ptolemæi sorori, cum qua cõsuetudinem stupri habuerat, quæ postea regio comitatu vrbem ingressa est. Rediens inde Cæsar Pharnacem Mithridatis magni filium, qui Põpeio in auxilium apud Thessaliam fuerat, rebellantem in Ponto, & multas populi Romani prouincias occupantem, peruicit; postea ad mortem coegit. Inde Romam regressus tertiò se COS. fecit cum M. Æmilio Lepido, qui & magister equitum dictatori ante annum fuerat. Inde in Africam profectus est, vbi infinita nobilitas cum Iuba Mauritaniæ rege bellum reparauerat. Duces autem Romani erant P. Cornelius Scipio, ex genere antiquissimo Scipionis Africani. Hic etiam socer Magni Pompeij fuerat. M. Petreius Q. Varro, M. Porcius Cato, L. Cornelius Faustus, Syllæ quondam dictatoris filius, Pompeij gener, à Cæsare interfectus est. Post annum Cæsar Romam ingressus quartò se cos. fecit, & statim ad Hispanias est profectus, vbi Pompeij filij Cn. & Sex. ingens bellum præparauerãt. Multa prælia fuerunt: vltimum prœlium apud Mundam ciuitatem, in quo adeò Cæsar penè victus est, vt fugientibus suis se voluerit occidere, ne post tantam rei militaris gloriam in potestatem adole-
scentium

ſcentium natus annos L VI. veniret. deniquè reparatis ſuis vicit, & Pompeij filius maior occiſus eſt, minor fugit. Inde Cæſar toto orbe bellis ciuilibus compoſitis, Romam rediit, agere inſolentius cœpit, & cōtra conſuetudinem Romanæ libertatis. Cum ergo & honores ex ſua voluntate præſtaret, qui à populo antea deferebantur; nec Senatui ad ſe venienti aſſurgeret; aliáque regia & penè tyrannica faceret, coniuratum eſt in eum à L X. vel amplius ſenatoribus, equitibúſque Romanis. Præcipui fuerunt inter coniuratos duo Bruti, ex eo genere Bruti, qui primus Romæ COS. fuerat, & reges expulerat, C. Caſſius, & Seruilius Caſca. Ergo Cæſar cum Senatus die inter cæteros veniſſet ad curiam, XXIII. vulneribus confoſſus eſt.

EVTROPI LIBER VII.

ANno vrbis DCC. ferè ac nono interfecto Cęſare, bella ciuilia reparata ſunt. Percuſſoribus enim Cæſaris ſenatus fauebat. Antonius COS. partium Cæſaris ciuilibus bellis opprimere eos conabatur. Ergo turbata Repub. multa Antonius ſcelera committens, à ſenatu hoſtis iudicatus eſt. Miſſi ad eum perſequēdum duo COSS. Panſa & Hircius, & Octauianus adoleſcens annos X V I I. natus, Cæſaris nepos, quem ille teſtamento hæredem reliquerat, & nomen ſuum ferre iuſſerat. Hic eſt qui poſtea

Auguſtus eſt dictus, & rerum potitus. Quare profecti contra Antonium tres duces, vicerunt eum. euenit tamen, vt victores coss. ambo morerentur. Quare tres exercitus vni Cæſari paruerũt. Fugatus Antonius amiſſo exercitu confugit ad Lepidum, qui Cæſari magiſter equitum fuerat, & tum copias militum grandes habebat: à quo ſuſceptus eſt. mox Lepido operam dante, Cæſar pacem cum Antonio fecit, & quaſi vindicaturus patris ſui mortem, à quo per teſtamẽtum fuerat adoptatus, Romam cum exercitu profectus, extorſit vt ſibi xx. annos cõſulatus daretur. Senatum proſcripſit, cum Antonio ac Lepido; & Rempub. armis tenere cœpit, per hos etiam Cicero orator occiſus eſt, multíque alij nobiles. Interea Brutus & Caſſius, interfectores Cæſaris, ingens bellum mouerunt. Erant enim per Macedoniam & orientem multi exercitus, quos occupauerant. Profecti ſunt igitur contra eos Cæſar Octauianus Auguſtus, & M. Antonius. Remanſerat enim ad defendendam Italiam Lepidus. Apud Philippos Macedoniæ vrbem contra eos pugnauerunt. Primo prælio victi ſunt Antonius & Cæſar: periit tamen dux nobilitatis Caſſius. Secundò Brutum, & infinitam nobilitatem, quę cum illis bellum geſſerat, interfecerũt. Ac ſic inter eos diuiſa eſt Reſpub. vt Auguſtus Hiſpanias, Gallias, Italiam teneret. Antonius Aſiam, Pontum, Orientem. Sed in

Italia L. Antonius cos. bellum ciuile commouit. Frater eius, qui cum Cæſare contra Brutum Caſſium dimicauerat, is apud Peruſium Tuſciæ ciuitatem victus & captus eſt, neque occiſus. Interim à Sex. Pompeio Cn. Pompeij filio ingens bellum in Sicilia commotum eſt, his qui ſuperfuerant ex partibus Bruti Caſſiíque, ad cũ confluentibus bellatum per Cæſarem Aug. Octauianum, & M. Antonium aduerſus Sex. Pompeium, pax poſtremo conuenit. Eo tempore M. Agrippa in Aquitania proſperè geſſit. & L. Vẽtidius Baſſus irrumpentes in Syriam Perſas tribus præliis vicit. Parthorum regis Orodis filiũ interfecit eo ipſo die, quo olim Orodes Perſarum rex per ducem Surenam Craſſum occiderat. Hic primus de Parthis iuſtiſſimum triumphum egit. Interim Pompeius pacem rupit, & nauali prælio victus fugiens ad Aſiam interfectus eſt. Antonius, qui Aſiam & Orientem tenebat, repudiata ſorore Cæſaris Auguſti Octauiani, Cleopatram reginam Ægypti duxit vxorem. Contra Perſas ipſe etiam pugnauit: primis eos præliis vicit: regrediens tamen fame & peſtilentia laborauit. Et cùm inſtarent Parthi fugienti, ipſe pro victore ceſſit. Hic quoque ingẽs bellum ciuile commouit, cogente vxore Cleopatra, regina Ægypti, dum cupiditate muliebri optat etiam in vrbe regnare. victus eſt ab Auguſto nauali pugna clara & illuſtri apud Actiũ,

qui locus in Epiro eſt, ex qua fugit in Ægyptũ: & deſperatis rebus, omnes ad Auguſtum tranſierunt, ipſe ſe interemit: Cleopatra aſpidem admiſit, & veneno eius extincta eſt. Ægyptus per Octauianum Auguſtum imperio Ro. adiecta eſt, præpoſitúſque Cn. Cornelius Gallus. Hũc primum Ægyptus Romanum iudicem habuit. Ita bellis toto orbe confectis, Octauianus Auguſtus Romam rediit XII. anno poſtquam Cos. fuerat. Ex eo rempub. per XLIIII. annos ſolus obtinuit. Antè enim XII. annis cum Antonio & Lepido tenuerat. Ita ab initio principatus eius vſque ad finem LVI. fuere. Extinctus morte communi in opido Campaniæ Atella. Romæ in campo Martio ſepelitur. Vir, qui non immeritò ex maiori parte Deo ſimilis eſt putatus. Neque enim facilè vllus eo aut in bello felicior fuit, aut in pace moderatior. Ciuiliſſimè vixit, in cunctos liberaliſſimus; in amicos fidiſſimus, quos tantis euexit honoribus, vt penè æquaret faſtigio ſuo. Nullo tempore res Romana magis floruit. Nam exceptis ciuilibus bellis, in quibus inuictus fuit, Romano adiecit imperio Ægyptum, Cãtabriam, Dalmatiam, ſæpe ante victam, ſed penitus tunc ſubactam, Pannoniam, Aquitaniã, Illyricum, Rhetiã, Vindelicos, & Salaſſos in Alpibus, omnes Ponti maritimas ciuitates. In his nobiliſſimas, Boſphorum, & Panticapen. Vicit autem præliis

Dacos

Dacos; Germanorum ingentes copias cecîdit; ipsos quoque trans Albin fluuium submouit, qui in barbarico longe vltra Rhenum est. Hoc tamen per Drusum priuignum suum administrauit; sicut per Tyberium priuignum alterum Pannonicum. Quo bello CCCC. millia captiuorum Germania transtulit, & supra ripam Rheni in Gallia collocauit. Armeniam à Parthis recepit: obsides, quod nulli antea, Persæ ei dederunt: etiam signa Romana, quæ Crasso victo ademerant. Scythæ, & Indi, quibus antea Romanorum nomen incognitum fuerat, munera, & legatos ad eos miserunt. Galatia quoque sub hoc prouincia facta est, cùm antea regnum fuisset, primúsque eam M. Lollius pro prætore administrauit. Tanto autem amore apud Barbaros fuit, vt reges populi Romani amici in honorem eius conderent ciuitates, quas Cæsareas nominarent: sicut in Mauritania à rege Iuba; & in Palæstina, quæ nunc vrbs est clarissima. Multi autem reges ex regnis suis venerũt vt ei obsequerentur,& habitu Romano,togato scilicet,ad vehiculum vel currum ipsius cucurrerunt.Moriens Diuus appellatus est. Rempub.beatissimam Tiberio successori reliquit, qui priuignus ei, mox gener, postremò adoptione filius fuerat.Tiberius ingenti socordia imperium gessit; graui crudelitate & scelesta auaritia, turpi libidine

Nam nuſquam ipſe pugnauit. bella per legatos ſuos geſſit. quoſdam reges per blanditias euocatos nunquam remiſit: in quibus Archelaum Cappadocem. cuius etiam regnum in prouinciæ formam redegit, & maximam ciuitatem appellari nomine ſuo iuſſit, quæ nunc Cæſarea dicitur, cum Mazaca antea vocaretur. Hic tertio & vigeſimo imperij anno, ætatis LXXIX. ingenti omnium gaudio mortuus eſt in Campania. Succeſſit ei Caius Cæſar cognomento Caligula, Druſi priuigni Auguſti, & ipſius Tiberij nepos, ſceleratiſſimus ac funeſtiſſimus, & qui etiã Tiberij dedecora purgauerit. Bellum contra Germanos ſuſcepit; & ingreſſus Sueuiam, nihil ſtrenuè fecit. Stupra ſororibus intulit: ex vna etiam natam filiam agnouit. Cùm aduerſum cunctos ingenti auaritia, libidine, crudelitate ſæuiret, interfectus in palatio eſt anno ætatis ſuæ XXXIX. imperij III. menſe X. diéque VIII. Poſt hunc Claudius fuit, patruus Caligulæ, Druſi, qui apud Maguntiam cum filio monimentum habet, cuius & Caligula nepos erat, frater. Hic mediè imperauit, multa gerens tranquillè, atque moderatè, quædam crudeliter atque inſulſè. Britannis intulit bellum, quos nullus Romanorum poſt Iulium Cæſarem attigerat: eáque deuicta per Cn. Sentium, & A. Plautium illuſtres & nobiles viros, triumphum celebrem egit: quaſdam inſulas etiam vltra Britannias in

Oceano

Oceano positas Romano imperio addidit, quæ appellantur Orcades. Filio autem suo Britannici nomen imposuit. Tam ciuilis autem circa quosdam amicos extitit, vt etiam Plautium nobilem virũ, qui in expeditione Britannica multa egregiè fecerat, triumphantem ipse prosequeretur, & cõscendenti Capitolium læuus incederet. Is vixit annos LXIIII. imperauit XIIII. post mortem consecratus est, Diuúsque appellatus. Successit huic Nero nepos Caij Caligulę, auũculo suo simillimus: qui imperium Romanum & deformauit & diminuit; inusitatę luxuriæ, sumptuúmque; vt qui exemplo Caij Caligulæ calidis & frigidis lauaret vnguentis: retibus aureis piscaretur, quæ blatteis funibus extrahebat. Infinitam partem senatus interfecit. Bonis omnibus hostis fuit. Ad postremum se tanto dedecore prostituit, vt saltaret & cantaret in scena citharœdico habitu & tragico. Parricidia multa commisit, fratre, vxore, matre interfectis. Vrbem Romam incendit, vt spectaculi eius imaginem cerneret, quali olim Troia capta arserat. In re militari nihil omnino ausus, Britanniam penè amisit. Nam duo sub hoc nobilissima oppida capta illic, atque euersa sunt. Armeniam Parthi sustulerũt, legionésque Romanas sub iugum miserunt. Duæ tamen prouincię sub eo factæ sunt, Pontus Polemoniacus concedente rege Polemone, & Alpes Cottiæ

rege defuncto; per hæc Romano orbi execrabilis, ab omnibus ſimul deſtitutus, & à Senatu hoſtis iudicatus, quum quæreretur ad pœnam, (quæ pœna erat talis, vt nudus per publicum ductus furca capiti eius inſerta, virgis vſque ad mortem cæderetur, atque ita præcipitaretur de ſaxo) è palatino fugit, & in ſuburbano liberti ſui, quod eſt inter Salariam & Numentanam viam ad quartum vrbis milliarium, interfectus eſt. Ædificauit Romæ thermas, quæ antè Neronianæ dictæ, nũc Alexandrinæ appellantur. Obiit XXXII. ætatis anno, imperij XIIII, atque in eo omnis familia Auguſti conſumpta eſt. Huic Seruius Galba ſucceſſit, antiquiſſimæ nobilitatis Senator. cum LXXIII. annum ageret ætatis, ab Hiſpanis & Gallis imperator electus, mox ab vniuerſo exercitu libenter acceptus eſt. Nam priuata eius vita inſignis fuerat militaribus & ciuilibus rebus. ſæpe COS. ſæpe proconſul, frequenter dux in grauiſſimis bellis. Huius breue imperium fuit, & quod bona haberet exordia, niſi ad ſeueritatem propenſior videretur. Inſidiis tamen Othonis occiſus eſt, imperij menſe ſeptimo: iugulatus in foro Romæ, ſepultuſque in hortis ſuis, qui ſunt in Aurelia via, non longè ab vrbe Romana. Otho occiſo Galba inuaſit imperium, materno genere nobilior quam paterno, neutro tamen obſcuro: in priuata vita mollis, & Neroni familiaris. In imperio documentum ſui

non

non potuit ostendere. Nam cum iisdem temporibus, quibus Otho Galbam occiderat, etiam Vitellius factus esset à Germanicianis exercitibus imperator, bello contra eum suscepto, cum apud Bebriacum in Italia breui prælio victus esset, complures tamen copias haberet, sponte semetipsum occîdit. petentibus militibus ne tam citò de belli desperaret euentu, cum tanti se non esse dixisset, vt propter eum ciuile bellum oriretur, voluntaria morte obiit trigesimo & octauo ætatis anno, nonagesimo & quinto imperij die. Dein Vitellius imperij potitus est, familia honorata magis quàm nobili. Nam pater eius non admodum clarè natus, tres tamen ordinarios gesserat consulatus. Hic cum multo dedecore imperauit, & graui sæuitia notabilis, prę-cipuè ingluuie & voracitate. Quippe cum de die sæpe quarto vel quinto feratur epulatus, notissima certe cœna memoriæ mandata est, quam ei Vitellius frater exhibuit, in qua super cæteros sumptus duo millia piscium, septem auium millia apposita traduntur. Hic cum Neroni similis esse vellet, atque id adeo præ se ferret, vt etiam exequias Neronis quæ humiliter sepultæ fuerant, honoraret, à Vespasiani ducibus occisus est, interfecto prius Sabino Vespasiani Imperatoris fratre, quem cum Capitolio incendit. Interfectus autem, & magno dedecore tractus per vrbem Romam publicè nudus, erecta

immemor fuit. Conuitia à causidicis & philosophis in se dicta leniter tulit: diligens tamen coercitor disciplinę militaris. Hic cum Tito filio de Hierosolymis triumphauit. Per hæc cum Senatui, populo, postremo cunctis amabilis ac iucundus esset, profluuio ventris extinctus est in villa propria circa Sabinos, annum ætatis agens LXIX. imperij nonum & diem septimum: atque inter diuos relatus est. Genituram filiorum ita cognitam habuit, vt cum multæ contra eum coniurationes fierent, quas patefactas ingenti dissimulatione contempsit, in Senatu dixerit, aut filios sibi successuros, aut neminem. Huic filius Titus successit, qui & ipse Vespasianus est dictus, vir omnium virtutum genere mirabilis, adeo vt Amor & Deliciæ humani generis diceretur. Facundissimus, bellicosissimus, moderatissimus. Causas latinè egit, poemata & tragœdias græcè composuit. in oppugnatione Hierosolymorum sub patre militans, XII. propugnatores XII. sagittarum ictibus confixit. Romæ tantæ ciuilitatis in imperio fuit, vt nullum omnino puniret. Conuictos aduersum se coniurationis ita dimisit, vt in eadem familiaritate, qua antea, habuerit. Facilitatis tantæ fuit & liberalitatis, vt nulli quicquam negaret. & cúm ab amicis reprehēderetur, respondit, *Nullum tristem debere ab imperatore discedere.* Prætérea cum quadam die in cœna recordatus fuisset,

nihil ſe illo die cuiquam præſtitiſſe, dixerit: *Amici hodie diem perdidi.* Hic Romę amphitheatrum ædificauit, & quinque milia ferarum in dedicatione eius occidit. Per hæc inuſitato fauore dilectus, morbo periit in ea, qua pater, villa, poſt biennium & menſes octo, dies xx. quam imperator erat factus, ætatis anno altero & xl. Tantus luctus eo mortuo publicus fuit, vt omnes tanquam in propria doluerint orbitate. Senatus obitu ipſius circa veſperam nuntiato, nocte irrupit in curiam, & tantas ei mortuo gratias laudéſque congeſſit, quantas nec viuo vnquam egerat, nec præſenti: inter diuos relatus eſt. Domitianus mox accepit imperium frater ipſius iunior, Neroni aut Caligulæ aut Tiberio ſimilior, quam patri aut fratri ſuo. primis tamē annis moderatus in imperio fuit, mox ad ingentia vitia progreſſus, libidinis, iracundiæ, crudelitatis, auaritiæ, tantum in ſe odium cōcitauit, vt merita & patris & fratris aboleret. Interfecit nobiliſſimos ex Senatu. Dominum & deum primus ſe appellari iuſſit. Nullam ſibi niſi auream & argenteam ſtatuam in Capitolio poni paſſus. Conſobrinos ſuos interfecit. Superbia quoque in eo execrabilis fuit. Expeditiones quatuor habuit: vnam aduerſus Sarmatas, alteram aduerſus Cattos, duas aduerſum Dacos. De Dacis Cattíſque publicè quidem triumphum egit. De Sarmatis ſolam laureā vſurpauit. Multas

tas quidem calamitates iiſdem bellis paſſus eſt. Nam in Sarmatia legio eius cum duce interfecta eſt,& à Dacis Ap.Sabinus cõſularis,& Cornelius Fuſcus præf.præt.cum magnis exercitibus occiſi ſunt. Romæ quoque multa opera fecit, in his Capitolium & forum tranſitorium Odæum, porticus, Iſium, ac Serapeum & Stadium. Verùm cum ob ſcelera vniuerſis exoſus eſſe cœpiſſet, interfectus eſt ſuorum cõiuratione in palatio anno ætatis XLV. imperij XV. Funus eius cum ingenti dedecore per veſpillones exportatum,& ignobiliter ſepultum.

EVTROPI LIBER VIII.

ANno octingenteſimo & quinquageſimo ab V.C. Vetere & Valente COSS. reſpub. ad proſperrimum ſtatum rediit, bonis principibus ingenti fœlicitate commiſſa. Domitiano enim exitiali tyranno Nerua ſucceſſit,in priuata vita moderatus, & ſtrenuus; nobilitatis mediæ: qui ſenex admodum operam dante Petronio Secundo præfecto præt.item Parthenio interfectore Domitiani,imperator factus, æquiſſimum ſe prębuit.Reipu.diuina prouiſione cõſuluit,Traianum adoptãdo.Mortuus eſt Romæ poſt annũ & quatuor mẽſes imperij ſui, ac dies octo, ætatis ſeptuageſimo & altero anno, atq; inter diuos relatus eſt. Succeſſit ei Vlpius Traianus Crinitus natus Italicę in Hiſpania,familia

antiqua magis quam clara. Nam pater eius primus cos. fuit. Imperator autem apud Agrippinam in Galliis factus est. Remp. ita administrauit, vt omnibus principibus meritò præferatur: inusitatę ciuilitatis & fortitudinis fuit. Romani imperij, quod post Augustum defensum magis fuerat, quàm nobiliter ampliatum, fines longè latéque diffudit. Vrbes trans Rhenum in Germania reparauit. Daciam Decibalo victo subegit, prouincia trans Danubium facta, in his agris quos nunc Taiphali tenent, & Victophali & Theruingi habent. Ea prouincia decies centena millia passuum in circuitu tenuit. Armeniam, quam occupauerant Parthi, recepit; Sarmato rege occiso, qui ęam tenebat. Albanis regem dedit. Iberorum regem, & Sauromatarum, & Bosphoranorum, & Arabum & Osdroenorum, & Colchorum in fidem accepit. Adiabenos, Marchomôdes occupauit, & Anthemusium magnam Persidis regionem, Seleuciam, & Ctesiphontem, Babylonem & Edessios vicit, ac tenuit vsque ad Indiæ fines, & mare rubrum accessit, atque ibi tres prouincias fecit, Armeniã, Assyriam, Mesopotamiam, cũ his gentibus quæ Madenam attingunt. Arabiam postea in prouinciæ formam redegit. In mari rubro classem instituit, vt per eam Indiæ fines vastaret. Gloriam tamen militarem ciuilitate & moderatione superauit, Romæ & per prouincias æqualem

se omni-

ſe omnibus exhibens, amicos ſalutandi cauſa frequentans, vel ægrotãtes, vel cum feſtos dies habuiſſent, conuiuia cum eis indiſcreta viciſſim habẽs, ſæpe in vehiculis eorum ſedens; nullum Senatorum lædens, nihil iniuſtum ad augendum fiſcum agens, liberalis in cunctos fuit, publicè priuatímque ditans omnes, & honoribus augens, quos mediocritate cognouiſſet: orbem terrarum ædificans, multas immunitates ciuitatibus tribuens, nihil non tranquillum & placidum agens, adeo vt omni eius ætate vnus tantum ſenator damnatus ſit: at is tamen per ſenatum, ignorante Traiano: ob hoc per orbem terrarum deo proximus, nihil non venerationis meruit & viuus, & mortuus. Inter alia dicta hoc illius fertur egregium: Amicis enim culpantibus quod nimis circa omnes comis eſſet, reſpõdit: *Talem ſe imperatorem eſſe priuatis, quales eſſe ſibi imperator priuatos optaſſet.* Poſt ingẽtem igitur gloriam belli domíque quæſitam, è Perſide rediens, apud Seleuciam Iſauriæ profluuio ventris extinctus eſt. Obiit autem ætatis anno LXII. menſe IX. & die quarto, inter diuos relatus eſt. Solus omnium intra vrbem ſepultus eſt. Oſſa collota in vrnam auream in foro, quod ædificauit, ſub columna ſita ſunt: cuius altitudo CXL. pedes habet. Huius tantum memoriæ delatum eſt, vt vſque ad noſtram ætatem non aliud in Senatu principibus acclametur, *Niſi Felicior*

Augusto, melior Traiano. Adeo in eo gloria bonitatis obtinuit, vt vel assentãtibus occasionem magnificentissimi præstet exempli. Defuncto Traiano; Ælius Adrianus creatus est princeps, sine aliqua quidem voluntate Traiani, sed operam dante Plotina Traiani vxore. Nam cum Traianus, quamquam cõsobrinæ filium, viuens noluerat adoptare. Natus est ipse Italicæ in Hispania, qui Traiani glorię inuidens, statim prouincias tres reliquit, quas Traianus addiderat, id est, Assyriam, Mesopotamiam, & Armeniam. Reuocauit exercitus, ac finem imperij esse voluit Euphratem. Idẽ de Dacia facere conatum, amici deterruerũt, ne multi ciues Romani Barbaris traderentur, propterea quod à Traiano victa Dacia, ex toto orbe Romanorum infinitas eò copias hominum transtulerat ad agros & vrbes colendas. Dacia enim diuturno bello Decibali res fuerant exhausta: pacem tamen omni imperij sui tempore habuit. Semel tantum per præsidem dimicauit: orbem Romanum circuit, & multa ædificauit. Facundissimus Latino sermone, Græco eruditissimus fuit. Nõ magnam clementiæ gloriam habuit, diligentissimus tamen circa ærarium, & militum disciplinam. Obiit in Cãpania, maior sexagenario, imperij anno XXI. mense X. die XXIX. Senatus ei tribuere noluit diuinos honores: tamen cum successor ipsius T. Aurelius Fuluius Antoninus hoc

hoc vehementer exigeret, & vniuersi senatores palàm resisterent, tandẽ obtinuit. Ergo Adriano successit T. Antoninus Fuluius Boionius, idem etiam Pius nominatus, genere claro, sed non admodum vetere. Vir insignis, & qui meritò Numæ Pompilio comparatur. ita vt Romulo & Traiano æquetur. Vixit ingenti honestate priuatus; maiori, in imperio. Nulli acerbus, cunctis benignus. In re militari moderata gloria; defendere magis prouincias quàm amplificare studens. Viros iustissimos ad administrandam remp. quærens, bonis honorẽ habens, improbos sine aliqua acerbitate detestans. Regibus amicis venerabilis non minus, quàm terribilis; adeo vt Barbarorum plurimæ nationes depositis armis ad eũ cõtrouersias suas litésque deferrent, sententiæque eius parerent. Hic ante imperium ditissimus, opes quidem suas stipendiis militũ, & circa amicos liberalitatibus minuit: verũ Ærarium opulentũ reliquit. Pius propter clementiam dictus est. Obiit apud Lorios villam suam miliario ab vrbe XII. vitæ anno septuagesimo octauo, imperij vigesimoquarto, atq; inter Deos relatus est, & meritò consecratus. Post hunc imperauit M. Antoninus Verus, haud dubiè nobilissimus, quippe cùm eius origo paterna à Numa Põpilio, materna à Salẽtino rege penderet: cũ eo L. Annius Antoninus Verus. Túmq; primũ Romana resp. duobus æquo

iure imperium administrantibus paruit, cùm vsque ad eos singulos semper habuisset Augustos. Hi & genere inter se coniuncti fuerunt,& affinitate. Nam Verus Annius Antoninus M. Antonini filiam in matrimonium habuit. Mar. Antoninus gener Antonini Pij fuit per vxorem Valeriam Faustinam iuniorem consobrinam suam. Hi bellum contra Parthos gesserunt,qui post victoriam Trajani tum primum rebellauerant. Verus Antoninus ad id profectus est, qui Antiochiæ & circa Armeniam agens multa per duces & ingentia patrauit. Seleuciam Assyriæ vrbem nobilissimam cum quingentis millibus hominum cepit. Parthicum triumphum reuexit: cum fratre, eodémque socero triumphauit. Obiit tamen in Venetia,cùm à Cōcorcordia ciuitate Altinum proficisceretur,& cum fratre in vehiculo sederet,subito sanguine ictus casu morbi,quem Græci ἀποπληξίν vocant. Vir ingenij parum ciuilis, reuerentia tamen fratris nihil vnquam atrox ausus. Cùm obiisset vndecimo imperij anno, inter deos relatus est. Post eum M. Antoninus solus rempub. tenuit: quem mirari facilius quis, quā laudare posset. à principio vitæ tranquillissimus, adeo vt in infantia quoque vultum nec ex gaudio nec ex mœrore mutaret. Philosophiæ deditus Stoicæ. Ipse etiā non solum vitæ moribus, sed eruditione philosophus. Tantæ admirationis adhuc

iuuenis,

iuuenis, vt eum successorem parauerit Adrianus relinquere: adoptato tamẽ Antonino Pium generum esse ei idcirco voluerit, vt hoc ordine ad imperium perueniret. Institutus est ad philosophiam per Apollonium Chalcedonium. Ad scientiam literarum Græcarũ per Sex. Cheronensem Plutarchi nepotem. Latinas autem literas eum Fronto orator nobilissimus docuit. Hic cum omnibus Romæ æquo iure egit. Ad nullam insolentiam elatus est imperij fastigio, liberalitatis promptissimæ, prouincias ingenti benignitate, & moderatione tractauit. Contra Germanos eo principe res feliciter gestæ sunt. Bellum ipse vnum gessit Marcomannicum, sed quantum nulla memoria fuit, adeo vt Punicis conferatur: Quod eo grauius est factum, quod vniuersi exercitus perierant. Sub hoc enim tantus casus pestilẽtiæ fuit, vt post victoriam Persicã Romæ ac per Italiam prouinciásque maxima hominum pars, militum omnes ferè copiæ langore defecerint. Ingenti ergo labore & moderatione cum apud Carnutum iugi triennio perseuerasset, bellum Marcomannicum confecit, quod cum his Quadi, Vãdali, Sarmatæ, Suevi, atque omnis barbaria commouerat. multa hominum millia interfecit, ac Pannoniis seruitio liberatis Romæ rursus cum Commodo Antonino filio suo, quem iam Cæsarem fecerat, triumphauit. Ad huius belli vsum ærario ex-

hausto cùm largitiones nullas haberet, neque indicere prouincialibus aut senatui aliquid vellet, instrumenta regij cultus, facta in foro diui Traiani sectione distraxit, vasa aurea, pocula crystallina, & murrhina, vxoriam ac suam sericam ac auream vestem, multa ornamenta gemmarum: ac per duos continuos menses venditio habita est, multúmque auri redactum. Post victoriam tamen emptoribus pretia restituit, qui reddere comparata voluerunt. Molestus nulli fuit, qui maluit semel empta retinere. Hic permisit viris clarioribus, vt conuiuia eodem cultu, quo ipse & ministris similibus exhiberet. In editione munerum post victoriam adeò magnificus fuit, vt cẽtum simul leones exhibuisse tradatur. Cùm igitur fortunatam rempub. & virtute & mãsuetudine reddidisset, obiit XVIII. imperij anno, vitæ LXI. & omnibus certatim adnitentibus inter deos relatus est. Huius successor L. Antoninus Cõmodus, nihil paternum habuit, nisi quod contra Germanos feliciter & ipse pugnauit. Septembrem mensem ad nomen suum transferre conatus est, vt Commodus diceretur: sed luxuria & obscœnitate deprauatus gladiatoriis armis sæpissimè in ludo, deinde etiam in amphitheatro cum huiusmodi hominibus sæpe dimicauit. Obiit morte subita, adeo vt strangulatus, vel veneno interfectus putaretur, cùm annis XII. post patrem & octo mensi-

bus

bus imperasset, tanta execratione omnium, vt hostis humani generis etiam mortuus iudicaretur. Huic successit Pertinax grandæuus iam, vt qui septuagenariam attigisset ætatem, præfecturam vrbis, tum agēs, ex S.C. imperare iussus, octogesimo imperij die prætorianorum militum seditione, & Iuliani scelere occisus est. Post eum Saluius Iulianus rempub. inuasit, vir nobilis, & iure peritissimus, nepos Saluij Iuliani qui sub diuo Adriano perpetuum composuit edictum. Victus est à Seuero apud Miluium pontem, interfectus in palatio. Vixit mensibus septem, postquā cœperat imperare. Hinc imperij Romani administrationem Septimius Seuerus accepit, oriundus ex Africa prouincia Tripolitana, oppido Lepti: solus omni memoria & ante & postea ex Africa imperator fuit. Hic primum fisci aduocatus, mox militaris tribunus, per multa deinde ac varia officia atque honores vsque ad administrationem totius reipub. peruenit. Pertinacē se appellari voluit, in honorem eius Pertinacis, qui à Iuliano fuit occisus. Parcus admodum fuit; natura sæuus; bella multa & feliciter gessit. Pescennium Nigrum, qui in Ægypto & Syria rebellauerat, apud Cyzicum interfecit. Parthos vicit, & Arabas interiores, & Adiabenos. Arabas quoque superauit, vt etiam prouinciam ibi faceret. Idcirco Parthicus, Arabicus, & Adiabenicus dictus est. Multa toto

Romano orbe reparauit. Sub eo etiam Clodius Albinus, qui in occidẽdo Pertinace socius fuerat Iuliano, Cæsarem se in Gallia fecit, victúsque apud Lugdunum, est interfectus. Seuerus autem prȩter bellicam gloriam etiam ciuilibus studiis clarus fuit,& literis doctus,philosophię scientiam ad plenum adeptus.nouissimum bellum in Britannia habuit: vtque receptas prouincias omni securitate muniret, vallum per XXXV. passuum millia à mari ad mare deduxit. Decessit Eboraci admodum senex, imperij anno XVI. mẽse IIII.& Diuus appellatus est. Nam filios duos successores reliquit, Bassianum, & Getam.Sed Bassiano Antonini nomen Senatus voluit imponi. Itaque dictus est M.Aurelius Antoninus Bassianus,patrí que successit. Nam Geta hostis publicus iudicatus, confestim periit. M.igitur Aurelius Antoninus Bassianus, idémque Caracalla, morum ferè paternorum fuit,paulo asperior, & minax. Opus Romæ egregium fecit lauacri,quæ Antoninianæ appellantur. Nihil præterea memorabile. Impatiens libidinis, vt qui nouercam suam Iuliam vxorem duxerit. Defunctus est in Osdroene apud Edessam, moliens aduersum Parthos expeditionem, imperij anno VI. mense secundo: vix egressus ætatis XLIII. annum, funere publico elatus est. Opilius deinde Macrinus,qui Præfectus Prætorij erat cum filio Diadumeno facti

impera-

imperatores, nihil memorabile ex tēporis breuitate gesserunt. Nam imperium eorum, duorum mensium & vnius anni fuit: seditione militari ambo pariter occisi sunt. Creatus est post hos M. Aurelius Antoninus. Hic Antonini Caracallę filius putabatur. Sacerdos autem Heliogabali templi erat. Is cum Romam & militum & senatus expectatione venisset, probris se omnibus contaminauit. Impudicissimè & obscœnissimè vixit, biēnióque post & octo mensibus tumultu interfectus est militari, & cum eo mater Semiasyra. Successit huic Aurelius Alexander ab exercitu Cæsar, à Senatu Augustus nominatus, iuuenis admodum. Susceptóque aduersus Persas bello, Xerxen Xerxenorum regem gloriosissimè vicit. Militarem disciplinam seuerissimè rexit. Quasdam tumultuarias legiones integras exauthoritauit. Assessorem habuit vel scrinij magistrum Vlpianum iuris conditorem. Romæ quoque fauorabilis fuit. Periit in Gallia militari tumultu XIII. imperij anno, & die octauo. In matrem suam Mammeam vnice pius.

EVTROPII LIBER IX.

POst hunc Maximinus ex corpore militari primus ad imperium accessit, sola militum voluntate, cum nulla Senatus intercessisset authoritas, neque ipse Senator esset. Is bello ad-

uerſus Germanos feliciter geſto, cùm à militibus eſſet imperator appellatus, à Pupieno Aquileiæ occiſus eſt, deſerentibus eum militibus ſuis, cum filio adhuc puero, cum quo imperauerat triennio & paucis diebus. Poſtea tres ſimul Auguſti fuerunt, Pupienus, Balbinus, & Gordianus: duo ſuperiores obſcuriſſimo genere, Gordianus nobilis, quippe cuius frater ſenior Gordianus, cõſenſu militũm cum Proconſulatum Africæ gereret, Maximino imperante princeps electus. Itaque cùm Romam veniſſent Balbinus & Pupienus, in palatio interfecti ſunt, ſoli Gordiano imperio reſeruato. Gordianus admodum puer, cùm Tranquillam Romæ duxiſſet vxorem, Ianum geminum aperuit, & ad orientem profectus Parthis bellum intulit, qui iam moliebãtur erumpere. Quod quidem mox feliciter geſſit, prælíiſque ingentibus Perſas afflixit. Rediens haud longè à Romanis finibus interfectus eſt fraude Philippi, qui poſt eum imperauit. Miles ei tumulum vigeſimo milliario à Circeſſo, quod caſtrum nũc Romanorum eſt, Euphrati imminens, ædificauit, exequias Romam reuexit, ipſum Diuum appellauit. Philippi duo, filius, ac pater, Gordiano occiſo, imperium inuaſerũt, atque exercitu incolumi reducto, ad Italiam è Syria profecti ſunt. His imperãtibus milleſimus annus Romanæ vrbis ingenti ludorũ apparatu ſpectaculorúmque cele-

bra-

bratus eſt. Ambo deinde ab exercitu interfecti ſunt, ſenior Philippus Veronæ, Romæ iunior. Annis quinque imperauerunt; inter diuos tamẽ relati ſunt. Poſt hos Decius è Pannonia inferiori Bubaliæ natus, imperiũ ſumpſit. bellum ciuile, quod in Gallia motum fuerat, oppreſſit. filium ſuum Cæſarem fecit. Romę lauacrum ædificauit. Cum biennio ipſe & filius eius imperaſſẽt, vterque in Barbarico interfecti ſunt. Senior meruit inter Diuos referri. Mox imperatores creati ſunt Gallus Hoſtilianus, & Galli filius Voluſianus. Sub his Æmilianus in Mœſia res nouas molitus eſt: ad quem opprimendum cum ambo profecti eſſent, Interamnę interfecti ſunt, nõ completo biennio. Nihil omnino clarum geſſerunt. Sola peſtilentia, morbis, atque ægritudinibus notus eorum principatus fuit. Æmilianus obſcuriſſimè natus, obſcuriùs imperauit: ac tertio menſe extinctus eſt. Hinc Licinius Valerianus in Rhetia & Norico agẽs, ab exercitu imperator, & mox Auguſtus eſt factus. Galienus quoque Romę à Senatu Cæſar eſt appellatus. Horũ imperium Romano nomini perniciosum & penè exitiabile fuit, ita vt vel infelicitate principũ vel ignauia, Germani Rauennam vſq; venirẽt. Valerianus in Meſopotamia bellũ gerẽs, à Sapore Perſarũ rege ſuperatus eſt. Mox etiã captus apud Parthos ignobili ſeruitute conſenuit. Nam quamdiu vixit, rex eiuſdem

prouinciæ,incuruato eo,pedem eius ceruicibusq; imponens, solitus erat equum cōscendere. Galienus cùm adolescens factus esset Augustus, imperium primum feliciter, mox commodè, ad vltimū perniciosè gessit. Nam iuuenis in Gallia & Illyrico multa strenuè fecit, occiso apud Mursiam Ingenuo, qui purpuram sumpserat, & Trebelliano. Diu placidus & quietus, mox in omnem lasciuiam dissolutus, tenendæ reipublicæ habenas probrosa ignauia & desperatione laxauit. Alemanni vastatis Galliis in Italiam penetrauerunt. Dacia, quæ à Traiano vltra Danubium fuerat adiecta, amissa est. Græcia, Macedonia, Pontus, Asia vastata per Gotthos. Pannonia à Sarmatis Quadísque populata est. Germani vsque ad Hispanias penetrauerūt, & ciuitatem nobilem Tarraconem expugnauerunt. Parthi, Mesopotamia occupata, Syriam sibi cœperūt vindicare: cum iam desperatis rebus, & deleto imperio Romano, Posthumius in Gallia obscurissimè natus, purpuram sumpsit, & per annos decem ita imperauit, vt consumptas penè prouincias ingenti virtute & moderatione reparauerit: qui seditione militū interfectus est, quòd Moguntiacum, quæ aduersum eum rebellauerat, Lolliano res nouas moliente, diripiendam militibus tradere noluisset. Post eum Marius, vilissimus opifex, purpuram sumsit, & secundo die interfectus est. Victorinus

postea

postea Galliarum accepit imperium, vir strenuissimus: sed cùm nimiæ libidinis esset, & matrimonia aliena corrumperet, Agrippinæ occisus est, actuario quodam machinante dolum, imperij sui anno secundo. Huic successit Tetricus Senator, qui Aquitaniam honore præsidis administrans, absens à militibus imperator electus est, & apud Burdegalam purpuram sumpsit, seditiones multas militum pertulit. Sed cùm hæc in Gallia agerentur, in Oriente per Odenatum Persę victi sunt: defensa Syria, recepta Mesopotamia, vsque ad Ctesiphontem Odenatus penetrauit. Ita Gallieno rempub. deserente, Romanum imperium in Occidente per Posthumium, per Odenatum in Oriente seruatum est. Galienus interea fraude Aureoli ducis sui Mediolani cum fratre Valeriano occisus est, imperij anno nono. Claudiúsque successit, à militibus electus, à Senatu appellatus Augustus. Hic Gotthos, Illyricum, Macedoniámque vastantes, ingenti prælio vicit. Parcus vir, ac modestus, & iusti tenax, & reipub. gerendę idoneus: qui tamen intra biennium morbo periit, & Diuus appellatus. Senatus ingenti eum honore decorauit, scilicet vt in curia clypeus ipsi aureus, item in Capitolio statua aurea poneretur. Quintilius post eum Claudij frater consensu militum imperator electus est. Vir vnicæ moderationis & ciuilitatis, æquandus fratri, vel

præponendus, cõsensu Senatus appellatus Augustus, septimodecimo die imperij occisus est. Post eum Aurelianus cepit imperiũ, Dacia Ripensi oriundus, vir in bello potens, animi tamẽ immodici, & ad crudelitatem propensior; is quoque Gotthos strenuissimè vicit. Romanam ditionem ad fines pristinos varia bellorum felicitate reuocauit. Superauit in Gallia Tetricum, qui à militibus imperator electus apud Catalaunios, ipso Tetrico prodente exercitum suum, cuius assiduas seditiones ferre non poterat. Quinetiam per literas occultas Aurelianum ita fuerat deprecatus, vt inter alia versu Virgiliano vteretur: *Eripe me his inuicte malis*. Zenobiam quoque occiso marito Odenato, qui Orientem tenebat, haud longè ab Antiochia non sine graui prælio cepit. Ingressúsque Romã nobilem triumphum quasi receptor Orientis Occidentísque egit, currum, præcedẽtibus Tetrico & Zenobia: qui quidem Tetricus corrector Lucaniæ postea fuit: ac priuatus diutissimè vixit. Zenobia autem posteros, qui adhuc manent Romæ, reliquit. Hoc imperante etiã monetarij in vrbe rebellauerunt, vitiatis pecuniis, & Felicissimo rationali interfecto: quos Aurelianus victos vltima crudelitate cõpescuit: plurimos nobiles capite dãnauit. Sæuus ac sanguinarius, ac necessarius magis in quibusdã quàm in vllo amabilis imperator. Trux omni tempore, etiam filij sororis

sororis interfector: disciplinæ tamẽ militaris & morum dissolutorum magna ex parte corrector, vrbem Romam muris firmioribus cinxit; Templum Soli ædificauit, in quo infinitum auri gemmarúmque constituit. Prouinciam Daciam, quam Trajanus vltra Danubium fecerat, intermisit, vastato omni Illyrico, & in Mœsia collocauit: & est in dextera Danubio in mare fluenti, cùm antea fuerit in læua. Occiditur serui sui fraude, qui ad quosdam militares viros amicos ipsius, nomina pertulit annotata falsò manum eius imitatus, tãquam Aurelianus ipsos pararet occidere. Itaque vt præueniretur, ab iisdem interfectus est in itineris medio, quod inter Constantinopolim & Heracliam est, stratæ veteris locus Cenophruriũ appellatur. Mors tamẽ eius inulta non fuit. meruit quoque inter Diuos referri. Imperauit annos v. mẽses vi. Tacitus post hũc suscepit imperiũ, vir egregiè moriǵeratus, & Reip. gerendę idoneus. Nihil tamen clarũ potuit ostẽdere, intra vi. mensem imperij morte pręuẽtus. Florianus, qui Tacito successerat, duobus mensibus & diebus xx. in imperio fuit, neque quicquam dignũ memoria egit. Post hũc Probus, vir illustris gloria militari ad administrationem reipub. accessit. Gallias à Barbaris occupatas ingenti præliorũ felicitate restituit. Quosdam imperium vsurpare conatos, scilicet Saturnium in Oriente, Proculum, & Bonosum

Agrippinę certaminibus oppressit. Vineas Gallos & Pannonios habere permisit. Opere militari Almum montem apud Syrmium, & Aureum apud Mœsiam superiorem vineis conseuit,& prouincialibus colendas dedit. Hic cum bella innumera gessisset, pace parta, dixit, *Breui milites necessarios non futuros*. Vir acer, ac strenuus, iustus, & qui Aurelianum æquaret gloria militari, morum tamen ciuilitate superaret. Interfectus autem est Syrmio tumultu militari in turre ferrata. Imperauit annos VI. menses quatuor. Post hunc Carus est factus Augustus, Narbonæ natus in Gallia. Is confestim Carinum & Numerianum filios Cæsares fecit, cum quibus regnauit duobus annis. Sed dum bellum aduersum Sarmatas gerit, nuntiato Persarum tumultu, ad Orientem profectus res cōtra Persas nobiles gessit. ipsos prælio fudit. Corchen & Ctesiphontem vrbes nobilissimas cepit. Et cum castra supra Tigridem haberet, ictu diuini fulminis periit. Numerianus quoque filius eius, quem secum ad Persas duxerat, adolescēs egregiæ indolis, cum oculorum dolore correptus lecticula veheretur, impulsore Apro, qui socer eius erat, per insidias occisus est: & cum dolo occultaretur ipsius mors, fœtore cadaueris prodita est. Milites enim qui eum sequebantur, fœtore commoti, diductis lecticulæ palliis, post aliquot dies mortem eius notam habere potuerunt.

runt. Interea Carinus, quem Cæsarem in Parthos proficiscens Carus in Illyrico, Gallia, Italia reliquerat, omnibus se sceleribus coinquinauit: plurimos innoxios fictis criminibus occidit: matrimonia nobilia corrupit. Condiscipulis quoque, qui eum in auditorio vel leui fatigatione taxauerant, perniciosus fuit: atque omnibus bonis inuisus, non multo post pœnas dedit. Nam de Perside victor exercitus rediens, cum Carum Augustum fulmine, Numerianum Cæsarem insidiis perdidisset, Diocletianũ imperatorem creauit, Dalmatia oriundum, virum obscurissimè natum, adeo vt à plerisque scribæ filius, à nonnullis Amullini senatoris libertinus fuisse credatur. Is prima militum concione iurauit, Numerianum nullo dolo interfectum. Et cum iuxta eum Aper, qui Numeriano insidias fecerat, constitisset, in conspectu exercitus manu Diocletiani percussus est. Postea Carinum omni odio & detestatione viuẽtem, apud Murgum ingenti prælio vicit, proditum ab exercitu suo, quem fortiorem habebat, certè desertum inter Viminacium, atque Aureum montem. ita rerum Romanarum potitus, cum tumultum rustícani in Gallia concitassent, & factioni suæ Baucadarum nomen imponerent, duces autem haberent Amandum & Ælianum, ad subigendos eos Maximianum Herculium Cęsarem misit: qui leuibus prælíis agrestes domuit, & par-

tem Galliç reformauit. Post hęc tempora etiam Carausius, qui vilissimè natus, in serenę militiæ ordine famam egregiam fuerat cõsecutus, cum apud Bononiam per tractum Belgicę & Armoricæ pacandum mare accepisset, quod Franci & Saxones infestabant; multis barbaris sæpe captis, nec præda integra, aut prouincialibus reddita; aut imperatoribus missa, cum suspicio esse cœpisset consultò ab eo admitti barbaros, vt transeuntes cum præda exciperet; atque hac se occasione ditaret, à Maximiano iussus occidi purpuram sumpsit; & Britannias occupauit. Ita cum per omnem orbem terrarum res turbatæ essent, & Carausius in Britanniis rebellaret, Achilleus in Oriente, Africam Quinquegentiani infestarent, Narseus Orienti bellum inferret, Diocletianus Maximianum Herculium ex Cæsare fecit Augustum, Cõstantium & Maximianum Cæsares. Quorum Constantius per filiam nepos Claudij traditur. Maximianus Galerius in Dacia haud longè à Sardica natus: atque vt eos affinitate coniungeret, Constantius priuignam Herculij Theodoram accepit, ex qua postea sex liberos Constantini fratres habuit. Galerius filiam Diocletiani Valeriam, ambo, vxores quas habuerant, repudiare compulsi. Cum Carausio tamen, cum bella frustra tentata essent contra virum rei militaris peritissimum, ad postremum pax conuenit. Eum post septennium

Allectus

Allectus socius eius occîdit, atque ipse post eũ Britãnias triennio tenuit. Qui ductu Asclepiodoti præfecti prætorio est oppressus. Ita Britãnia decimo anno recepta est. Per idem tẽpus à Constantio Cæsare in Gallia pugnatum est circa Lingonas: die vna aduersam & secũdam fortunam expertus est. Nam cum repentè Barbaris ingruentibus intra ciuitatem esset coactus, tam præcipiti necessitate, vt clausis portis per murũ funibus tolleretur, vix quinque horis mediis aduentante exercitu sexaginta ferè millia Alemannorũ cecîdit. Maximianus quoque Augustus bellũ in Africa profligauit, domitis Quinquegentianis, & ad pacem redactis. Diocletianus obsessum Alexãdriæ Achilleum octauo ferè mense superauit, eúmque interfecit. Victoria acerbè vsus est. totam Ægyptum grauibus proscriptionibus cædibúsque fœdauit. Ea tamen occasione ordinauit prouidè multa, & disposuit, quæ ad nostram ætatem manent. Galerius Maximianus primum aduersus Narseum prælium, & secundũ habuit, inter Gallicinum Carrásque congressus, cum inconsultè magis quam ignauè dimicasset. admodum enim parua manu cum copiosissimo hoste cõmisit. Pulsus igitur, & ad Diocletianum profectus, cum ei in itinere occurrisset, tanta insolentia fertur à Diocletiano exceptus, vt per aliquot passuum millia purpuratus tradatur ad vehiculum cucurrisse.

Mox tamen per Illyricum Mœsiámque contra-ctis copiis rursus cum Narseo Ormisdæ & Saporis auo, in Armenia maiori, pugnauit successu ingenti, nec minore consilio simul & fortitudine: quippe qui etiam speculatoris munus cũ altero aut tertio equite suscepit. Pulso Narseo castra eius diripuit, vxores, sorores, liberos cepit: infinitam extrinsecus Persarum nobilitatem, gazam Persicam copiosissimam, ipsum in vltimas regionis solitudines egit. Quare à Diocletiano in Mesopotamia tum morante ouans regressus, ingenti honore susceptus est. Varia deinceps simul & viritim bella gesserunt, Carpis & Basternis subactis, Sarmatis victis: quarũ nationum ingentes captiuorum copias in Romanis finibus locauerunt. Diocletianus moratus callidè fuit, sagax præterea, & admodũ subtilis ingenio, & qui seueritatem suam aliena inuidia vellet explere. Diligentissimus tamen, & solertissimus princeps, & qui imperio Romano primus Regiæ consuetudinis formam magis quàm Romanæ libertatis inuexit: adorarísque se iussit, cùm ante eum cuncti salutarentur: ornamenta gemmarum vestibus calceamentísque indidit. Nam prius imperij insigne in chlamyde purpurea tantum erat, reliqua communia. Herculius autem propalàm ferus, & inciuilis ingenij, asperitatem suam etiam vultus horrore significans. Hic naturæ suæ indulgens, Dio-

cletiano

cletiano in omnibus eſt ſanioribus cõſiliis obſecutus. Cum autem ingraueſcente æuo parum ſe idoneum Diocletianus moderando imperio eſſe ſentiret, author Herculio fuit, vt in vitam priuatam cõcederent, & ſtationem tuendæ reipub. viridioribus iunioribúſque mãdarent. cui ægrè collega obtemperauit. Tamen vterque vno die priuato habitu imperij inſigne mutauit. Nicomediæ Diocletianus, Herculius Mediolani poſt triumphum inclytum, quem Romæ ex numeroſis gentibus egerant pompa ferculorum illuſtri; qua Narſci coniuges, & liberi ante currum ducti ſunt. Conceſſerunt tum Salonam vnus, alter in Lucaniam. Diocletianus priuatus in villa, quæ haud procul à Salonis eſt, præclaro otio ſenuit: inuſitata virtute vſus, vt ſolus omnium poſt conditum Romanum imperium ex tanto faſtigio ſponte ad priuatę vitæ ſtatum, ciuilitatémque remearet. Contigit igitur ei quod nulli poſt natos homines, vt cum priuatus obiiſſet, inter Diuos tamen referretur.

EVTROPI LIBER X.

HIs igitur abeũtibus, in adminiſtrationem reip. Conſtãtius & Galerius Auguſti creati ſunt, diuiſúſque inter eos Romanus orbis, vt Galliam, Italiam, Africam Conſtantius: Illyricum, Aſiam, Oriẽtem Galerius obtineret; ſum-

ptis duobus Cæsaribus. Constantius tamen cõtentus dignitate Augusti; Italiæ atque Africæ administrandæ solicitudinem recusauit. Vir egregius, & præstantissimæ ciuilitatis; diuitiis prouincialium ac priuatorum studens, fisci cõmoda non admodum affectans, dicénsque: *melius publicas opes à priuatis haberi, quàm intra vnum claustrum reseruari.* Adeo autem cultus modici, vt festis diebus, si amicis numerosioribus esset epulandum, priuatorum eis argento hostiatim petito triclinia sternerentur. Hic non modò amabilis, sed etiam venerabilis Gallis fuit, præcipuè quod Diocletiani suspectam prudentiam, & Maximiani sanguinariam temeritatem imperio eius euaserant. Obiit in Britannia Eboraci principatus anno XIII. atque inter diuos relatus est. Galerius vir & probè moratus, & egregius in re militari, cum Italiam quoque sinente Constantio administrationi suæ accessisse sentiret, Cæsares duos creauit. Verùm Cõstantio mortuo, Cõstantinus ex obscuriori matrimonio eius filius in Britannia creatus est imperator, & in locum patris exoptatissimus moderator accessit. Romæ interea prætoriani excitato tumultu Maxentium Herculij filium, qui haud procul ab vrbe in via publica morabatur, Augustum nuncupauerunt: quo nuntio Maximianus Herculius ad spem erectus resumendi fastigij quod inuitus amiserat, Romam aduolauit

uit à Lucania, quam sedem priuatus elegerat, in agris amœnissimis consenescens. Diocletianúmque etiam per literas adhortatus est, vt depositam resumeret potestatem. quas ille irritas habuit. Sed aduersum motum prætorianorum atque Maxentij Seuerus Cæsar Romam missus à Galerio cum exercitu venit:obsidénsque vrbem, militum suorum scelere desertus est. Auctæ Maxentio opes, confirmatúmque imperium. Seuerus fugiens Rauennæ interfectus est. Herculius tamen Maximianus post hæc in concione exercitus, filium Maxentium nudare conatus, seditionem, & conuitia militum tulit. Inde ad Gallias profectus est, dolo composito, tanquam à filio esset expulsus, vt Constantino genero iungeretur. Moliens tamen Constantinum reperta occasione interficere, qui in Galliis & militum & prouincialium ingenti iam fauore regnabat, cæsis Francis, atque Alemannis, captísque eorum regibus, quos etiam bestiis; cum magnificum spectaculum parasset, obiecit. Detectis muneris igitur insidiis per Faustam filiam, quæ dolum viro nũtiauerat, profugit Herculius Massiliam, ibíque oppressus (ex ea etenim nauigare ad filium præparabat) pœnas dedit iustissimo exitu. Vir ad omnem asperitatem sæuitiámque procliuus, infidus, incommodus, ciuilitatis penitus expers. Per hoc tempus Licinius à Galerio imperator

est factus, Dacia oriundus, notus ei antiqua cõsuetudine, & in bello, quod aduersum Narseum gesserat, strenuus laboribus, & officiis acceptus. Mors Galerij confestim secuta est. Respub. tum ab his quatuor imperatoribus tenebatur, Constantino & Maxentiò, filiis Augustorum, Licinio & Maximiano nouis hominibus. Quinto tamen Constantinus imperij sui anno bellum aduersum Maxẽtium ciuile commouit. Copias eius multis præliis fudit. Ipsum postremo Romæ aduersus nobiles omnibus exitiis sæuiẽtem apud pontem Miluium vicit, Italiáque est potitus. Non multò post deinceps in Oriẽte quoque aduersus Licinium Maximianus res nouas molitus, vicinũ exitium fortuita apud Tarsum morte præuenit. Constantinus tamen vir magnus, & omnia efficere nitens, quæ animo præparasset, simul principatus totius orbis affectãs, Licinio bellum intulit, quamuis necessitudo illi & affinitas cum eo esset. Nam soror eius Cõstantia nupta Licinio erat. Ac primo eum in Pannonia, secundo ingenti apparatu bellum apud Gybalas instruentem repentinus oppressit, omníque Dardania, Mœsia, Macedonia potitus, numerosas prouincias occupauit. Varia deinceps inter eos bella, & pax recõciliata, ruptáque est. Postremo Licinius nauali & terrestri prælio victus, apud Nicomediam se dedidit, & contra religionẽ sacramenti Thessalonicæ pri-

uatus

natus occisus est. Eo tempore res Romana sub vno Augusto, & tribus Cæsaribus (quod nunquam aliàs) fuit, cum liberi Cõstantini Galliæ, Orienti, Italiæque præessent. Verum insolentia rerum secundarum aliquantulum Cõstantinum ex illa fauorabilis animi docilitate mutauit. primum necessitudines persecutus, egregium virum, & sororis filium commodæ indolis iuuenem interfecit, mox vxorem, pòst numerosos amicos. Vir primò imperij tempore optimis principibus, vltimo mediis comparandus. Innumeræ in eo animi corporísque virtutes claruerunt. Militaris gloriæ appetentissimus, fortuna in bello prospera fuit, verùm ita, vt non superaret industriam. Nam etiam Gotthos pòst ciuile bellum variè profligauit, pace his ad postremum data: ingẽtémque apud Barbaras gentes memoriam gratiæ collocauit. Ciuilibus artibus & liberalibus studiis deditus, affectator iustitiæ & amoris, quæ omnino sibi & liberalitate & docilitate quæsiuit. Sicut in nonnullos amicos dubius, ita in reliquos egregius, nihil occasionũ prætermittens, quo opulentiores eos clarioréśque præstaret. Multas leges rogauit, quasdam ex bono & ęquo, pluréśque superfluas, nonnullas seueras. Primúsque vrbem nominis sui ad tantum fastigium euehere molitus est, vt Romæ æmulam faceret. Bellũ aduersus Parthos moliẽs, qui iam Mesopotamiã fatigabãt, vno &

trigesimo anno imperij, ætatis sexto & sexagesimo Nicomediæ in villa publica obiit. Denũtiata mors eius etiam per crinitam stellam, quę inusitatæ magnitudinis aliquandiu fulsit. eam Græci κομήτην vocant. atque inter Diuos meruit referri. Successores filios tres reliquit, atque vnum fratris filium. Verum Dalmatius Cæsar prosperrima indole, neque patruo absimilis, haud multò pòst oppressus est factione militari, & Constantio patruele suo sinente potius quàm iubente. Constantinum porrò bellum fratri inferentem, & apud Aquileiam inconsultius prælium aggressum Constantis duces interemerunt. ita resp. ad duos Augustos redacta est. Constantis imperium strenuum aliquamdiu, & iustum fuit. Mox cum & valetudine improspera, & amicis prauioribus vteretur: ad grauia vitia conuersus, cum intolerabilis prouincialibus, militibus iniucundus esset factione Magnentij occisus est. Obiit haud longè ab Hispaniis, in castro cui Helenæ nomen est, anno imperij decimoseptimo, ætatis trigesimo, rebus tamen plurimis strenuè in militia gestis, exercituíque per omnem vitam & tempus sine graui crudelitate terribilis. Diuersa Constantij fortuna fuit. à Persis enim multa & grauia perpessus, sæpe captis oppidis, obsessis vrbibus, cæsis exercitibus: nullúmque ei contra Saporem prosperum prælium fuit, nisi quod apud Singarum haud dubiam victoriam ferocia mili-

tum amisit, qui pugnam seditiose & stolidè cōtra rationem belli die iam præcipiti poposcerunt. Post Constantis necem, Magnentio Italiam, Africam, Gallias obtinente, etiam Illyricum res nouas habuit, Veteranione ad imperiū consensu militum electo, quem grandæuum iā, & cunctis amabilem diuturnitate & felicitate militiæ, ad tuendum Illyricum principem creauerunt, virum probum, & morum veterum, ac iucundæ ciuilitatis; sed omnium liberalium artium expertem, adeo vt ne elementa quidem primarum literarum, nisi grandæuus & iam imperator acceperit. Sed à Constantio, qui ad vltionem fraternæ necis bellum ciuile cōmouerat, abrogatum est Veteranioni imperium, qui nouo inusitatóque more consensu militum deponere insigne compulsus est. Romæ quoque tumultus fuit, Nepotiano Constantini sororis filio per gladiatoriā manūm imperium vendicante, qui sæuis exordiis dignū exitum nactus est. Vigesimo enim atque octauo die à Magnētianis ducibus oppressus, pœnas dedit; caputq; eius pilo per vrbē circumlatum est: grauissimæ proscriptiones, & nobilium cædes fuerunt. Nō multò pòst Magnentius apud Mursam profligatus acie est, ac penè captus. Ingentes Romani imperij vires ea dimicatione consumptæ sunt ad quælibet bella externa idoneæ, quæ multum triumphorum possent securitatísque

conferre. Orienti mox à Constantio Cæsar est datus, patrui filius Gallus, Magnentiúsque diuersis præliis victus, vim vitę suæ apud Lugdunum attulit, imperij anno III. mense septimo. Frater quoque eius Senonis, quem ad tuendas Gallias Cæsarem miserat. Per hæc tempora etiam à Cōstantio multis inciuilibus gestis Gallus Cæsar occisus est, vir natura ferox, & ad tyrannidem pronior, si suo iure imperare licuisset. Syluanus quoque in Gallia res nouas molitus, ante diem trigesimum ipse exstinctus est. Mox Iulianum Cæsarem ad Gallias misit patruelem suum, Galli fratrem, tradita in matrimonium sorore: cum multa oppida Barbari expugnassent, alia obsiderent, vbique fœda vastitas esset, Romanúmque imperium dubia iam calamitate nutaret: à quo modicis copiis apud Argentoratū Galliæ vrbem ingentes Alemannorum copiæ extinctæ sunt. Rex nobilissimus cáptus. Galliæ restitutæ. Multa postea per eundem Iulianum egregia aduersum Barbaros gesta sunt. Submotíque vltra Rhenum Germani, & finibus suis Romanū imperium restitutum. Neq; multo pòst cū Germanici iam exercitus à Galliarū præsidio tollerentur, consensu militū Iulianus factus Augustus est. Interiectóque anno ad Illyricum obtinendum profectus est, Constantio Parthicis bellis occupato, qui rebus cognitis ad bellū ciuile cōuersus, in itinere obiit

obiit inter Ciliciam Cappadociámque, anno imperij octauo & trigesimo, ætatis quinto & quadragesimo: meruítque inter Diuos referri. Vir egregiæ trãquillitatis, placidus, nimis amicis & familiaribus credẽs, mox etiam vxoribus deditior: qui tamen primis imperij annis ingẽti se molestia egerit, familiariũ etiã locupletator, neque inhonoros sinens quorum laboriosa expertus fuisset officia. Ad seueritatẽ tamen propensior, si suspicio imperij moueretur: mitis aliàs, & cuius in ciuilibus magis quàm in externis bellis sit laudãda fortuna. Hinc Iulianus rerum potitus est, ingẽtíque apparatu Parthis intulit bellum: cui expeditioni ego quoque interfui. Aliquot oppida & castella Persarum in deditionem accepit, vel vi expugnauit, Assyriámque populatus, castra apud Ctesiphontem statiua aliquandiu habuit, remeánsque victor, dum se inconsultiùs præliis inserit, hostili manu interfectus est, sexto Kal. Iulias, imperij anno VII. ætatis altero & trigesimo: atque inter Diuos relatus est. Vir egregius, & rempu. insigniter moderaturus, si per fata licuisset. liberalibus disciplinis apprimè eruditus, græcis doctior, atque adeo, vt latina eruditione nequaquã cum græca sciẽtia couueniret. Facundia ingẽti, & prompta, memoriæ tenacissimæ, in quibusdã philosopho propior. In amicos liberalis, sed minus diligens quàm principem decuit. Fuerunt enim nõnulli,

qui vulnera gloriç eius inferrent. In prouinciales iuſtiſſimus, & tributorum, quatenus ferri poſſet, oppreſſor. Ciuilis in cūctos, mediocrem habēs ærarij curam. Gloriæ auidus, ac per eam animi plerumque immodici. Religionis Chriſtianæ inſectator, perinde tamen, vt cruore abſtineret. M. Antonino non abſimilis, quem etiam æmulari ſtudebat. Poſt hunc Iouinianus, qui tunc modeſtiùs militabat, ad obtinendum imperium conſenſu exercitus electus eſt, commendatione patris, quàm ſua militibus notior: qui iam turbatis rebus, exercitu quoque inopia laborante: vno à Perſis atque altero prælio victus, pacem cum Sapore neceſſariam quidem, ſed ignobilem fecit, multatis finibus, ac nonnulla imperij Romani parte tradita, quod ante eum annis c c c. & vigintiduobus ferè, ex quo Romanum imperium conditum erat, nūquam accidit: quinetiā legiones noſtræ, vt apud Caudium per Pontium Teleſinum, & in Hiſpania apud Numantiam; & in Numidia ſub iugum miſſæ ſunt, vt nihil tamen finium traderetur. ea pacis conditio non penitus reprehenſa foret, ſi fœderis neceſſitatem, cum integrum fuit, mutare voluiſſet: ſicut à Romanis omnibus his bellis, quæcunque memoraui, factum eſt. Nam & Samnitibus, & Numantinis, & Numidis confeſtim bella illata ſunt. Neque pax rata fuit, ſed dum æmulum imperij veretur intra orientem

reſidens

residens gloriæ parum cõsuluit. Itaque iter ingressus, atque Illyricum petens, in Galatię finibus repẽtina morte obiit. Vir aliàs neque iners, neque imprudens. Multi exanimatum opinantur nimia cruditate. nimiis enim epulis inter cœnãdum indulserat. Alij odore cubiculi, quod ex recenti tectorio calcis graue quiescentibus erat. Quidam nimia vi prunarum, quas graui frigore adoleri multas iusserat. Decessit imperij mense septimo, tertiodecimo Kal. Martias: ætatis, vt qui plurimum, ac minimum tradunt, tertio & trigesimo anno: ac benignitate principum, qui ei successerũt, inter Diuos relatus est. Nam & ciuilitati propior, & natura admodum liberalis fuit. Is status erat Romanæ rei, Iouiniano eodem & Varroniano Coss. anno vrbis conditæ millesimo centesimo nono & decimo. Quia autem ad inclytos principes, venerandósque peruentum est, interim operi modum dabimus. Nam reliqua stylo maiore dicenda sunt, quæ nunc non tam prætermittimus, quàm ad maiorem scribendi diligentiam reseruamus.

PAVLLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM AD EVTROPI HISTORIAM ADDITVS.

LIBER XI.

ANNO ab vrbe condita MCXIX. Valentinianus XXXVIII. è Pannonia Cibalienſi editus, cùm eſſet Tribunus Scutariorum, apud Niceam Auguſtus appellatus, fratrē Valentem Conſtantinopoli in communionem regni aſſumpſit. Huius pater Gratianus mediocri ſtirpe ortus, apud Cibalas Funerarius appellatus eſt, eo quòd Venalitium funem portanti, quinque milites nequiuerint extorquere. Eo merito adſcitus in militiam, vſque ad Præfecti prætorio potentiam conſcendit ob cuius apud milites commendationem, Valentiniano imperium reſiſtenti illatum eſt. Qui cùm ſub Iuliano Auguſto Chriſtianitatis integram fidem gereret: cùm, vt dictum eſt, Scutariorum Tribunus eſſet, iuſſus ab imperatore ſacrilego aut immo-

immolare idolis, aut militia excedere, sponte discessit. Nec mora, Iuliano interfecto, Iouinianóque mortuo, Valentinianus, qui pro nomine CHRISTI amiserat tribunatum, in locum persecutoris sui accepit imperiũ. Qui cùm iam anno tertio imperij cũ Valente fratre ageret, Gratianum filium, nec dum bene puberem, hortatu socrus & vxoris Augustum creauit. Eodem anno apud Atrebatas vera lana de nubibus pluuiæ mixta defluxit: Cõstantinopoli grando miræ magnitudinis decidens, nonnullos hominum extinxit. Procopius apud Constantinopolim his diebus tyrannidẽ inuadens, apud Phrygiam salutarem extinctus est: plurimíque eius partis cæsi, atque proscripti sunt. Per hæc tempora terræmotus per totum orbem factus est. Ita mare littus egressum est, vt Siciliæ, multarúmque insularum vrbes concussæ & subrutæ, innumerabiles fermè populos ruinis oppresserint. Valens intereà ab Eudoxio Arrianæ hæreseos Episcopo baptizatus, in sæuissimam hæresim delapsus est: conatúsque catholicos persequi, sed fratris autoritate compressus est. Ea tempestate Athanaricus rex Gotthorũ CHRISTIANOS in gente sua crudelissimè persequitur, & ad coronam martyrij sublimauit. Valentinianus Saxones, gẽtem in Oceani littoribus, & paludibus inuiis sitam, virtute atque agilitate terribilem, in Romanos fineis eruptionẽ me-

ditantem; in Francorum finibus oppressit. Burgundionum quoque plus quàm LXXX. millia armatorum ripæ Rheni fluminis insederant: qui tamen non multo post tēpore Christiani effecti sunt. Valētinus inter hæc in Britannia antè quàm tyrannidem inuaderet, oppressus est. Valentinianus anno imperij sui XI. cum Sarmatæ sese per Pannonias diffudissent, eósque vastarēt, bellum in eos parans, dum apud Brigionem oppidum Quadorū legationi respōderet, anno eius quinto & quinquagesimo subita effusione sanguinis, quæ Græcè ἀποπληξία vocatur, voce amissâ, sensu integer expirauit: quod quidem intemperantia cibi, ac saturitate, quà artus diffuderat, accidisse plures retulerūt. Fuit autem imperator egregius, vultu decens, solerti ingenio, animo grauis, moribus Aureliano similis, sermone cultissimus: quanquam esset ad loquendū parcus, seuerus, vehemens, infestus vitiis, maximè auaritię. Seueritatem tamen eius & parcitatem quidā crudelitatem & auaritiam interpretabātur. Acer in iis, quæ memoraturus sum, Adrianóque proximus probatur: pingere venustissimè pronus; multa meminisse; arma noua meditari; fingere cerâ seu limo simulacra; prudenter vti locis, temporibus, sermone. atque, vt breuiter concludā, si ei infidis hominibus, quibus sese quasi fidissimis & prudentissimis dederat, carere, aut probatis vti licuisset, perfectus haud

haud dubiè princeps enituisset. Anno ab vrbe condita MCXXVIII. imperium orientis IIII. annis, Valentiniano mortuo tenuit: Gratiano Valentiniani filio in occidentali parte regnante, qui sibi Valentinianum fratrem paruulum admodum, socium creauit imperij. Hic enim Valentinianus, dudum laudãte vxore sua pulchritudinẽ Iustinæ, sibi eã sociauit in matrimonio: legésque propter illã cõcessit: vt omnes qui voluissent, impunè bina matrimonia susciperent. Nam diu populosas fore gentes, quia hoc apud eas solenne est. Accepta ergo, vt diximus, Valentinianus Iustina, edidit ex ipsa IIII. filios: Valentinianũ, quem sibi, vt præmisimus, Gratianus sociauit in regno, & Gratam, Iustámque, & Gallam. Valens igitur impietatem, quam dudum meditatus fuerat, operibus explens, lege data, vt monachi militarent: nolentes, per Tribunos & milites fustibus iussit interfici. Quorũ innumeram multitudinẽ per vastas tunc Ægypti solitudines diffusam constat, præcipuè quæ apud Nitriam martyrij cõsecuta est palmam: ac per singulas vbiq; prouincias, aduersus Catholicas ecclesias, & rectę fidei populos, diuersa sũt illata incommoda. Interea in Africæ partibus, Thirmus sese, excitatis Maurorum gentibus, regem constituens, Africam, Mauritaniámque vastauit. Contra quem Theodosius Theodosij, qui pòst imperio præfuit, pater à Valentiniano

missus, effusas Maurorum gentes, multis præliis fregit: ipsum quoque Thirmum afflictum & oppressum, ad mortẽ coegit. Qui postea quàm experimentissimâ prouidentiâ Africam composuisset: stimulante inuidiâ iussus à Valente interfici, apud Carthaginem baptizari in remissionem peccatorũ præoptauit: ac demum gloriosa morte occumbens, percussori iugulum vltrò præbuit. Ea tempestate gẽs Hunnorum diu inaccessis seclusa mõtibus, repentina rabie percita, exarsit in Gotthos, eósque conturbatos ab antiquis sedibus expulit. Gotthi transito Danubio fugiẽtes, à Valente sine vllâ fœderis pactione suscepti sunt. Deinde propter intolerabilem auaritiam Maximi ducis fame compulsi in arma surgentes, victo Valentis exercitu, sese per Thracias infudere, omnia cædibus, incendiísque vastantes. Quibus cognitis, Valens Antiochiâ egressus, cùm aduersum Gotthos exercitum aptaret: serâ peccati pœnitentiâ stimulatus, Episcopos, cæterósque sanctos reuocari de exiliis imperauit. Denique lachrymabili cum Gotthis bello commisso, ad primum Gotthorum impetum perturbatæ equitũ Romanorum turmæ, nudatos pedites deseruere. Qui mox equitatu hostium septi, ac sagittarum nubibus obruti; insuper cùm amentes metu, huc, illúcque fugitarẽt, fũditus interiere. Ipse imperator cùm

cùm sagitta saucius, versúsque in fugã, ob dolorem nimium sæpè equo laberetur; atque in vilissimam casulam deportatus esset: superuenientibus Gotthis, ignéque supposito concrematus est. Denique petentibus Gotthis, vt eis Episcopos mitteret, à quibus fidei rudimenta susciperẽt: Valens doctores ad eos Arriani dogmatis misit, sicque vniuersa illa gens effecta est Arriana. Iusto itaque Dei iudicio ab illis igne crematus est, quos ipse perfidiæ succenderat igne. Gotthi verò imperatore occiso, iam securi ad vrbem properant Constantinopolitanam, vbi adhuc Dominica Augusta Valentis vxor multas pecunias plebi largita, ab vrbis vastatione hostes submouit, regnúmq; cognatis fideliter viriliterque seruauit. Anno ab vrbe condita MCXXXII. Gratianus XL. ab Augusto, post mortem Valentis, VI. annis imperium tenuit, quamuis iamdudum antè cum patruo Valente, & cũ Valentiniano fratre regnaret. Igitur Gratianus admodùm iuuenis, cùm inæstimabilem multitudinem hostium, Romanis infusam finibus cerneret: fretus Christi potentia, longè impari militum numero sese in hostem dedit. Et continuò apud Argentariam oppidum Galliarum, formidolosissimum bellum incredibili fælicitate confecit. Nam plus quàm XXX. millia Alemannorum, minimo Romanorũ detrimento, in prælio interfecta narrantur. hoc denique ei recta fidei

cultura tribuit. Nam cùm vſque ad id tempus Italia Arrianæ perfidiæ morbo langueret: poſt Auxentij ſeram mortem, cùm Ambroſius ex pagano iudice, ſubitò apud Mediolanum diuino nutu Epiſcopus fuiſſet ex cunctis electus: móxque catholico baptiſmate tinctus, præſul eſſet ordinatus: cũque pro fide catholica libros Gratiano imperatori porrexiſſet: ac reuerentia, qua debuerat, ſuſceptus eſſet: vniuerſa ſtatim ad rectam fidem Italia repullulauit. Eo tempore in Galliis apud Tyronos, multis beatiſſimus Martinus florebat virtutibus: totóque orbe, doctrinis & ſcientia clarus, apud Bethlehem ciuitatem Palæſtinæ ſitus radiabat Hieronymus. Porrò Gratianus, cum animaduertiſſet Thraciam, Daciámque tanquam genitales terras poſſidentibus Gotthis, Triballíſque atque omni pernicie atrocioribus Hunnis & Alanis, extremum Romano nomini periculum inſtare, eadem prouiſione, qua quondam legerat Nerua Hiſpanum virum Traianum, per quem Reſp. reparata eſt, accitum & ipſe nihilo minus æquè ab Hiſpaniâ Theodoſium, fauentibus cunctis, apud Syrmium purpuram induit, ætatis annum III. & xxx. agentem, oriẽtíſque & Thraciæ ſimul imperio præfecit. Itaq; Theodoſius afflictã Rempub. ira Dei, reparandam credidit miſericordia Dei, omnem fiduciam ſui ad opem CHRISTI referens, maximas illas Scythicas gentes, formidatas

datas cunctis maioribus, & Alexandro quoque illi magno ciuitatas; ac tunc extincto Romano exercitu, Romanis equis, armísque structissimas, hoc est, Alanos, Hunnos; & Gotthos incunctanter aggressus, magnis, multísque prœliis vicit: vrbem Constantinopolim victor intrauit. Et ne paruam ipsam Romani exercitus manum, assiduè bellando deterreret: extemplo fœdus, cum Athanarico rege Gotthorum percussit. Athanaricus Constantinopolim ad Theodosium venit: quem ille mirâ animi iucunditate & affectione recepit. Denique cùm vrbem Athanaricus intrasset, & tam ædificia ciuitatis, quàm exornati quasi ad diem festum populi frequentiam cerneret, ac per singula mente inhæreret: cúmque deinceps imperatoris regiam ingressus, obsequia, officiáque diuersa conspiceret, *Sine dubio*, inquit, *Deus terrenus est imperator: contra quem quicunque manus leuare nisus fuerit, ipse sui sanguinis reus extitit.* Nec mora tamen superueniente valetudine, rebus humanis excessit. Cuius exequias imperator ipse præcedens, dignæ eum sepulturæ tradidit. Ac vniuersæ Gotthorum gentes, rege defuncto aspicientes virtutem, benignitatémque imperatoris Theodosij, Romano sese imperatori dediderunt. In iisdem etiam diebus, Parthi, cæteræq; barbaræ nationes, Romano prius nomini inimicæ, vltro Cōstantino-

polim[ad Theodosiũ misere legatos, pacémque supplices popoſcerunt: factúmque cùm eis fœdus eſt. Interea cùm Theodosius in ciuitate ſubactis Barbarorum gentibus, Thrácias tandem ab hoſtibus liberas reddidiſſet, & Arcadium filium ſuum conſortẽ feciſſet imperij: Maximus, vir quidem ſtrenuus & probus, atque Auguſto dignus, niſi contra ſacramenti fidem per tyrannidem emerſiſſet, in Britannia inuitus ab exercitu imperator creatus, in Galliam tranſiit. At verò Gratianus, dũ exercitus negligeret, & paucos ex Alanis, quos ingenti auro ad ſe tranſtulerat, veteri ac Romano militi anteferret; adeóque Barbarorum comitatu & propè amicitia caperetur, vt nonnunquam eodem habitu iter faceret: odia contra ſe militũ excitauit. Maximus ergo ab infenſis Gratiani legionibus exceptus, eundem ſubita incurſione perterritum, in Italiã tranſire meditantem, dolis circumuentum interfecit, ætatis IX. & XX. annos habentem: Fratrémque eius Valentinianum Auguſtum etiam expulit. Valentinianus in orientem refugiens à Theodoſio paterna pietate ſuſceptus eſt. Fuit autem Gratianus literis haud mediocriter inſtitutus. Carmẽ facere probatus, ornatè loqui, explicare controuerſias Rhetorum more: nihil aliud die, noctúque agere, quàm ſpiculis meditari; ſummæque voluptatis, diuinæque artis credere deſtinata ferire: parcus cibi, ſomníque ac libidi-

bidinis victor: cunctísque fuisset plenus bonis, si ad cognoscendam Reip. gerendę scientiam animum intendisset: à quâ prope alienus non modò voluntate sed etiam exercito fuit.

PAVLLI DIACONI AD EVTROPI HISTORIAM ADDITVS

LIBER XII.

ANno ab vrbe conditâ MCXXXVIII. Theodosius genitus patre Theodosio, matre Thermantia, XLI. imperator, interfecto per Maximum Gratiano, imperium Romani orbis obtinuit solus, mãsitque in eo annis XI. cùm iam in orientis partibus VI. annis, Gratiano viuente, regnasset. Itaque iustis causis ad bellum ciuile permotus: cùm è duobus Augustis fratribus, vnius interfecti vltionem, alterius restitutionem procuraret, sese aduersum Maximum tyrannum solâ fide maior (nam longè minor vniuersi apparatus bellici cõparatione) proripuit, Aquileiæ Maximus insederat: Andragatius comes eius, summã belli administrabat. Qui cùm largissimis militum copiis, astuto consilio, omnes Alpium & fluminum aditus communisset:

dum nauali expeditione incautum hostem præuenire parat & obruere: sponte insuper eadem, quæ obstruxerat, claustro deseruit. Ita Theodosius nemine sentiente Alpes intrauit: atque Aquileiam improuisus adueniens, magnum hostem Maximum ac trucem, & ab immanissimis quoque Germanorum gentibus tributa ac dispendia solo terrore nominis exigentem, sine controuersia clausit, cepit, occîdit. hanc Maximi perditionem beatus Martinus ante prędixit. Valentinianus recepto Italiæ potitus imperio est. Andragatius comes, cognita Maximini nece, præcipitem sese è naui in vndas dedit, ac suffocatus est. Theodosius incruentam victoriam, Deo procurante, suscepit. Victorem quoque Maximi filium, quem imperatorem pater Gallis infantuli ætate reliquerat, exstinxit. Valentinianus iunior, cum in Gallias transiisset, ibique tranquillè Remp. ageret, apud Viennã dolo Arbogastis comitis sui strãgulatus: atque vt volũtariam sibi consciuisse mortẽ putaretur, laqueo suspensus est. Quo extincto, Arbogastes tyrannum creauit Eugenium, eligens hominem, cui titulum imperatoris imponeret, ipse acturus imperium, Vir Barbarus, animo, consilio, manu, audaciâ, potentiáque nimius contraxit vndique innumeras, inuictásque cõpias, vel Romanorum præsidiis, vel auxiliis Barbarorum: aliis potestate, aliis cognatione subnixus. Denique extabat

gene-

genere Frãcus, cultórque ſordidiſſimus Idolorum. Igitur Eugenius atque Arbogaſtes cũ inſtructa acie Alpium tranſitus teneret, Theodoſius expers cibi ac ſomni, orationi incumbens totam noctem peruigil exegit: cùm tamẽ ſe eſſe deſtitutum à ſuis ſciret, ab hoſtibus circumſeptum neſciret: fiducialiter arma corripiens, ſignóque crucis ſignum pręlió dedit: ac ſe in bellum, etiam ſi nemo ſequeretur, victor futurus immiſit. Nam conſultus Ioannes Anachoreta cum victorem ſpoponderat. Quem cũ Arbitio hoſtilium partium comes, ignarum circumpoſitis excepiſſet inſidiis: conuerſus mox ad reuerẽtiam Auguſti, eum non ſolum periculo liberauit, verumetiam auxilio inſtruxit. Cúmque ad congreſſionem ventum eſſet, vehemens turbo ventorum à parte Theodoſij in ora hoſtiũ ruit, qui ab eius parte ſpicula miſſa, valenter hoſti infigeret, & hoſtili manũ miſſa repelleret. Nec mora, parua ſuorum data ſtrage, victori ſe Theodoſio hoſtilis exercitus proſtrauit. Eugenius captus, atque interfectus eſt. Arbogaſtes ſe ſua manu percuſſit. pręmiſerat namque prius Theodoſius x. millia armatorũ Gotthorum, quæ ab Arbogaſte comite fũditus deleta ſunt, quos vtique Theodoſio perdidiſſe, magis lucrum quàm detrimentum fuit. Ad cuius laudem ob inſignem victoriam Poëta quidam eximius, ſed infidelis inter cætera hos verſiculos cecinit.

O nimium dilecte Deo, tibi militat æther;
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Huic ferunt somnio nomen parentes monitos sacrauisse: quod in latinum, *à Deo datum* potest intelligi. De hoc etiam oraculo in Asia diuulgatum est: eum Valenti successurum, cuius nomen θ. & ο. atque δ. literis initiaretur. Qua cognitione principij deceptus Theodorus: cum sibi imperium deberi præsumeret, scælestæ cupidinis supplicia persoluit. Fuit autem Theodosius propagator Reip. atque defẽsor eximius moribus & corpore Traiano similis, quantum scripta veterum & picturæ docent: à quo & originem traxit. Sic eminens status, membra eadẽ, par cæsaries, os simile; absque eo, quòd illi aliquantulum vellendo, steriles genæ, neque tamẽ ingentes oculi erant: nescio an tanta gratia, tantúsque flos in facie, seu tanta dignitas in incessu fuisset. Mens verò prorsus similis: adeo, vt nihil dici queat, quod non ex libris eius in istum videatur transferri. Clemẽs animus, misericors, communis solo habitu differre se à cæteris putans. In omnes honorificus: verùm effusus in bonos: simplicia ingenia æquè diligere; erudita mirari sed innoxia, largiri magno animo magna: amare ciues vel priuato cõtubernio cognitos, eósque honoribus, pecunia, beneficiis cæteris munerari, præsertim quorum erga se velut patrem aspero casu, officia cõprobasset. illa tamen,

mē, quibus Trajanus aſperſus eſt, vinolentiam ſcilicet,& cupidinē triumphādi, vſque adeo deteſtabatur, vt bella non mouerit, ſed inuenerit, prohibueritque lege miniſteria laſciua, pſaltriáſque comeſſationibus adhiberi: tantum pudori tribuens & continentiæ, vt conſobrinarum nuptias tanquam ſororum vetuerit. literis mediocriter doctus, ſagax planè, multúmque diligens ad noſcenda geſta maiorum. Execrabatur, cùm legiſſet ſuperbiam dominãtium, præcipuè perfidos & ingratos. Iraſci ſanè rebus indignis, ſed ſubitò flecti: vnde dilatione modica emolliebat interdum ſeuera præcepta: habuítque à Naturæ munere, quod Auguſtus à Philoſophię doctore. Qui cùm vidiſſet eum facile commoueri ne aſperum aliquid ſtatueret, monuit, vt vbi iraſci cœpiſſet, IIII. atque XX. Græcas literas memoria recenſeret: vt illa concitatio, quæ momenti eſt alio traducta, parui temporis interiectu lãgueſceret. Melior haud dubiè, quod eſt raræ virtutis, poſt auctam annis potentiam regalem, auri argentíque pondera ſublata à tyrannis, multis ex ſuo reſtituit. Inerat ei cura pietatis eximię. colere patruum tanquam genitorem: fratris mortui, ſororíſque liberos habere pro ſuis. Cognatos, affinéſque parentis animo complecti. Elegans, lætúmque conuiuium dare, nec tamen ſumtuoſum. miſcere colloquia pro perſonis, ſtudio, dignitatibus, ſer-

mone cum grauitate iucundo: blandus pater, concors maritus. Exercebatur neque ad illecebras, neque ad lassitudinem: ambulationibus, cùm esset otium, animum reficiens. Regebat valetudinem continentia vescendi. Huius & apud homines mansuetudo, & quanta extiterit apud Deum deuotio, hoc vno mõstratur exemplo. nam cùm apud Mediolanum missarũ fruiturus solemniis, ecclesiam vellet intrare: cùmque beatus Ambrosius pro quodam facinore, nisi publicè pæniteret, non admissurum se diceret: & prohibitionem humiliter pertulit, & satisfactionem non erubescens, indictum ab Episcopo pænitentiæ modum deuotus excepit. Huic sociata in coniugio Flacilla fuit, ex qua Arcadium & Honorium genuit: qua defuncta, Gallam Valentiniani Maioris & Iustinę filiam, Valentiniani quoque Iunioris sororem in matrimonium duxit, quæ ei Placidiam peperit: cui postea de matris nomine Gallæ cognomentum accessit. Itaque quinquagesimum Theodosius annum agens ætatis, in pace apud Mediolanum rebus excessit humanis: vtramque Remp. vtrisque filiis, Arcadio & Honorio quietam relinquens. Corpus eius eodem anno Constantinopolim translatum atque sepultum est.

PAVLLI DIACONI
LIBER XIII.

ANno ab vrbe condita MCXLIX. Arcadius Augustus in Oriente factus, Honorius frater eius in Occidente XLII. loco commune imperium diuersis tantum sedibus tenere cœperunt. Quorum pater curā viris potentissimis mandauerat habere, id est, Rufino Orientalis aulæ, Stiliconi Occidentalis imperij. Vixítque Arcadius post patris excessum annis XII. imperiíque summam Theodosio filio paruo admodum moriens tradidit. Interea Gildo comes Africæ, cognita Theodosij morte, arbitratus minimam in paruulis spem fore, Africam iure proprio cœpit vsurpare. Huius frater Mascelzer germani perfidiam perhorrescēs, in Italiam rediit. Gildo duos eius filios, quos pater reliquerat, dolo circumuentos occidit ad hunc iam hostem bello insequendum, Mascelzer frater missus est. Mascelzer iam à Theodosio sciens, quantum viribus desperatissimis oratio hominis per fidem CHRISTI clementiam Dei impetraret, Capraria insulam adiit, inde secum sanctos viros adducens, cum quibus orationibus ac ieiuniis aliquot continuauit & noctes. Ante triduum quoque quàm hosti contiguus fieret, cernit nocte beatum Ambrosium paulo antè defunctum, quando victoriam caperet, diē sibi indicantem

& locum: ac tertio demum die, post noctem orationibus, hymnísque peruigilem cum v. solummodo millibus aduersus LXXX. millia hostium pergens, eos Dei nutu sine bello in deditionem accepit. Quo viso auxiliarij Gildonis Barbari ilicò terga dedere. Gildo & ipse fugam arripiens, ascensa naui, cùm in Africam rediisset post aliquot dies strangulatus interiit. Sanè idē Mascelzer rerum secundarum insolētia tumēs, ecclesiā Dei temerare ausus est: atq; ex ea quosdam non dubitauit extrahere: secuta mox pœna sacrilegum est: nam post aliquantulum temporis ipse punitus est. Interea Rufinus, cui orientalis aulæ à Theodosio cura commissa est; malo perfidiæ deprauatus, cum Barbarorum solatiis regnū tentaret inuadere, morte iustissima pœnas luit. Stilico quoque Occidentis tutor imperij, immemor collatorum beneficiorum, immemor affinitatis: nam socer extabat Honorij, regnum & ipse Eucherio filio affectans, ingentia Reip. intulit mala. Nam sæpe cùm delere posset Barbaros fouit eos: sæpe Alaricum cum Gothis suis vicit, sæpe conclusit, sæpéque dimisit: cui quis fuerit exitus, suo meliùs loco dicetur. Inter hæc omnium antiquorum præsentiúmque hostiū longè immanissimus Radagasus rex Gotthorum, totam repentino impetu inuadit Italiam: nam fuisse in eius populo plus quàm ducenta millia Gotthorum ferunt. Hic supra

hanc

hanc incredibilem multitudinem, indomitámque virtutem Barbarus erat, & Scytha: qui omnem humani generis sanguinem, diis suis propinare deuouerat. Inuadit iliço Romam pauor infinitus: fit omnium paganorum in vrbe concursus: declamatur à cunctis, se hæc ideo perpeti, quòd neglecta fuerũt magnorum sacra deorum. Magnis querelis vbique agere: & cõtinuò de repetendis sacris, celebrandisque tractatur: ferè in tota vrbe blasphemię ad nomen CHRISTI tanquam lues aliqua probris ingrauantur. Conducuntur à Romanis aduersus Radagasum duo pagani duces, Gotthorum Sarus, & Virdinus Hunnorum. Sed non sinit Deus rem suæ potentiæ, infidelium virtute tueri. Contritus namque diuinitus Radagasus in aspero Fesulani montis iugo, vrgente vndique timore, concluditur. Agmináque quibus angusta dudum videbatur Italia, latẽdi spe in vnum ac paruum montis verticem truduntur: quo cum fame & siti conficerentur. Rex Radagasus solus spem fugæ sumẽs, captus à Romanis, in vincula coniicitur, ac paulisper retẽtus, vita priuatur. Tanta verò multitudo captiuorũ Gotthorum fuisse fertur, vt in vilissimarum pecudum modum singulis aureis passim greges hominum venderentur. Interea Alaricus Italiam ingressus, cùm ab Honorio sedem, qua cum suo exercitu consistere posset, expeteret; Honorius deliberato

consilio, ei Gallias concessit: qui dum ad Gallias pergens, ob recuperatione iumentorũ apud Polẽtiam aliquantulũ resedisset, Stilico comes in perniciem Reip. Gotthos pertentans: dũ eos insidiis aggredi cuperet, belli summã Saulo pagano duci cõmisit: qui ipso sacratissimo die Paschæ, Gotthis nil tale suspicantibus, super eos irruit, magnamq; eorũ partem prostrauit. Nam primum perturbati Gotthi, ac propter relligionem cedentes, demum arma corripiunt, more solito cohortãtur, victorémque virtute potiori prosternũt exercitum. Hinc in rabiem furoris excitantur, captum iter deserentes, Romam contendunt petere: cuncta, per quæ ierant, igni ferróque vastantes. Nec mora, venientes vrbem capiunt, deuastãt, incendunt: dato tamen prius præcepto, vt si qui in sancta loca, præcipuè sanctorũ Apostolorũ Petri & Paulli Basilicas confugissent, hos in primis inuiolatos, securósque sinerent: deinde quantũ possunt, prædæ inhiantes, sanguine temperarent. Capta itaque Roma est MCLXIIII. conditionis suæ anno, die sanè tertia, sponte Gotthi vrbe discedunt: facto aliquantarum ædium incendio, sed ne tanto quidem, quantũ olim à Cæsare factum est. Deinde per Campaniam, Lucaniam, Brutiámque simili strage, bacchãtes, Rhegium peruenere, in Siciliam transfretare cupientes: quò cùm transmeare assensis nauibus vellet, perpessi naufragium, plures

plures ſuorum amiſerunt. Alaricus inter hęc dũ quid ageret, deliberaret: apud Coſentiam morte ſubita defunctus eſt. Gotthi Baſentum amnem de alueo ſuo captiuorum labore deriuantes, Alaricum in medio eius alueo cum multis opibus ſepeliunt: amnémque meatui proprio reddentes, nequis locum ſcire poſſet, captiuos qui interfuerant extinguunt. Regem deinceps Athaulfum Alarici affinem Gotthi conſtituentes, Romam redeunt; ſi quid reſidui fuit, more locuſtarum eradunt: auferentes deinde Gallam Placidiam, Theodoſij principis filiam, ſororem Honôrij: quam ſibi Athaulfus apud forum Cornelij cõnubio copulauit: quæ multò poſt Reip. commodo fuit. Nam ad hoc mariti animum, acerrimo ingenio ſubtilibúſque blandimentis cum inflexit: vt vltro à Romanis pacem expeteret: qui ad Gallias proficiſcens, apud Barcinonem fraudè ſuorum occiſus eſt. Poſt quem Gẽſericus regnum capiens, dum pacem Romanis ſeruare diſponit: & ipſe à ſuis peremptus eſt. Deinde VVallia regnandi iura ſuſcepit: ad hoc electus à Gotthis, vt pacem infringeret: ad hoc à Deo ordinatus, vt confirmaret. Interea comes Stilico Vandalorum perfidæ & doloſæ gentis genere editus, Eucherium, vt dictum eſt, filium iam à puero Chriſtianorum perſequutionem meditantem, vt imperio ſubſtitueret, ante biennium Romanæ irruptionis

gentes, copiis, viribúsque intolerabiles, hoc est Alemannorum, Sueuorum, Vandalorum, Burgundionum, vltro in arma suscitauit: eásque pulsare Gallias voluit, vt sub hac necessitate à genero in filium extorquere posset imperium. Tãdem vbi imperatori Honorio, exercituíque Romano hæc tam ingentia damna patefacta sunt: commoto iustissimè exercitu, occisus est Stilico: qui vt vnum puerum purpuram indueret, totius humani generis sanguinem dedit. Occisus est ipse, Eucheriúsque filius eius, paucíque cum iisdem satellites tantarum molitionum puniti sunt. Eodem tempore clarissima loca vrbis fluminibus dirupta sunt, quę inflammari ab hostibus nequiuerunt. Inter hæc apud Britãnias Gratianus tyrannus mox creatus occiditur. Cuius loco Constantinus ex infima militia, propter solam spem nominis, sine merito virtutis eligitur: qui ad Gallias transiens, sæpe à Barbaris incerto fœdere illusus, detrimẽto magis Reip. fuit quàm augmento. Tunc duo iuuenes locupletes, Didymus & Viridianus, acceptis propriis seruulis & Vernaculis, sese, Patriámque à Barbaris & Tyranno defendere moliti sunt. Aduersum hos Constantinus, Constantem filium ex monacho Cæsarem factum, cum quibusdam fœderatis Barbaris in Hispanias misit. Constans Barbarorum fultus auxilio, eos primo prœlio peremit: quibus Barbaris dum claustra

Pyrenei

Pyrenei mõtis commiſſa fuiſſent, ab eis tota, quæ per Gallias bacchabatur, ferocitas gentiũ Hiſpanarum prouinciis intromiſſa eſt. Itaque poſt multas ſtrages, incendia, & rapinas, tandem diuiſis ſedibus, Barbari ad aratra conuerſi, Romanorum reſiduos cœperunt: vt ſocios, amicóſque fouere.

PAVLLI DIACONI
LIBER XIIII.

IGitur imperator Honorius, dum vireis Reip. quotidianis cerneret labefactari incommodis, virum ſtrenuum & bellicoſum Conſtantiũ comitem ad Gallias cum exercitu miſit. Is mox vt Galliam ingreſſus eſt, continuo Conſtantium tyrannum apud Aretalem exſtinxit. Conſtans verò eius filius à Geruntio ſuo comite Viennæ peremptus eſt. in cuius locum Gerontius Maximum quendam ſubſtituens, à militibus ſuis iugulatur. Maximus deinde purpurâ exutus in Hiſpania exulans obiit: exinde Iouinus apud Gallias mox vt aſſurrexit, cecidit. Sebaſtianus tyrannus frater eius continuò creatus occiſus eſt. Tertullus conſul, qui ſe principem in ſenatu futurum gloriatus eſt, pari nihilo minus exitu periit. Attalus à Gotthis Imperator effectus eſt, poſt mòdùm captus à Conſtantio, miſſúſque Honorio, truncata manu: vitæ relictus eſt. Heraclius

quoque cum Sabino genere cum tribus millibus ac septingentis nauibus ex Africa Romam tendens, sed per occursum comitis marini territus,& in fugã versus, arrepta naui solus Carthaginem rediit,ibique peremptus est. Hos omnes Honorius optima religione, magnáque Cõstantij industria superauit.meritò sanè:nam his diebus præcipiente Honorio, fauẽte Constantio,Sopitis apud Africam hæreticis, pax ecclesiis redditur: in qua fulgẽtissimus tunc apud Hipponem Regiũ, totiúsque magister Ecclesiæ florebat Augustinus. Interea VVallia Gothorum rex dei iudicio territus: Placidiã apud se honestè habitam,exigente Constantio, fratri Honorio reddidit: pacémque cum eo datis obsidibus pepigit:séque pro Romanis aduersum Barbaros,qui Hispanias inuaserant,pugnaturum spopondit.Mittunt è contrario VVandalorum,Sueuorúmque reges principi Honorio legationem his verbis: *Tu cum omnibus pacem habe:omnium obsides accipe: Nos nobis confligimus:nobis perimus.Vicimus tibi,tuæ erit quæstus Reip.si vtrique pereamus.* His itaque tantis incõmodis,deo fauente, sopitis, Honorius Gallam Placidiam germanam suam,Constantio suoComiti,fide integerrimo, & ingenti viro iam dudum promissam, magno cunctorum gaudio sociauit, ex qua Valentinianum filium Constantius genuit, qui postea Reip. imperium gessit.

Hoc

Hoc in tempore fœdus Constantius pepigit firmissimum cum rege Gotthorum, VVallia, tribuens ei ad habitandum Aquitaniam Galliæ prouinciam, eiusdémque prouinciæ quasdam ciuitates vicinas. Cernens itaque Honorius vbique se Constantij virtute & ingenio, seu per bella, seu pacis moderatione tueri, eum cunctis adnitentibus apud Rauennam in regni cõsortium asciuit: qui nec dum septem mensibus euolutis, ex hac luce subtractus est. His diebus apud Bethlehẽ Palæstinæ, beatissimus Hieronymus, expletis nonaginta & octo vitæ annis, ad Christũ migrauit. Sequenti tẽpore, Maximus apud Hispanias factione Iouiniani, qui tunc in re militari primus habebatur, tyrannidem arripuit. Nec multò post superati vtrique & capti ab Honorij exercitu, eidem cùm apud Rauennam tricennalia sua perageret, præsentantur. Hac tempestate Britanni, Scotorum, Pictonúmque infestationes non ferentes, Romã mittunt ac sui subiectione promissa, contra hostes auxilia flagitant. Quibus statim ab Honorio missa militum legio, magnam Barbarorũ multitudinem strauit. Cæteróscq; Britanniæ finibus expulit. Sed mox, vt decessere Romani, aduectis iterũ nauibus, hostes obuia quæq; sibi cõculcant ac deuorant. Rursúmque aduolant Romani, cęsúmque hostẽ trans maria fugant. Hoc tẽpore dum VVandali, Alanique Hispaniã infestarẽt,

Honorius ad eas defenſandas, Caſtinum ducem cum exercitu dirigit: qui Caſtinus præclarum virum Bonifacium, ac bellicis artibus exercitatum, inepto & iniurioſo ſuo imperio, ab expeditionis ſuæ ſocietate auertit. Bonifacius verò periculoſum ſibi, indignúmque ratus eum ſequi, quem diſcordem, ſuperbientémque expertus eſſet, celeriter ſe ad portum vrbis, atque inde ad Africam proripuit: magnúmque poſtmodum Reip. detrimētum, totiúſque Africæ cauſa excidij extitit. Caſtinus verò tanto collega ob ſuam intemperātiam priuatus, nihil dignum in Hiſpaniis geſſit. Inter hæc Placidia Auguſta à fratre Honorio pulſa, ad Orientem cum Honorio & Valentiniano filiis profecta, à Theodoſio Auguſto Arcadij alterius Germani ſui filio, honorificè libentérque ſuſcepta eſt. Honorius verò poſtquam cum minore, de quo præmiſſum eſt, Theodoſio Arcadij Germani ſui filio annis XV. imperaſſet: cùm iam antea cū fratre XIII. annis, ac ſub patre XII. regnaſſet, Remp. vt cupierat, pacatam relinquens, apud vrbem Romam vita exemptus eſt: corpúſq; eius iuxta beati Petri Apoſtoli atrium in Mauſolęo ſepultum eſt. Huic ſoboles nulla fuit. Nam duæ Stiliconis filiæ, id eſt, Maria & Hermantia, vna poſt alterā ei coniugio ſociatæ, vtræque dei iudicio inopinata morte pręuctæ, ex hac luce virgines migrauere. Fuit ſanè Honorius moribus & relli-

& relligione patri Theodosio non valdè absimilis: cuius temporibus quamuis multa externa bella surrexerunt, vel nullo vel minimo sanguine quieuerunt. Exempto rebus humanis Honorio, fultus præsidio Castini magistri militum, Ioannes inuadit imperium, anno ab vrbe condita CIↃ CLXXVII. Theodosius Arcadij filius, quadragesimus tertius regum Romanorũ, Orientale regebat imperium. Qui comperto patrui sui Honorij funere, mox Valentinianum amitæ suæ Placidiæ filium Cæsarem effectum, cum matre sua Augusta ad recipiendum Occidentis dirigit regnum. Quo tempore Ioannes, dum Africam, quam Bonifacius obtinebat, bellare poscit, ad defensionem sui infirmior factus est. Denique veniens Placidia Augusta & Valentinianus Cæsar, mira fœlicitate eum continuò opprimunt, regnique gubernacula victores arripiunt: quorum tunc milites crudeliter Rauennam depopulati sunt, eò quòd illius maximè ciues tyrannicæ parti fauissent. Castinum verò magistrũ militũ damnat exilio, cuius arripuisse factione Ioãnes tyrannidem credebatur. Data Aetio venia, eo quod Hunni, quos per ipsum Ioãnes acceperat, eius studio remeassent ad propria. Valentinianus igitur cõsensu totius Italiæ Imperator efficitur. Itémque ex decreto Theodosij Augustus appellatur. Dum hæc geruntur, Archillas nobile oppidum Galliarum à

Gotthis multa vi oppugnatũ eſt: donec immi-nente Aetio, non impuniti abſceſſerunt. Bonifacius inter hæc apud Africam potentia, gloriáque augebatur. Mittuntur aduerſus eum Mauortius & Galbio: qui dum Bonifacium obſidere parãt, ab eo interempti ſunt. Exinde gentibus, quæ vti nauibus neſciebant: dum à concertantibus in auxilium vocantur, mare peruium factum eſt. Rurſus contra Bonifacium Sigiſuldus comes dirigitur. Bonifacius verò ſentiens ſe nõ poſſe tutò Africam tenere, cernénſque ſibi periculum inſtare, in perniciem Reip. efferueſcẽs, Vuandalorum, Alanorúmque gentem cum Genſerico ſuo rege ab Hiſpanis euocatos, Africæ intromiſit: qui cunctam penè Africam ferro, flamma, rapinis crudeliſſimè deuaſtantes, catholicam inſuper fidem Arriana impietate ſubuertere. ſub hoc turbine beatiſſimus, de quo præmiſſum eſt, Auguſtinus Hipponẽſis Epiſcopus, ne ciuitatis ſuæ ruinam cerneret, tertio eius obſidionis menſe, ſex & ſeptuaginta annis vitæ expletis, ex quibus quadraginta in clericatu, ſeu Epiſcopatu tranſegerat, ad Chriſtum perrexit. Eodem tẽpore pace totius orbis ex mirabili cõſenſione, Bonifacius ab Africa ad Italiam per vrbem rediit, accepta magiſtri militũ dignitate. Qui cùm reſiſtentem ſibi Aetium prælio ſuperaſſet: paucis interiectis diebus, morbo exſtinctus eſt. Aetius verò, cùm

depo-

deposita dignitate in agro suo degeret, ibiq; cũ quidã eius æmulus, repẽtino incursu opprimere tentasset, profugit ad vrbẽ, atq; illinc ad Dalmatiam: deinde Pãnonias ad Hunnos peruenit: quorũ amicitiis, auxilióque vsus, pacem principum & ius interpolatæ potestatis obtinuit: nec multo post patriciatus etiã dignitatem adeptus est. Post eã igitur, quæ præmissa est, Africæ cladem, data per Trigetium ad habitãdum Vuandalis Africæ portione, pax eisdẽ necessaria magis quàm vtilis data est. His etiam temporibus Gundicarium Burgũdionum regem intra Gallias habitãtem, Aetius patricius bello obtriuit, pacémque ei supplicanti cõcessit. Interea Gotthi pacis placita perturbant, & pleraque municipia vicina suis sedibus occupant. Cúmque essent maximè oppido Narbonensi infesti, ciuésque eius longa obsidione & fame affligerent: aduenies comes Litorius, hostes in fugam vertit: & ciuitatem allata frumenti copia à fame liberauit. Dehinc anno sequenti, bellũ aduersum Gotthos, Hunnis auxiliãtibus, gestum est. Hac tempestate Gensericus apud Africam intra habitationis suæ limites, cupiens catholicã fidem, Arriana impietate subuertere: quosdã nostrorum Episcopos eatenus persecutus est, vt eos priuatos iure basilicarũ suarum etiam ciuitatibus pelleret, cùm ipsorũ constãtia nullis superbissimi regis terroribus cederet. His denique

diebus Valẽtinianus Augustus ad Theodosium principem suum fratruelem Constantinopolim profectus est: filiámque eius vxorẽ accepit. Per idem tempus piratæ multas insulas præcipuè Siciliam populati sunt. Inter hæc Litorius, qui secunda ab Aetio patricia potestate Hunnis auxiliantibus præerat, dũ Aetij gloriã superare appetit: dumque Aruspicum responsis, & dæmonum significationibus fidit, pugnam cum Gotthis imprudenter conseruit: ac primum quidem magnam hostium stragem dedit. Postmodũ verò suis penè omnibus trucidatis, ipse à Gotthis turpiter captus est. Postremò pax cum iisdem facta est, cum eam Romani post huius lachrymabilis belli perniciem humiliùs, quàm vnquam antea poposcissent. Aetio itaque rebus, quæ in Galliis componebantur, intento, Gensericus, de cuius amicitia nihil metuebatur, Carthaginem dolo pacis inuadit, omnésque opes eius, excruciatis diuerso genere tormentorum ciuibus, in ius suum vertit: nec ab ecclesiarum spoliatione abstinens, quas sacris vasis exinanitas, & sacerdotum administratione priuatas, non iam diuini cultus loca, sed suorum esse iussit habitacula, in vniuersum captiui populi ordinem sæuus: sed præcipuè nobilitati & relligioni infestus, vt omnino non posset agnosci, hominibus magis, an Deo bellum intulisset. Igitur Carthago ab Vuandalis hoc modo capta est, annis

quingẽtis octoginta & quinque euolutis, postquam Romano cœperat iuri parêre. Sequenti deinde anno Gensericus ad Siciliam transiens, dum magnis eam calamitatibus affligeret, accepto nuntio de Sebastiano, qui ab Hispanis ad Africam tẽderet, celeriter Carthaginem rediit, ratus periculosum sibi, ac suis fore, si vir bellandi peritus recipiendæ Carthagini incubuisset. Verùm ille amicũ se magis quàm hostem videri volẽs, dum de regis Barbari amicitiis improuisè præsumpsit, infœlici morte peremptus est. Post hoc imperator Theodosius bellum contra VVandalos mouit, Ariouindo, & Ausila, atque Germano ducibus magna cum classe directis, qui longis cunctationibus differentes negotium, Siciliæ magis oneri quàm Africæ præsidio fuere. Per hæc tempora Hunnis Thraciam, & Illyricum sæua populatione vastãtibus, exercitus, qui Siciliæ morabatur, ad defensionem orientalium prouinciarum reuertitur. sub his ferè diebus ita terribili terræ motu Roma concussa est; vt plurimæ eius ædes, ædificiáque corruerint. Britanni itaque, de quibus præmissum est, cum rursus Scotorum, Pictonúmque incursionibus premerentur, mittunt Aetio epistolam lacrymis, ærumnísque refertam, eiúsque quantocius auxilium efflagitant: quibus cũ Aetius minimè annuisset, eò quòd contra viciniores hostes occupatus existeret: quidam Bri-

tannorum ſtrenuè reſiſtentes hoſtes abigunt: quidam verò coacti hoſtibus ſubiiciuntur. Denique ſubactam Picti extremam eiuſdem inſulę partem, eam ſibi habitationem fecere: nec vltra exinde hactenus valuerunt expelli. At verò reſidui Britannorum, dum continuos Scotorum impetus formidarent, vltro iam de Romanorum præſidio diffidentes, Anglicorum gentes cū ſuo rege Vertegerno ad defenſionem ſuæ patrię inuitauere: quos amicabili ſocietate exceptos, verſa in contrario vice, hoſtes pro adiutoribus, impugnatoréſque ſenſere. Sequenti deinceps tempore gens Anglorū, ſiue Saxonum Britanniam tribus longis nauibus aduehitur: quorū dū iter proſperum domi fama retuliſſet, mittitur nihilominus exercitus multiplex: qui ſociatus prioribus primùm hoſtes, propter quos petebatur, abigit: Deinde in Britones arma conuertens, cō ficta occaſione quaſi pro ſe eis militantibus minus ſtipendia præparaſſent; totam prope inſulam ab orientali eius plaga vſque ad occidentalem incendio ſibi, ſeu gladio ſubegit. At verò Theodoſius, dum abſque vigintiuno ſuperioribus annis, quos cum Honorio paruo regnauerat, ſeptem & viginti annis imperium geſſiſſet; ex quibus & cum Valentiniano genero xxv. tranſegit, apud Conſtantinopolim morbo cōſumptus obiit, ibíque ſepultus eſt.

PAVLLI

PAVLLI DIACONI
LIBER XV.

ANno ab vrbe cōditâ cIɔ c ciiii. defuncto Theodosio quadragesimo quarto in numero, Martianus Orientali aulæ præficitur Imperator. Cæterùm Valentiniani tempore huius vel superioris Imperatoris curriculis ascribuntur. Igitur Valentinianus Occidui rector imperij, pacis ea tempestate fœdera cum Gensérico VVandalorum rege firmauit: certísque spatiis Africa inter vtrosque diuisa est. Gensericus de rerum successu tumidus, dum etiã apud suos superbiret, valida aduersus eum conspiratio est facta. Quorũ molitione detectâ, diuersis ab eo excruciati periere suppliciis. Horum siquidem funeribus, non minus virium amisit, quàm si exsuperatus belli certamine fuisset. Interea rex Hunnorũ Attila, dum cum fratre Bleda regnum intra Pannonias, Daciámque gereret: Macedoniam Mysiã, & Achaiam, vtrasque etiam Thracias immanissimâ rabie deuastaret: Bledã suum germanum regníque consortem peremit, eiúsque sibi parêre populos compulit. Fultus itaque fortissimarum gentium, quas sibi subiugârat, præsidio, ad Occidentale moliendum animum intendit imperium. Erant siquidem subiecti eius dominio rex ille Gepidarum famo-

ſiſſimus Ardaricus. VValamir etiā Gotthorum regnator, Niſo ipſo, cui tunc ſeruiebat, rege nobilior: fortiſſimę nihilominus gētes Marcomāni, Sueui, Quadi, præterea Heruli, Turlingi, ſiue Tungri cum propriis regulis, aliæq́; præter has Barbaræ nationes Aquilonis in finibus commorantes. Horum omniū Attila ſuperbus imperiū quanquam virium robore facilè ſe poſſe adipiſci putaret, quod cuperet; non minori tamen conſilij aſtutia, quàm armorum fortitudine hoſtes aggredi ſatagebat. Præuidens itaque ſagacitate, qua callebat, non ſibi fore tutum, ſi Gotthi, qui intra Gallias morabantur, Romanis auxilio iungerentur: amicum ſe Gotthis ſimulans, aduerſum Romanos ſe adſerit præliaturū: Romanorúmq; è diuerſo quaſi amicitias appetens, in Gotthos eorum videlicet hoſtes ſe pollicetur arma moturum. Agebat itaque hæc verſuta barbaries: quatenus ſi hos poſſet à ſocietate diuidere, faciliùs vtroſque ſingulari certamine proculcaret. Quas eius aſtutias Aetius nō minori acumine præuidēs, legatos ad Theodericum, qui eo tempore Gotthis apud Toloſam regnabat, dirigit: qui cum eo pacis fœdera ſociarent. Annuit, iuxta Aetij votum, Romanorum legatis Theodericus: iungítque cum eis non minus ſibi proſpiciens firmiſſimum fœdus, promittítque ſe pariter pugnaturū. Fuere interea Romanis auxilio Burgundiones, Alani cum

San-

Sangibano suo rege, Franci, Saxones, Ripario-li, Labrones, Sarmatæ, Armoritiani, Liticiani; ac penè totius populi Occidentis. Quos omnes Aetius ne impar Attilæ occurreret, ad belli adsciuerat societatem. Conuenitur ex vtraque parte in campos Catalaunicos; qui centum in longitudine leucis, & ex latitudine septuaginta, vt Gallis mos est metiri, feruntur. Attila itaque primo impetu; mox vt Gallias ingressus est, Gundicacium, Burgundionum regem, sibi occurrentem protriuit. Deinde cùm ad locum certaminis ventum esset, inquirit aruspicem, siquid sibi de belli sorte venturum prædicaret. Qui arte dæmoniaca exta pecudum perscrutans, Attilæ infausta denũtiat: hoc tamen quantulumcunque solatium fore, quod summus de parte hostili in certamine ductor occumberet. Attila, dum hæc de Aetij interitu, cuius mortem sitiebat, denuntiari putaret: non dubitauit vel cum suorum perditione bellum committere, dummodo Aetium suis moribus fortiter obsistentem posset extinguere. Committit itaque pugnam iam in vesperum die vergẽte: vt si superaretur ab hostibus, imminentis se noctis tenebris occultaret. Conueniunt hinc inde fortissimæ nationes, conseruntur acies: fit bellum acre nimis, & pertinax, quale vix vlla narratur historia: nec antea prӕliandi ardore quieuere, quàm eis nox superueniens pugnandi

voluntatem adimeret. Eo ſiquidem prælio, CLXXX. millia hominum cæſa referuntur. Tantúmque eſt ſanguinis effuſum, vt paruulus, qui ibidem labebatur, riuulus, immodicus ſubito torrens effectus, cadauera ſecum traheret peremptorum. Attilam autem de morte Aetij ſua ſuſpicio fefellit. Nam incolumi Aetio rex ibi Gotthorum Theodoricus occubuit. In quo prælio quamuis neuter ceſſiſſet exercitus, conſtat tamen Attilam fuiſſe ſuperatum. Qui cùm die altera intra plauſtrorum munimēta ſe continens erumpere non auderet: nec tamen ceſſaret tubis,& clamore perſtrepere; Turiſmundus Theodorici regis filius dolens de paterno funere, ſtatuit Attilam obſidione coartare: & eum eiúſque exercitum ad internicionem vſque delere. Tunc Attila de vitæ fiducia iam deſperās, ex equitatoriis ingentem pyram ſellis conſtruxit: vt ibidem ſe Gotthis imminentibus, ſuppoſito igne cremaret, ne aut quiſquam de eius lætaretur vulnere, aut rex tantarum gentium in poteſtatem hoſtium deueniret. Aetius verò cautè perpendens Romanos à Gotthis perempto Attila deprimi, nec deinceps aduerſum Gotthos, ſi neceſſitas incumberet, habere ſolatium, filio Theodorici, quaſi eius rebus conſulens, perſuadet, vt domū reuerteretur, regnum paternum arriperet: ne ſi ab eius inuaderetur germanis, acerbiùs ei eſſet cum ſuis, quàm cum hoſti-

hostibus dimicare. Hoc ille consilium tanquam pro sua salute prolatum libenter amplectens, domum reuersus est, regnúmque paternum suscepit. Cæterùm Aetius & ob hoc talia machinatus est, vt Attilam ab eius impressione subduceret. Inscia heu mens hominum, quantum hac prouisione detrimentum patriæ, dum auertere cupit, ingessit. At verò Attila cernens se relictum, hostes ad propria remeasse, erectis animis, ac spe salutis eleuatus, Pānonias repedauit: multóque potiorem exercitum coaceruās, Italiam furibundus introiit: ac primùm Aquileiam ciuitatem in ipso Italiæ sitam principio expugnare aggressus est. Quam continuo triennio obsidens, cùm aduersus eam, strenuè ciuibus repugnantibus, nihil præualeret; iámque murmur sui exercitus non valentis famis tolerare penuriam audiret: cum die quadam ciuitatē circuit, vt ex qua eam parte faciliùs posset expugnare inquireret: cernit repentè aues in ædificiorum fastigiis nidificare solitas, quæ Ciconiæ vocantur, vno impetu ex vrbe migrare, fetúsque suos sublatos, rostris per rura forinsecus deportare. *Aspicite*, inquit ad suos, *iam aues futurorum præscias, perituram relinquere ciuitatem.* Statímque adhibitis machinis, tormentísque, hortatur suos: acriter expugnat vrbem, ac sine mora capit, diripiuntur opes, captiuantur, vel trucidantur ciues, residuum direptionis igni

ſuppoſito flamma conſumit. Fuerat ſiquidem in ea ciuitate fœminarum nobiliſſima Dugna nomine, forma quidem eximia, ſed candore pudicitiæ amplius decorata. Hæc dum habitaculum ſupra ipſa vrbis mœnia haberet, turrémque excelſam ſuæ domui imminentem, ſub qua Natiſſa fluuius vitreis labebatur fluctis: ne ſordidiſſimis hoſtibus ludibrium fieret, animæque pulchritudinem velut illata libidine vitiaret, mox vt ingreſſum hoſtium, captámque vrbem præſenſit, è ſumma ſe eadem turre obuoluto capite in gurgitem præcipitem dedit: metúmq; amittendæ pudicitiæ memorabili exitu terminauit. Plura præterea eiuſdem regionis caſtella immanis hoſtis, vel captiuatis ciuibus, ſuccendit, ac diruit. Concordiam, Altinum, ſiue Patauium vicinas Aquileiæ ciuitates fulminis inſtar demolitionis ſolo coæquauit. Exinde per vniuerſas Venetiæ vrbes, hoc eſt, Vincentiam, Veronam, Brixiam, Bergomum, ſeu reliquas, nullo reſiſtente Hunni bacchabantur. Mediolanum, Ticinúmque pari ſorte diripiunt: ab igne tamen abſtinentes & ferro. Deinde Æmiliæ ciuitatibus ſimiliter exſpoliatis, nouiſſimè eo loco, quò Mincius fluuius in Padum confluit, caſtra metati ſunt. Vbi Attila conſiſtens, dum vtrum adiret Romam, an deſiſteret, animo fluctuaret: non vrbi, cui infeſtus erat, cõſulens, ſed Alarici exemplum pauẽs, qui captæ à ſe vrbi nõ

diutius

diutius ſuperuixit: Dum ergo has animo tempeſtates reuolueret, repētè illi legatio placidiſſima à Româ aduenit. Nam per ſe vir ſanctiſſimus Leo Papa ad eum acceſſit. Qui cùm ad regem Barbarum ingreſſus eſſet, cuncta, vt optauerat, obtinens: non ſolùm Romæ, ſed totius Italiæ ſalutem reportauit: territus námque nuti Dei Attila fuerat: nec aliud Chriſti ſacerdoti loqui valuit, niſi quod ipſe præoptabat. Fertur itaque poſt diſceſſum Pontificis interrogatum eſſe Attilam à ſuis, cur vltra ſolitū morem tantam reuerētiam Romano Pontifici adhibuerit: quādoquidem penè ad omnia, quæ ſibi ille imperaſſet, obtemperaret: Tum regem reſpōdiſſe, non ſe eius qui aduenerat, perſonam reueritum eſſe, ſed alium ſe virum iuxta eum in habitu ſacerdotali aſtantem vidiſſe, formâ auguſtâ & canicie venerabilem, illúmque euaginato gladio ſibi terribiliter mortem minitantem, niſi cuncta, quæ ille expetebat, expleſſet. Igitur Attila tali modo à ſua ſæuitia repreſſus, relicta Italia Pannonias repetit: ad quē Honoria Valētiniani Principis Germana, dū à fratre ob decus pudicitiæ diſtrictè ſeruaretur, ſuū Eunuchū dirigit: quatenus eā ſibi à fratre in matrimoniū extorqueret. Accepto itaq; hoc Attila nūtio, qui iam Italiæ fines exceſſerat, nec ſtatim fatigato exercitu regredi poterat, mandat Valentiniano Imperatori, minitans peiora ſe proximè illaturum

Italiæ, nisi mox ei suam germanã cum parte regni debita trãsmisisset. Qui reuersus ad proprias sedes, supra plures, quas habebat vxores, puellam valde decoram indicto nomine sibi in matrimonium iunxit. ob cuius nuptias profusa conuiuia exercens, dum tantum vini, quantum nunquàm antea insimul bibisset, cum supinus quiesceret, eruptione sanguinis, qui ei de naribus solitus erat effluere, suffocatus & extinctus est. Eadem denique apud Constantinopolim nocte, Martiano imperatori in somnis dominus apparens, arcum Attilæ fractum ostendit: quo scilicet armorum genere gens illa fidere in bello maximè solet. Dum hæc geruntur, apud Britanniam Pelagianæ hæreseos assertores Britannorum tentant subuertere fidem: qui à Gallorum Episcopis auxilium petentes, ad rectæ fidei defensionem sanctissimum virum Germanum, multísque iam virtutibus clarum, Altisiodorẽsis ecclesiæ episcopum accipiunt: & Lupum Tracasenum præsulem, atque Apostolicæ gratiæ virum: qui non minùs signorum miraculis, quàm doctrinæ verbis, omnes ad sanæ fidei confessionem reduxerat. Ecce autem adhuc ibidem sanctis Episcopis existentibus, valida Saxonum, Pictonúmque manus Britãniam aduehitur. Nihilominus Britones mox arma corripientes hostibus obuiam pergũt: cum quibus beatissimus Germanus Episcopus sponte se offerens,

ferẽs, vna pergit ad prælium, Cúmque ipse dux belli ante confectam aciem cõstitisset, iámque hostes conglobati propiùs aduentarent, non tubæ clangoribus, non gladiis fidens, imperat solummodò sanctus antistes: vt, cùm ipse prior inclamasset, omnes voce consona eundem responderent sermonem. Móxque eleuata magna voce, *Alleluia* sonauit: cúmque omnis exercitus sublato ad sidera clamore, *Alleluia* respondisset: cũctáque per circuitum loca resultassent, continuò tantus hostes pauor inuadit, vt dissoluta acie fugam arripientes, ac si singulorũ ceruicibus gladius immineret, tremebũdi ad propria refugerent. Igitur quia virtus semper inuidiam parit: Valentinianus Imperator, quantum res docuit, prosperos Aetij successus, vt præmissum est, pertimescens, eum, simúlque Boëtium senatorem nobilissimum gladio peremit. Ita vir bellicosissimus Aetius, & quondam Attilæ regis pótẽtissimi terror occubuit: cum quo pariter & Occidentis imperium, salúsque Reipu. corruit: nec hactenus vltra valuit releuari. Sed nequaquam Valentiniano mors Aetij impunè cessit: nam & ipse anno sequenti à Trasila Aetij milite, cùm xxx. annis imperium gessisset, confossus interiit. E quibus cum Theodosio socero xxv. cum Martiano v. imperauit. Mortuo Valentiniano regni iura Maximus apud vrbem inuadens, nec dum duobus expletis mensibus, à

Romanis peremptus est. Continuò aductis ex Africa nauibus, adest Gensericus cum validissimo suæ gentis exercitu, fultus insuper præsidio Maurorum, cùm adhuc Romanæ ecclesiæ beatissimus Leo ageret pontificatum percussis itaque Romanis tam terribili nuntio, nobilibúsque simul, aut popularibus ex vrbe fugientibus, vrbem omni præsidio vacuam Gensericus obtinuit; occurrētes sibi extra portam eodem sancto Leone episcopo: cuius supplicatio ita eum, Deo adiuuante, leniuit: vt quia omnia potestati eius essent tradita, ab igne tamen & cæde abstinerent, atque suppliciis. quatuordecim interim dies secura, & libera scrutatione omnibus opibus suis Roma vacuata est. Multáque millia captiuorum, prout cuíque ætate an arte placuerūt: cum regina Eudoxia, quæ Gensericum ad hoc facinus inuitauerat: duabúsque eius filiabus Carthaginem abductæ sunt. Capta itaque hoc modo à Genserico Roma est, postquam eam primò Alaricus inuaserat. Sed iam vice expletis ab eo tempore XLIII. annis, à cōditione sua CIↃ CC. atque VIII. euolutis. Relicta itaque vrbe, per Cāpaniam sese Vvandali, Mauríque effudentes, cuncta ferro, flammísque consumunt: quidquid superesse potest, diripiūt. Captiuámque nobilissimam ciuitatē ad solum vsque adiiciunt, captiuant, prædantur. Nolam nihilóminus vrbem ditissimam, aliæque quamplures

plures pari ruina prosternũtur. Neapolim præterea, quásque ob infirmitatem capere non poterant, rebus agrariis exinanitas relinquunt: quicunque gladio superfuerant, captiuitatis iugo subiiciuntur. Inter has procellas vir piissimus Paulinus Nolanæ vrbis episcopus, postquã quidquid habere potuit in captiuorum redemptionem expẽdit: nouissimè cùm nihil ei aliud, nisi ipse sibi, solummodo superesset, pro cuiusdam viduæ filio maternas nõ valens ferre piis visceribus lachrimas: cum eadem ad Africam proficiscens, quò iam hostes descenderant, sese barbaro viro vice vicaria in seruitium tradidit, cuius sanctitas cùm apud eandẽ barbaram gentem dei nutu cognita fuisset: demum cũ omnibus suis ciuibus ad vrbem propriam remeauit. At verò Gensericus postquàm ditatus Italiæ opibus ad Africam regressus est: Valentiniani principis natam, quã ab vrbe captiuitatis sorte abduxerat, Transimundo filio suo in matrimonium copulauit, ex qua Hildericus natus est, qui quartus postmodùm à Genserico in Vandalis apud Africam regnauit. Recedente igitur ab vrbe Genserico, Romani insequẽti mense exinanitæ Reipu. Imperatorem Auitum præficiunt. Vvisigotthæ quoque circa hæc tempora cum rege suo Theoderico Theoderici filio transcensis Pyrenæi iugis Hispanias inuadunt. At verò Martianus imperator, cùm apud

Constantinopolim VII. annis regnum administrasset, facta suorum conspiratione peremptus est.

PAVLLI DIACONI
LIBER XVI.

ANno ab vrbe condita CIↃCCXI. post Martiani Imperatoris interitū, Leo quintus ac quadragesimus Romanorū regum, apud vrbem Constantinopolim, augustali potitus est dignitate: qui deinceps sequenti tempore Leonem suum filium, sui imperij consortem effecit. Exempto quoque in Italia humanis rebus Auito, Maiorianus apud Rauēnam inuadit imperium: quod cùm propè annis IIII. obtinuisset, haud procul à Tertrionensi ciuitate iuxta Hiriam flumē occisus est: statímque Seuerus apud Rauennam Imperator efficitur, & Augustus appellatur. Tertio huius imperij anno, Biorgor rex Alanorum cum exercitu adueniens, occurrente patritio Ricimere, superatus non longè à Bergomo ciuitate Venetiæ, atque exstinctus est. Seuerus cùm quatuor annis imperasset, morte propria apud vrbem occubuit. Eodem tempore egresso inopinatè igne, magna Constantinopolis ædium strage cremata est. Deinde totius consensu militiæ, post Seueri mortem, iura imperij Antemius suscepit.

Sequenti

Sequẽti anno Seruandus Galloruum præfe-ctus, imperium tentans inuadere, iussu Ante-mij principis in exilium trusus est. Rursus anna li emenso spatio, Romanus patritius imperij iam fraudulenter satagẽs arripere dignitatem, pręcipiẽte Antemio capite cęsus est. His quoq; diebus Gensericus iterũ Italiã aduentare naui-bus cupiẽs, à Basilico patritio nauali superatus certamine, Carthaginem inglorius repedauit. At verò in Orientis partibus Asper patritius, Leoni Augusto insidias moliens, suũ filium Cæsarem effecit. Leo victorem exercitum statim è Sicilia vocans, patritium cum nouello Cæsare, alióque eius germano, digno vitæ mulctauit excidio. Hoc denique ipso iñ tempore, inter Antemium principem, eiúsque generum Rici-merem patritium qui tunc Mediolani positus præerat Liguriæ, magnus discordiarum fomes exortus est: quibus se vir senectute conspicuus Epiphanius Ticinensis episcopus interponens, eos primùm ad concordiam reuocauit. Deinde Barbarica perfidia fœdus Ricimer rumpens (erat enim Gotthus prosapiâ) cum manu mox valida ad vrbem cõtendit: atque apud Anienis pontem castra posuit. Diuisa itaque Roma est: & quidam fauebat Athemio; quidam verò Ricimeris perfidiã sequebantur. Inter hæc O-limbrius à Leone Augusto missus, ad vrbẽ ve-nit: viuóque adhuc Antemio, regiã adeptus est

poteſtatem. Billimer Galliarum rector, cognita aduerſus Antemiū cōſpiratione Ricimeris Antemio ferre præſidium cupiēs, Romam properauit. Is cū Ricimere apud Adriani pontē prælium committens, cōtinuò ab eo ſuperatus atque occiſus eſt. Extincto Billimere, mox victor Ricimer Vrbem inuadens, IIII. iam annos agētem iura imperij Antemium gladio trucidauit. Præter famis denique morbique penuriam, quibus eo tempore Roma affligebatur, inſuper etiā grauiſſimè deprædata eſt: & exceptis duabus regionibus, in quibus Ricimer cū ſuis manebat: cætera omnia ſunt prędatorum auiditate vaſtata. Sed non diutius de perfidia lætatus eſt Ricimer. Nam poſt mēſem tertium excruciatus languoribus & ipſe interiit. Mortuo Ricimere, Olimbrius Imperator, Gundibarum eius nepotem patritium effecit. Olimbrius quoque, dum ſeptem menſes imperium geſſiſſet, morte propria Romæ defunctus eſt. Poſt huius funus, Liarius domeſticus à Gundibaro patritio, totius etiam voluntate exercitus, apud Rauēnam imperator efficitur. Anno deinde ſequenti inopinatè Nepos patritius cum exercitu veniens, Licerium regia exuit poteſtate: eúmque apud Salonas Dalmatiarum vrbem Epiſcopum ordinauit. Eo tēpore cùm apud Toloſam Vuiſigotthorū populis Euricus regnaret, ac per Italiæ & Galliæ fineis inter Nepotē, & Euricum litium fomen-

fomenta creuissent, bellúmque è diuerso vtrique præpararent: interueniente Epiphanio, de quo præmissum est, Ticinensi Episcopo, fœderis inter eos iura firmata sunt. Haud procul ab his tēporibus, Theodoricus cognomento Strabo, Triaci filius, cum magna Ostrogotthorum multitudine, vsque ad quartum vrbis milliarium armatus aduenit: nulli tamen Romanorum noxius: continuóque ad Illyricum reuersus, exstinctus est. Exigit nunc locus dicere, quam ob causam Gotthorū alij Ostrogotthæ, alij verò Vvisigotthę sint dicti: opportunúmque est aliquantulum ad superiora tempora regredi, quatenus horū ratio vocabulorum possit exponi. Temporibus Valentiniani superioris Augusti, cum intra Thraciæ fines Gotthorum tunc populi communiter habitarēt, bifariè per Alaricum ac Fridigernum diuisi, decreuerunt, vt vtramque Remp. id est, Fridigernus cum suis Orientalem: Alaricus verò cū suo exercitu Occidentalem opprimeret. Hi ergo qui cum Fridigerno in Orientali remanserant parte, lingua patria ab Oriente Ostrogotthæ, id est, Oriētales Gotthi dicti sunt. Isti verò, qui Occiduas petiere regiones, ab Occidente Vvisigotthæ, id est, Occidētales Gotthi sunt appellati. Leo igitur Augustus postquā Oriētale, decē & septem annis rexit imperiū, diem clausit extremū. Mortuo Leone, Zeno cōtinuo Augustalē nactus est

dignitatem. Leonem itaque, de quo pręmissum est, quem pater Leo in regni adsciuerat potestatem: mater sua, Zenonis imperiũ formidans, occultè clericum fecit. Exigente autem vehementer Zenone, vt filiũ proderet, pro eo alium forma similem obtulit. Qui Leo deinceps in clericatu ad Iustiniani vsque tẽpora vixit. Ipso quoque anno Augustulus apud Italiam aduersus Nepotem cum exercitu veniens, effugato eo, imperij regimen inuasit. Annali deinceps circulo euoluto, cum rege Vvandalorum Genserico fœdus initum est ab Oreste patritio. Hęc dum apud Romanos gerũtur, Odoacer eũ fortissima Herculorum multitudine, fretus insuper Tertullingorum siue Scyrorũ auxiliis, Italiam ab extremis Pannoniæ finibus properare contendit: qui dum adhuc per Noricorum rura exercitũ duceret, cognita Seuerini fama Christi domini serui, qui illis tunc degebat in locis, ad eum, vt sibi benedictionem petiturus accessit. Qui dum benedictione percepta, ab eius egredi cellula vellet: & caput, ne superliminari ostij, eo quòd proceræ esset staturæ, alliderct, inclinasset: à Dei viro, futurorum pręscio, mox talia audiuit: *Vade nunc ad Italiam, vade Odoacer vilissimis interim animantium pellibus indutus, multis citò plura largiturus.* Hæc ille verba rerum exitu cõprobauit: nam aliquantis post modùm annis, totius Italiæ insuper & vrbis vsus est potestate.

Ingres-

Ingresso itaque Italiam Odoacre, statim ei apud Ligurię terminos Orestes patritius occurrit, qui aduersus fortissimam multitudinem nihil se præualere conspiciens, maximè cùm eum iam quidam suorum deseruissent, metu trepidus, intra Ticinum se munitionis fiducia conclusit. Mox adueniens cum exercitu Odoacer, expugnatam fortiter ingreditur ciuitatem: vastantur vniuersa rapinis, sæuit vbique gladius, diuina quoque, priuatáque ædificia ignis absumit. Captus demum Orestes ab hostibus, Placentiam vsque perducitur: ibíq; gladio detruncatur. Exinde per vniuersas iidē Barbari vrbes diffusi, cūctam sine aliqua tarditate Italiam iuri proprio subdidere: multásque tūc ciuitates parantes resistere, exstinctis habitatoribus ad solū vsque deiecere. Odoacer itaque prosperos sibi cernens successus accrescere, statim regiam arripuit potestatem. Augustulus quidem, qui imperij præsumserat dignitatem, cernens vniuersam Italiam Odoacris viribus subdi, inopinabili metu perterritus, sponte miserabilis purpuram abiiciēs, cùm vix XI. mēsibus rempublicam obtinuisset, imperialem deposuit maiestatē. Ita Romanorū apud Romam imperium toto terrarū orbe venerabile, & Augustalis illa sublimitas, quæ ab Augusto quondam Octauiano erecta est, cum hoc Augustulo periit, Anno vrbis cōditæ, CIↃ CCXXIX. A. Caio verò Cæsare, qui

primò singularem arripuit principatum, anno IↃ XVII: Ab incarnatione verò Domini anno CCCCLXXV. Igitur deiecto ab Augustali dignitate Augustulo, vrbem Odoacer ingressus, totius Italiæ adeptus est regnum: quod cùm annis XIIII. nullo inquietante tenuisset: ab Oriẽtis tunc partibus veniẽs Gotthorũ rex Theodericus, Italiã possessurus intrauit. Sed vt ad liquidũ, ob quam caussam, vel vnde aduenerit, possit agnosci: necesse est aliquantisper ad superiora repedare, VValamir Ostrogotthorũ rex, de quo superiori bello præmissum est, quod Attilæ Hunnorũ regi subiectus exstiterit: mox vt Attila occubuit, ab Hunnorum se suóque dominio, auitæ libertatis memor, excussit. Idem quoque & Gepidarum rex Ardaricus, cæteræque Hunnis subiectæ faciunt nationes. Hunni verò dolentes VValamirum, eiúsque exercitum, non solùm se à suæ ditionis iugo excussisse, sed etiã cæteris nationibus, vt similia facerẽt, incentores fuisse: mox vt fugitiua mancipia eos insequẽtes, ad seruitutem pristinam armis aggressi sunt reuocare. Conglobatis itaque suis, super Hunnos VValamir irruit: tantáque in eos cæde grassatus est, vt de reliquo, qui superfuerant, Hunni, Ostrogotthorũ arma formidarent. Leo denique imperator cum Gotthis post hæc Illyricum vastantibus, fœdus iniit: Ac Theodericum Thiodimeris filium, ex Arilena concubina

bina genitum, ab VValamire eius patruo obsidem accepit. Occiso deinde VValamire à Scyris, Thiodimer eius germanus, regia iura suscepit. Diuiso deinceps regno, Thiodimer Orientis, Vindimer verò Occiduum imperium sortitur deuastandum. Sed mox vt Vindimer Italiã ingressus est, rebus excessit humanis, successorẽ Vindimer filium relinquens. Vindimer verò acceptis à Licerio tunc imperatore muneribus Gallias contendit: seséque cũ parentibus VVisigotthis iungens, vnum populum effecit. Interea dum suaui patrata victoria Vindimer domũ reuertitur, Theodericum filium à Leone imperatore missum, gratanter excepit: qui Theodericus, dum iam o[illegible]uum decimũ annum ageret, & inscio patre aliquantis secum satellitibus adscitis, vicinam sibi Sarmatarum gentem inuadens, opima ex eorum nauibus patri spolia, prædámque copiosam reportauit. Theodimere itaque vita decedente, vniuersis adnitentibus, ad regni gubernacula Theodericus ascendit. Quod factum cùm ad Zenonem Augustum perlatum esset, gratanter accepit: cúmque ad se rursus euocatum Constantinopolim, magno simul & honore & diuitiis extulit; in tantum vt etiam consularibus eum fascibus sublimaret: quæ dignitas post imperiale fastigium prima est: æneámque illi equestrem statuam ante suũ pallatium collocaret. At verò dum huiuscemo

di Theodericus delitiis apud Cõstantinopolim affluerat, gens illius, id est, Ostrogotthæ, dum eis per fidei sanctionem prædas agere more solito non liceret: nec tamen ab Imperatore oblata stipendia sufficere possent, cæpere non minimam egestatis penuriam pati. Excecrantur fœdus compositum, vituperant inutilem pactionem, mittúntque continuò ad Theodericum, qui dicerent: quod, cùm ipse Græcorum epulis superflueret, illi inopiæ miserias sustinerent: Hortatur vt si suis, sibíque consulere velit citiùs redeat: quatenus ne cuncta gens pessundetur: & nouas ad habitandum sedes exquirãt. His Theodericus cognitis, ad Augustum Zenonem confestim accedit: questus, insuper penuriámque suorum exponit: Italiam sibi dari postulat: absolutionem efflagitat, adiiciens: quod si superare Odoacrem posset, Italiámque obtinere, ad eius redundaret gloriã, à quo directus fuisset, si in bello superatus foret, nihilominus lucris accresseret: quãdoquidem quotidianorũ stipendiorum exactoribus careret. Talia Zeno, audiens, contristatus quidem est, eo quòd eum nollet dimittere. Attamen deliberato consilio Reipublicæ vtilitati prospiciens, eius petitionibus annuit: Italiam ei per pragmaticum tribuens, sacri etiam velaminis dono cõfirmauit: Senatúmque illi, populúmque Romanum commendans, abire permisit. Egressus

ſus igitur Conſtantinopolim Theodericus,ad Oſtrogotthas reuertitur: hortatúrque continuò, vt quam primum parati ſint, quatenus poſſeſſuri Italiã proficiſcantur. Attamen prius quàm ad Italiam aduentaret, Traſillam Gepidarum regem inſidias ſibi molientem, bello ſuperans, exſtinxit: Buſámque Bulgarorum regem magna cum ſuis agminibus cæde, proſtrauit. Egreſſus itaque à Myſia cum omni Oſtrogotthorum multitudine, vniuerſáque ſuppellectili, per Syrmium, Pannoniáſque iter faciens, ad Italiam venit. Ac primùm iuxta Sontium flumen, quod non longè ab Aquileia labitur, caſtra componens, dum vberrimis, quæ eo loco habentur paſcuis, fatigata aliquantulum ex itineris longitudine iumenta reficeret: ibi mox ei cum grandi ſuorum exercitu totius Odoacer Italiæ viribus occurrit. Quem Theodericus alacriter excipiens, magno ſuperatum prælio, poſtremò in fugam conuertit. Exinde Theodericus mouens, cùm Veronam veniſſet: iterum aduerſus eum Odoacer non minori, quàm priùs, belli ſeſe apparatu opponit. Contra quem Theodericus haud procul Veronenſi vrbe confligens, nimia eius exercitum cæde contriuit: ipſúmque pariter & omnem illius multitudinem dare terga coegit. Qui dum fugæ metu ſe præcipites in Atheſim fluuium mergunt; ex magna parte

rapidissimis eius gurgitibus impliciti, suffocantur. Theodericus verò, dum ipso impetu subsequitur fugientes, Veronã ilico, pauore ciuibus consternatis, inuadit. Odoacer autem cum iis qui euaserant, fugiens, Romam contendit. Sed obseratis continuò portis, exclusus est. Qui cũ sibi denegari introitum cerneret, omnia quæ attingere potuit, gladio, flãmísque consumsit. Inde quoque egrediens, Rauennam ingressus est. Ibíque quibus se aduersũ hostes tueretur, munitionum præparare obstacula cœpit. Theodericus itaque à Verona digrediens, Mediolanum peruenit: vbi dum consisteret, magna ad eum multitudo militum, pluréſque Italiæ populi conuenere. Sed paucis interiectis diebus, rursus deditus totus exercitus, Tuffa quodam nomine instigante, Odoacris se partibus reddidit. Ea res Theodericũ in tantum perterruit: vt se suúmque exercitum apud Ticinensem vrbem muniret. Talium rerum varietates Burgundionum rex Gundubadus adspiciẽs, Liguriam cum ingenti exercitu ingressus, cuncta quæ reperire poterat, pro voluntate diripiens, infinitam secum ad Gallias captiuorum multitudinem adduxit. Theodericus itaque aliquã diu intra munitiones exercitum retinens, demum relictis sibi matre, sororibus, vniuersáq; vulgi multitudine, nihil planè dubius de Epiphanij viri sanctissimi fide, cum expeditis armato-

matorum cuncis ad Odoacris obsidionem Rauennam perrexit: dúmque eo loco, cui Pinetum nomen est, non procul ab vrbe castra posuisset, per cõtinuũ penè triennium Odoacrem obsedit. Qui cùm frequenter ex vrbe cum suis egrediens, eius exercitum inquietaret: nouissimè noctu in castra irruens, magna Theoderici exercitũ strage prostrauit. Victus ad extremum fortissimè Gotthis rẽsistẽtibus, in vrbem confugit. Nec multo postea à Theoderico in fide susceptus, ab eo truculentè peremptus est. Egressis denique à Ticinẽsi vrbe post triennium Gotthis, eandem mox vrbem Rugi inuasere, cuncta per circuitum loca, simúlque & ciuitatem per cõtinuum biennium populatione vastantes, cùm beatissimus Epiphanius superesset: cuius in tantis periculis sanctitate ciues releuabantur afflicti. Hic à Theoderico Gallias ad Gundubadum pro captiuis redimendis directus, excepta innumera multitudine, pro quibus primùm tribuit sex millia captiuorum ob solam sanctitatis suæ reuerentiam sibi concessa secum reduxit. Igitur Theodericus exstincto apud Rauẽnam Odoacre, totius Italiæ adeptus est ditionem. Nec multo post Romam profectus à Romanis magno gaudio susceptus est, quibus ille singulis tritici ad subsidium annis viginti millia modiorum concessit. Dum hæc apud Italiã geruntur, à Bulgaris vniuersa Thra-

ciã deuaſtatur. Conſtantinopolis etiã ipſis diebus maximo conflagrauit incendio. At verò apud Africam Honoricus, qui mortuo Gẽſerico in regnum ſucceſſerat, Arriana perfidia, truſis in exilium, effugatíſque amplius, quàm CCC. XXXIIII. catholicis Epiſcopis, & eccleſiis eorum clauſis, plebem variis ſuppliciis affecit. Et quidem innumeris manus abſcindens, linguas eorum præcidit: nec tamen loquelam Catholicæ confeſſionis eripere potuit. Apud Britanniã quoque Ambroſius Aurelianus, qui ſolus fortè Romanæ gentis Saxonum cædi ſuperfuerat, purpuram induit: Victoréſque Saxones, Britonum ducens exercitum ſuperauit ſæpe. Atque ex eo tempore, nunc hi, nunc illi palmam victoriȩ habuerũt: donec Saxones potentiores effecti, tota per longum inſula potirentur. Theodericus interea, vt ſui regni vires conſtabiliret: Audefredam Ludouici Francorum regis filiam ſibi in matrimonium iunxit: Almafredam germanam ſuam, VVandalorum regi Honorico: eius Almafrædæ filiam Malabergã, Toringorũ regi Ermenfredo: Theodicodo quoque & Oſtrogottho ex concubina filias, alteram Alarico VViſigotthorũ regi, alterã Sigiſmundo Burgundionum conſociauit. Amalaſiuntham verò tertiam filiã, Eutharico ex Alemannorum ſtirpe venienti, euocato ab Hiſpania tradidit. Nec fuit aliqua vicina Italiæ gens, quæ Theoderico

aut

aut coniunctionis affinitate, aut pactionis fœdere sociata non fuerit, Zeno itaque Augustus, cum per annos XVII. Reip. præfuisset, apud vrbē Constantinopolim vitæ terminum accepit.

PAVLLI DIACONI
LIBER XVII.

CEssante iam Romanæ vrbis imperio: vtilius, aptiúsque mihi videtur ab annis dominicæ incarnationis, supputationis lineā deducere: quò faciliùs quid quo tempore actū sit, possit agnosci. Anno ab incarnatione Domini CCCCXCII. post Zenonis excessum Anastasius purpuram induit: qui XLVII. in regum numero exstitit. Hic Romani decus imperij, Eutychianæ hæreseos illuuie maculauit. Huius temporibus tanta propter Symmachi, & Laurentij electionem Romæ dissentio facta est: vt Faustus senatorum nobilissimus, & exconsul, & alius exconsul Probinus Laurentij partibus fauentes, aduersus Faustum exconsulem, caeterósque, qui Symmacho adhærebant, pontifici bellum inferrent: multásque cædes, & homicidia in medio vrbis facientes, plerosque ex sacerdotali numero, multos etiam clericorum, perplures ciuium Romanorum exstinguerent. Eo tempore Trāsamundus, qui fratri Honorico apud Africam in VVandalorū regna successerat: fratris

vel patris Genſerici ſecutus perfidiam, clauſis catholicorum eccleſiis, ducentos viginti Epiſcopos in Sardiniam exilio relegauit. Quibus beatus papa Symmachus quotidiana ſubſidia miniſtrare non deſtitit. Inter has tempeſtates beatus Fulgentius in cõfeſſione fidei, & ſcientia floruit. His ipſis apud Africam diebus dum Arrianus quidam Olympius nomine, corpus aquis balnealibus abluens, indigna quædam & blaſphema de ſanctæ trinitatis fide verba euomeret, veniẽte ſubitò ignito cælitus iaculo viſibiliter combuſtus eſt. Barbas quoque quidam Arrianus epiſcopus, dum contra regulam fidei, minorem ſcilicet patre filium, & ſpiritum ſanctum aſſerere cupiens, baptizaturus dixiſſet: *Baptizo te ego Barbas in nomine patris maioris, & filij minoris in ſpiritu ſancto*: ſtatim aqua, quæ ad baptizãdum allata fuerat, nuſquam comparuit. Quod adſpiciens, qui baptizandus erat, confeſtim ad eccleſiam catholicam confugiens, iuxta morem fidei, baptiſmũ Chriſti ſuſcepit. Theodericus verò, dum per idem tempus pacificè apud Italiam regnaret, per ſingula quæque celebriora loca, regia ſibi habitacula conſtruxit. Anaſtaſius itaq; dum in hæreſi, qua delapſus fuerat, perſeueraret, duáſque in Chriſto naturas, deitatis videlicet, & humanitatis, Eutychem hæreſiarcham ſequens denegaret: Hormiſda papa, qui Symmacho ſucceſſerat, direxit Euodium

dium Ticinensem Episcopum, aliósque cum eo Constantinopolim legatos, cum Catholicæ fidei inscripto, quatenus Anastasium ad Ecclesiæ reduceret gremiũ. Is non solùm salubria eorum monita spreuit, sed insuper etiam à suis aspectibus eos non sine contumelia expulit: nauíque fragili impositos mandat, ne vspiam per totam Græciam ad aliquam ciuitatum accederent: quam eius impiam temeritatem diuina continuò vltio subsecuta est. Nam cùm iam septimum & vigesimum imperij annum ageret, ictu fulminis percussus interiit. Anno ab incarnatione Domini quingentesimo octauodecimo, punito Anastasio hæretico, Iustinus catholicus Augustali potitus est solio, ad hunc ob causam reintegrandæ fidei directus ab Hormisda pontifice, vir sanctitate præcipuus, Germanus, Capuanæ vrbis Episcopus, dignè susceptus est: multorúmque dubia corda in fide solidauit. Eo tempore apud Africam defuncto Transamundo Vvandalorum rege Arrianæ perfidiæ, Hildericus eius filius ex captiua Valẽtiniani principis filia ortus, adeptus est regnum. Qui non patrem hæreticum, sed matris catholicæ monita sequens, rectæ fidei cultor enituit. Hunc pater Transamundus ad mortem veniens, quia cernebat eũ Catholicæ parti fauere, sacramenti nodis adstringere curauit, ne vnquam in suo regno Catholicis consuleret. Qui mox, vt suus

genitor vita caruit, priusquam etiam regni iura assumeret, vniuersos Episcopos, quos Transamundus in exilium coëgerat, regredi fecit: eisque ecclesias reformare cœpit: septuaginta iã & quatuor euolutis annis, ex quo à Genserico primitus apud Africam ecclesiæ fuerant destitutæ. At verò in Orientis partibus, dum adhuc eo tempore per loca singula Arriana hæresis vigeret, Iustinus ardore orthodoxæ fidei omnimodis satagere cœpit, vt hæreticorum nomen exstingueret: statuítque, vt vbique eorum ecclesias catholica religione consecraret. Quod dũ in Italia rex Theodericus Arriana lue pollutus audisset: Ioannem papam, simúlque cum eo Theodorum Importunũ, atque Agapitum cõsulares viros, aliúmque Agapitum patritium Constantinopolim ad Iustinum principem dirigit: mandátque per eos interminitans, vt nisi quantocius hæreticis ecclesias suas redderent, eósque in pace degere sinerẽt, vniuersos Italiæ populos ipse gladio exstingueret. Qui peruenientes ad Augustũ, cùm ab eo dignè, vt cõpetebat, suscepti essent: magnis eum de sua sorumque salute solliciti fletibus postulant: vt suę legationis seriem, quanquam esset iniusta, libenter exciperet, Italiæq; perituræ cõsuleret. Quorũ fletibus Iustinus permotus, eis, quod petebatur, cõcessit: Arianosque suo iuri reliquit. Dum hi in itinere demorãtur, Theodericus rabie suę iniqui-

iniquitatis ſtimulatus, Symmachum excõſulẽ, ac patritium,& Boëtium ſeniorem & exconſulẽ Catholicos viros gladio trucidauit. His diebus exſtincto à Francis Alarico VViſigotthorum rege, Theodericus per Ibbam ſuum comitem plus quàm xxx. millia Francorum cædens, Thiodem ſuum armigerum poſt mortem Alarici,tutorem Amalarici nepotis cõſtituit: Ioãnes verò pontifex reuertens à Conſtantinopoli, dum cum iis,cum quibus ierat, profectus ad Theodericum Rauennam fuiſſet:Theodericus ductus malitia, quòd eum Iuſtinus catholicæ pietatis defẽſor honorificè ſuſcepiſſet, eum ſimul cum ſociis carceris afflictione peremit. Sed hanc eius immaniſſimam crudelitatẽ mox animaduerſio diuina ſecuta eſt. Nam nonageſimo octauo poſt hoc facinus die, ſubita morte defunctus eſt: cuius animam ſolitarius quidam apud Liparã inſulam vir magnæ virtutis aſpexit,inter Ioannem papam & Symmachũ patritiũ deduci,& in Vulcani ollam,quę ei loco proxima erat,demergi.Igitur Theoderico tali modo punito,Gotthi ſibi Alaricum, de quo præmiſſum eſt,ex Theoderici filia procreatum, cũ eadẽ Amalaſiuntha matre ſua in regnum præficiunt.At verò Iuſtinus cum Auguſtalẽ dignitatem annis xi.adminiſtraſſet, apud Conſtantinopolim in pace quieuit. Anno ab incarnatione domini quingenteſimo vigeſimo nono,

Iustinianus sororis Iustini filius Romanorum principum nonus ac quadragesimus, Augustalem adeptus est principatum. Qui mox vt imperialia iura suscepit, ad reparationem Reip. status animum intendit. Ac primùm per Bellisarium patritium ingẽtem virum Persas aggressus est: qui transgressis Romanorum terminis, eorum regiones grauiter populabantur: quos Bellisarius magnis prœliis fudit. Atque ex voluntate principis Constantinopolim triumphãs ingressus est. Interea Atalaricus Gotthorũ rex, cùm nondum expletis quatuor annis regnasset, immatura morte præuẽtus vitæ subtractus est: cuius mater Amalasiũtha post eius funus Theodatum socium adsciuit in regnum. Sed Theodatus idẽ immemor collati beneficij, eam post aliquod tempus in balneo strãgulari præcepit: & quia ipsa dum aduiueret, se, suúmque filium principi commendauerat. Audita Iustinianus Augustus eius morte, graui mox aduersus Theodatum iracundia exarsit. Sentiens Theodatus sibi infensum habere principem, beatũ papam Agapitum Cõstantinopolim dirigit, quatenus apud Iustinianum ei factorũ impunitatem impetraret. Qui sanctus põtifex dum Iustinianum principem adisset: facta cum eodẽ de fide collatione, reperit eum in Euthycetis dogma corruisse, à quo primitus graues beatus antistes minas perpessus est. Sed cùm illius incõcussam

in fide

in fide Catholica Iustinianus constantiam cerneret: siquidem ad hoc vsq; verbis progressum fuerat, vt talia à præsule audiret: *Ego ad Iustinianum Imperatorem Christianissimum venire desideraui, sed Diocletianum inueni.* Tandem ex voluntate dei, eius monitis acquiescens, ad catholicæ fidei confessionem cum multis pariter, qui similiter desipiebant, regressus est. Anthemium quoque eiusdẽ regiæ ciuitatis Episcopum, præfatæ hæreseos defensorem, conuictum publicè communione priuauit: ac, persuaso principe, in exsilium coegit. Nec multum pòst idem pontifex apud eandem vrbem diem obiit. Interea ad Africam, quam iam multis annis Vvãdali possidebant, à Iustiniano cum exercitu Bellisarius missus est: qui mox prœlio cum Vvãdalis commisso, eorum magnas copias fudit, regémque ipsorum Gilimerum viuum capiens, Constantinopolim misit. Carthago quoq; post annum suæ excessionis XCVI. recepta est. Porro dum Agapitus pontifex, qui à Iustiniano principe pacem Theodato postularet, apud Constantinopolim obiisset: Iustinianus Bellisarium patritium multis iam prœliis gloriosum aduersus Theodatũ dirigit: vtque etiam Italiam à Gotthorum seruitio liberaret. Bellisarius itaque, dum aliquantum temporis apud Siciliam moram faceret, rex Gotthorum Theodatus exstinctus est. Huius in loco Vitigis successit: qui

mox vt regnum inuasit, Rauennam profectus, Amalasiunthæ reginæ filiam per vim secū auferens sibi matrimonio iunxit. Conceptas ergo contra Theodatum Bellisarius belli vires in Vitigem conuertit. Egressúsque ex Sicilia ad Cāpaniam, Neapolim venit, quem Neapolitani ciues noluerunt excipere. Qui indignatus acriter ad eiusdem vrbis expugnationem totis se viribus erexit. Aliquantisque fortiter in pugnā diebus deductis, tandem per vim capiēs ingressus est. Tantáque non solum in Gotthos, qui ibi morabantur, sed etiā in ciues ita desæuit, vt nō ætati, nō sexui, postremò nō sanctimonialibus, vel ipsis etiam sacerdotibus parceret, viros in conspectu coniugum miserabili visu perimens Superstites matres, ac liberos captiuitatis iugo abduxit; cuncta rapinis diripiens. Nec à sacrosanctis ecclesiis exspoliandis abstinuit: indéque egrediens Romam properauit. Quo Romā ingresso, Gotthi qui in vrbe morabantur, noctū inde egressi, relictis patentibus portis, Rauennam fugiunt. Vitigis, vt talia cōperit, mox aduersus Bellisarium Romam cum ingenti exercitu venit. Bellisarius non aptum sibi tempus ad bella coniiciens intra vrbis se mœnia clausit, eámque circūsepsit. Gotthi vrbem obsidentes, vniuersa per circuitū direptionibus & incēdiis absumunt: quoscunque Romanos reperiunt, gladio exstinguunt, cuncta sacra loca denudantes,

tes, ipsis etiam venerabilium martyrum sepulcris manus impias inferunt; Continuè vrbem impugnant, sed cauta Bellisarij defensatur industria. Præter belli instantiam, angebatur insuper Roma famis penuria. Tanta siquidē per vniuersum mundū eo anno maximè apud Liguriam fames excreuerat: vt, sicut vir sanctissimus Datius Mediolanensis antistes retulit, pleræque matres infœlicium natorum mēbra comederēt. Cúmque per annum continuū Gotthi Romam obsedissent, demum territi Rauēnam rediere. Bellisarius verò proficiscens Neapolim, eámque, vt competebat, ordinatam relinquens, Romam regressus est. Statimque ei à Theodora Augusta præceptio allata est, vt papam Siluerium conuictum accusatione falsorū testium in exilium truderet: eo quòd Authemium hæreticum Constantinopolitanum Episcopum reuocare noluisset: quòd Bellisarius, licet nolens, nihil moratus effecit. pulsus denique papa Siluerius ad Pontiam insulam est, in qua & exulans obiit: Vitigis verò coacto rursus in vnum magno Gotthorum exercitu, cū Bellisario conflixit: factáque maxima suorum strage, in fugam conuersus est. Quem Ioannes magister militū, cognomento Sanguinarius, noctu fugientem persequens, viuum comprehendit; Romámque ad Bellisariū adduxit. Patrata Bellisarius victoria, Constantinopolim rediit,

secum Vitigem deferens: quo viso Iustinianus valdè lætatus est: eíque non multo pòst patritio effecto, administrationem illi iuxta Persarum terminos tribuit: ibíque Vitigis degens vitam finiuit. Bellisarius verò dignis affectus honoribus, iterato ad Africam aduersus Guntarith mittitur: qui Vvandalos rursus sollicitās, apud eos arripuerat regnum. Bellisarius vt Africam attigit, Guntarith sub dolo pacis ilico peremit: residuósque Vvandalorum Reip. iugo substrauit. Victor exinde Bellisarius Romam venit. Auream crucem centum librarum preciosissimis gemmis exornatam, in qua suas victorias descripserat, beato Petro per manus papæ Vigilij obtulit. His apud Casinum temporibus, post solitariam vitam sancto degens cænobio stupendis beatissimus pater Benedictus, nec minus futurorum præscius, radiabat virtutibus. Hac etiam ætate gens Langbardorum amica tunc populi Ro. apud Pannonias degebat: quibus in regni gubernaculo Audoinus præerat. Is eo tempore cum Turisendo Gepidarum rege confligens, per Alboinum suum filium iuuenem strenuum victoriam nactus est. Denique inter ipsas Alboinus sese acies Turismandum Turisendi regis filium appetentem alacriter aggressus extinxit; perturbatísque hac occasione Gepidis suis victoriam peperit. At verò apud vrbem Romam papa Vigilius ob eandem,

eandem, qua & deceſſor ſuus cauſam indignatione Auguſtæ per Antimum Scribonem ductus Conſtantinopolim, indéque in exilium actus eſt. Capto igitur Vitige, Gotthi Tranſpadani Ildebrandum ſibi regem conſtituunt, qui eodem anno perimitur. Cui ſucceſſit Errarius, & ipſe nõdum anno expleto iugulatus. Dehinc ſibi Badiulam, qui & Totila dicebatur, in regnũ præficiunt. Móxque collecto vndique exercitu vniuerſam rurſus Italiam inuadunt. Exinde per Campaniam, viríque Dei Benedicti patris cænobium iter facientes perueniunt: pérque Lucaniæ ac Brutiorum fines Regium proficiſcuntur. Nec mora, Siculum tranſgreſſi fretum Siciliam inuadunt. Inde quoque Romam petunt: eámque obſidionibus circumcludũt. Quæ tantam tunc famis penuriam perpeſſa eſt, vt præ magnitudine inopiæ natorum ſuorum carnes comedere vellent. Feſſis nimium Rom. nec valentibus mœnia tueri, Totila à porta Oſtienſi vrbem ingreſſus eſt. Qui parcere Romanis cupiens, per totam noctem clangere buccinam iubet: quo ſe à Gotthorum gladiis, aut eccleſiis tuerentur, aut quibuſcunque locis occulerent. Habitauítque aliquanto temporis cum Romanis, quaſi pater cum filiis. Hanc illi (vt videtur coniici) animi benignitatem, qui nimiæ antea crudelitatis exſtiterat, beati patris Benedicti, quem olim adierat, monitio contulit. Elapſi ab

vrbe aliqui è numero senatorum Constantinopolim afflicti properant: quibus calamitatibus Roma subiiceretur, principi narrant: qui statim Narsem eunuchum suum, & cubicularium cum manu valida mittit, vt afflictę Romę quàtotius subueniat. Is ad Italiam veniens, magno cum Gotthis certamine conflixit. Quibus ad internicionem penè consumptis, regem Totilam, qui vltra iam x. annos regnauerat, interfęcit: vniuersámque Italiam ad Reip. iura reduxit. Quia verò restant adhuc, quæ de Iustiniani Augusti fœlicitate dicantur, in sequenti, deo præsule, libello promenda sunt.

PAVLLI DIACONI
LIBER XVIII.

CVm iam, vt præmissum est, Romanorum desierit apud Italos imperium, plurimęque gentes irruerent contra ipsos, ad iúsque pretransierat Pelasgum: hac tempestate Iustinianus Augustus Romanũ eundem fœlici sorte regebat imperium: qui & bella prospere gessit, & in causis ciuilibus mirificus exstitit. Nam per Bellisarium patritium Persas fortiter deuicit, perque ipsum Bellisarium VVandalorum gentem, capto eorum rege Gilimere vsque ad internecionem deleuit: Africámque totã post annos XCVI. imperio Ro. restituit: rursúsque Bellisarij viribus Gotthorum in Italia gentem, capto

capto Vitige eorum rege, superauit. Mauròsque post hæc Africam infestantes, eorúmque regem Attilam per Ioannem excõsulem mirabili virtute prostrauit pari etiam modo, vt alias gentes belli iure compressit, quam ob causam propter honorum omnium victorias, vt Alamanicus, Gotthicus, Alamanicus, Vvandalicus, Africanúsque diceretur, habere hæc nomina meruit. Leges etiam Romanorũ, quarum prolixitas nimia erat, & inutilis dissonantia, mirabili breuitate correxit. Nam omnes constitutiones principum, quæ vtique in multis voluminibus habebantur, intra XII. libros coartauit: Idem quoque volumẽ Codicem Iustiniani appellari præcepit. Rursúsque singulorum magistratuum siue iudicum leges, quæ vsque ad duo millia penè librorum erant extensæ, intra L. librorum numerum redegit: eúmq; Codicem Digestorum siue Pandectarũ vocabulo nũcupauit. Quatuor etiam Institutionum libros, in quibus breuiter vniuersarum legũ textus comprehenditur, nouiter composuit, nouas quoque leges, quas ipse statuerat, in vnum volumen redactas, id est codicem, Nouellam nuncupari sanciuit. Exstruxit quoque idem princeps intra Constantinopolim vrbem ipsi domino, qui est sapientia Dei patris, templum, quod Græco vocabulo ἁγίαν σοφίαν, id est, sanctam sapientiam nominauit. Cuius opus adeò cuncta ædificia excellit: vt

in totis terrarum ſpatiis huic ſimile non poſſit inueniri. Erat enim hic princeps fide catholicus, in operibus rectus, in iudiciis iuſtus: ideóque omnia ei concurrebant in bonum. Huius temporibus Caſſiodorus apud vrbem Romam tam ſæculari, quàm diuina ſcientia claruit: qui inter cætera, quæ nobiliter ſcripſit pſalmorum occulta præcipuè potentiſſimè reſerauit. Hic primum Cos. deinque ſenator, ad poſtremum verò monachus exſtitit. Hoc etiam tempore Dionyſius Alba in vrbe Roma conſtitutus, paſchalem calculũ mirandã argumẽtatione compoſuit. Túncque nihilóminus Arator Rom. eccleſiæ ſubdiaconus poëta mirabilis, apoſtolorũ actus verſibus hexametris exarauit. His quoque diebus beatiſſimus Benedictus pater, & primus in loco, qui Sublacus dicitur, qui ab vrbe Roma XL. millibus paſſuum abeſt: & poſtea in caſtro Caſini, quod Clarum appellatur, & magnæ vitæ meritis, & apoſtolicis virtutibus effulſit. Igitur cum circumquaque Langbardorum victoriæ perſonarent: Narſes chartularius imperialis, qui tunc præerat Italiæ, bellum aduerſus Totilam Gotthorum regem præparans; cùm iam pridem Langbardos fœderatos haberet, legatos ad Alboinum dirigit, quatenus ei pugnaturo cũ Gotthis auxilium miniſtraret. Tũc Alboinus electam è ſuis manum direxit: qui Romanis aduerſus Gotthos ſuffragium ferrent, qui

qui per maris Adriatici ſinum in Italiam tranſuecti, ſociati Romanis, pugnam inierunt cum Gotthis. Quibus vſque ad internicionem deletis pariter cùm ſuo Totila rege, onerati multis muneribus victores ad propria remearunt: omníque tẽpore, quo Langbardi Pannoniam poſſederunt, Romanæ Reip. aduerſus æmulos adiutores fuerunt. Tunc quoque apud Conſtantinopolim Priſcianus Cęſarienſis Grammaticę artis (vt ita dixerim) profunda rimatus eſt. His temporibus Narſes etiam Buccellino duci bellum intulit: quem Theudebertus rex Francorum, cùm in Italiam introiſſet, reuerſus ad Gallias cum Amingho duce ad ſubiiciendam Italiam reliquerat. Qui Buccellinus, cùm penè totam Italiam direptionibus vaſtaret; & Theudeberto ſuo regi de pręda Italię munera copioſa conferret; & cùm in Campania hyemare diſponeret: tandem in loco, cui Tanetum nomen eſt, graui bello à Narſete ſuperatus, exſtinctus eſt. Aminghus verò, dum Auidin Gotthorum comiti cõtra Narſeten rebellanti auxilium ferre conatus fuiſſet, vtrique à Narſete ſuperati ſunt. Auidin captus, Conſtantinopolim exſulatur, Aminghus verò, qui ei auxilium prębuerat, Narſetis gladio perimitur. Tertius verò Francorum dux nomine Leutharius, Buccellini germanus, dum multa præda onuſtus ad patriam cuperet reuerti, inter Veronam & Tridentum

iuxta lacum Benacum, propria morte defunctus est. Habuit nihilo minus Narses certamen aduersus Sindual Brentorum regem: qui adhuc de Herulorum stirpe remanserat, quos secum in Italiam veniens, solummodò Odoacer adduxerat. Huic Narses fideliter sibi primũ adhærenti, multa beneficia contulit: Sed nouissimè superbè rebellantem, & regnare cupientem, bello superatum & captum, celsa de trabe suspendit. Eo quoque tempore Narses patritius per Dagistheum magistrũ militum, virum bellicosum & fortem, vniuersos Italiæ fines obtinuit. Hic Narses quidẽ primus chartularius fuit: deinde propter virtutẽ, meritò patritiatus honorẽ meruit. Erat autem vir piissimus, in relligione catholicus, in pauperes munificus, in recuperandis basilicis studiosus satis: vigiliis, & orationibus in tantum studens, vt plus supplicationibus ad deum profusis, quàm armis bellicis victoriã obtineret. Inter hæc Iustiniano principe vita decedente, Iustinianus minor Remp. apud Cõstantinopolim regendam suscepit. His quoque temporibus Narses patritius, cuius ad omnia studium vigilabat: Vitalem Episcopum Altinæ ciuitatis, qui ante annos plurimos ad Francorum regem confugerat: hoc est, ad Agathensem ciuitatem, tandem apprehensum apud Siciliam exilio damnauit. Igitur deleta vel superata, Narses omni Gotthorum gente, & iis quo-

quoque, de quibus diximus, pari modo deuictis, dum multum auri & argenti, seu cæterarũ rerum diuitias acquisisset: magnam ab his ducibus, qui multa contra hostes eorum laborauerat, inuidiam pertulit: qui contra eum Iustino Augusto, & eius coniugi Sophiæ in hæc verba suggesserunt dicẽtes: *Quia expedierat Romanos Gotthis potius seruire, quàm Græcis, vbi Narses eunuchus imperat, & nos seruitio opprimit, & hoc noster piissimus princeps ignorat: Aut libera nos de manu eius, aut certè & ciuitatem Romam, & nos ipsos gentibus tradimus.* Cúmque hæc Narses audisset, hæc breuiter retulit verba: *Si malè feci cum Romanis, malè inueniam.* Tunc Augustus in tantum aduersus Narsetem commotus est: vt statim in Italiam Longinum præfectũ mitteret, qui Narsetis locum obtineret. Narses verò his cognitis, valde pertimuit: & in tantum maximè à Sophia Augusta territus est, vt regredi vltra Constantinopolim non auderet. Cui illa inter cætera, quod eunuchus erat, hoc fertur mandasse, *vt cũ puellis in gynecio lanarum faceret pensas diuidere.* Ad quæ verba Narses dicitur hæc responsa dedisse. *Talem se telam orditurum, qualem ipsa dum viueret, deponere non posset.* Itaque odio, metúque exagitatus, in Neapolim Campaniæ ciuitatem secedens, legatos mox ad Langbardorũ gẽtem dirigit, vt paupera Pannoniorũ rura desererẽt: & ad Italiã cunctis repleti diuitiis possidẽdã

venirent: simúlque multimoda pomorum genera, aliarúmque rerum species, quarum Italia ferax est, mittit: quatenus eorum ad veniendum animos possit allicere. Langbardi læta nuntia, & quæ ipsi præcipuè optabant, gratanter suscipiunt. Denique futuris commodis animos attollunt: continuò apud Italiam terribilia noctu signa visa sunt: hoc est, igneæ acies in cælo apparuerunt, eum, qui postea effusus est, sanguinem coruscantes. Narses verò de Campania Romam regressus, ibidem non post multum tempus ex hac luce subtractus est. Cuius corpus positum in locello plumbeo, cum omnibus eiusdem diuitiis, Constantinopolim est perlatum. Per hæc tempora apud Cõstantinopolim, vt supra præmissum est, Iustinianus minor regnabat, vir in omni auaritia deditus, contemptor pauperum, senatorum spoliator. Cui tanta fuit cupiditatis rabies, vt arcas iuberet ferreas fieri: in quibus ea, quæ rapiebat, auri talẽta congregaret: Quem etiam ferunt in hæresim Pelagianam delapsum. Hic cùm à diuinis aurẽ cordis auerteret, iusto dei iudicio, amisso rationis intellectu, amens effectus est. Hic & Tiberium Cæsarem adsciuit, qui ei palatium vel singulas prouincias gubernaret, hominem iustum, vtilem, strenuum, sapientem, eleemosynarium, in iudiciis æquum, in victoriis clarum, &, quod his omnibus supereminet, verissimum Christianum.

ſtianum. Hic cùm multa de theſauris, quos Iuſtinianus aggregauerat, pauperibus erogaret: Sophia Auguſta frequentiùs increpabat eum, quod Remp. redegiſſet in paupertatem, dicens: *Quod ego multis annis congregaui, tu intra paucum tempus prodigè diſpergis.* Aiebat autem ille: *Confido in Domino, quia non deerit pecunia fiſco noſtro, tantum vt pauperes eleemoſynam accipiant: vt captiui redimantur, hoc eſt, magnus theſaurus, dicente domino: Theſaurizate vobis theſauros in cælo, vbi neque erugo, neque tinea corrumpit: & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Ergo de his, quæ dominus tribuit: congregemus theſauros in cælo, & dominus nobis augere dignabitur in ſæculo.* Igitur cùm Iuſtinianus xi. annis regnaſſet, amentiam, quam incurrerat, tandem cum vita finiuit. Bella ſanè, quæ per Narſetem patritium Gotthis, vel Frãcis illata ſuperiùs per anticipationem diximus, huius temporibus geſta ſunt. Denique & cum Roma temporibus Benedicti papæ, vaſtantibus omnia per circuitum Langbardis, famis penuria laboraret, multa frumenti millia nauibus ab Ægypto dirigens, eam ſub ſtudio miſericordiæ releuauit. Mortuo igitur Iuſtiniano, Tiberius Conſtantinus Romanorum regum quinquageſimus ſumpſit imperium. Hic cùm, vt ſuperius diximus, Iuſtiniano adhuc Cæſare palatium regeret, & multas quotidie eleemoſynas faceret, magnam ei dominus copiam ſubmini-

ſtrauit. Nam deambulans per palatium, vidit in pauimento domus tabulam marmoreã, in qua erat crux dominica ſculpta, & ait: *Crucem domini, qua frontem noſtram & pectora munire debemus, eam ſub pedibus conculcamus?* & dicto citius iuſſit eandem tabulam auferri de foſſa. Qua leuata atque erecta, inueniunt ſubter & aliam hoc ſignum habentem, qui & ipſam iuſſit auferri. Qua amota, repererunt & tertiam iuſſúque eius cùm hæc fuiſſet ablatã, inueniunt magnum theſaurum, habentem ſupra mille auri centenaria. Sublatúmque aurum, pauperibus adhuc abũdantius, quàm conſuetus fuerat, largitur. Narſes quoque patritius Italiæ, cum in quadam ciuitate intra Italiam domum magnam haberet, ad ſupra memoratam vrbem aduenit: ibíque in domum ſuam occultè ciſternam magnã fodit, in qua multa millia centenariorum auri, atque argenti repoſuit: interfectíſque omnibus conſciis, vni tantummodo hoc per iuramentum ab eo exigens commendauit. Defuncto verò Narſete, ſupradictus ſenex ad Cæſarẽ Tiberium ueniẽs dixit: *Si mihi aliquid prodeſt*, inquit, *magnã rem, Cæſar dicam.* Cui ille, *Dic* ait, *quid vis: proderit enim tibi, ſi quod nobis profuturum eſſe narraueris. Theſaurum*, inquit, *Narſetis recõditum, habeo, quod in extremo vitæ poſitus, celare non poſſum* Tunc Cæſar Tiberius gauiſus, mittit vſque ad locum pueros ſuos. Præcedente verò ſene, hi ſequun-

ſequuntur attenti: peruenientéſque ad ciſternã, deo pertámque ingrediuntur. In qua tãtum auri vel argenti repertum eſt, vt per multos dies vix à deportantibus potuiſſet euacuari. Quæ ille penè omnia, ſecundum morem ſuum, erogatione largiflua diſpẽſauit egenis. Hic cùm Auguſtalem coronam accepturus eſſet: eúmque ſecundum conſuetudinem ad ſpectaculum cùm populus exſpectaret; inſidias ei præparauit Sophia Auguſta, vt Iuſtinianum Iuſtini nepotem ad dignitatem imperatoriam ſublimaret. Ille per loca ſancta priùs procedens, deinde, vocatò ad ſe põtifice vrbis, cũ conſulibus, ac præfectis palatiũ ingreſſus, indutus purpura, diademate coronatus, throno imperiali impoſitus, cũ immẽſis laudibus in regni gloria eſt confirmatus: quod eius aduerſarij audientes, nihilque ei, qui in domino ſpem ſuam poſuerat, officere valentes, magno ſunt confuſionis pudore cooperti. Tranſactis autem paucis diebus, Iuſtinianus pedibus ſe proiecit imperatoris, ob meritum gratiæ xv. ei auri centenaria deferens: quem ille ſecundum patientię ſuæ meritũ colligens, ſibi in palatio aſſiſtere iuſſit. Sophia verò Auguſta immemor promiſſionis, quã quondam in Tiberium habuerat, inſidias ei tentàuit ingerere. Procedente autem eo ad villam, vt iuxta ritum imperialẽ xxx. diebus ad vindemiã iucundaretur: vocato clã Iuſtiniano, voluit cũ ſubli-

mare in regno: quo comperto, Tiberius cursu veloci Constantinopolim regreditur: apprehensámque Augustam, omnibus Thesauris exspoliauit, solùm ei victum quotidianum in alimento relinquẽs. Segregatísque pueris eius ab ea, alios ex fidelibus suis posuit, qui ei parerent: mandans prorsus, vt nullus de anterioribus ad eam haberet accessum. Iustinianum verò verbis solummodo obiurgatum, tanto in posterum amore dilexit, vt filio eius filiam suam promitteret, rursúsque filio filiam suam expeteret. Sed hæc res minimè, quam ob causam nescio, ad effectum peruenit. Huius exercitus ab eo directus, Persas potentissimè debellauit: victórque regrediens, tantam molem prædæ cum XX. pariter elephantis detulit, vt humanæ crederetur posse sufficere cupiditati. Tiberius igitur Constãtinus postquam imperium VII. rexerat annis, sentiens sibi diem mortis imminere, vnà cum consilio Sophiæ Augustæ, Mauritium genere Cappadocem, virum strenuum ad imperium elegit: ornatámque suam filiam regalibus ornamentis eam tradidit ei, dicens: *Sit tibi imperium meum cum hac puella concessum: vtere eo fælix, memor semper, vt æquitate & iustitia delecteris.* Hæc postquam dixit, de hac luce ad æternã patriam migrauit, magnum luctum populis de sua morte relinquens. Fuit enim summæ bonitatis, in eleemosynis promptus, in iudicio iustus, in

vindi-

vindicando cautissimus: nullum despiciens, sed omnes in bona voluntate complectens: omnes diligẽs, ipse quoque est dilectus à cunctis. Quo defuncto, Mauritius indutus purpura, redimitus diademate, ad curiam processit: acclamatísque sibi laudibus post largita populo munera, primus ex Græcorum genere in imperio confirmatus est. Hoc tempore Mauritius imperator, Childeberto Francorum regi L. millia solidorum per legatos suos direxit, vt cum exercitu super Langbardos irrueret, eósque de Italia exterminaret: qui cum innumera Frãcorum multitudine in Italiam subitò introiuit. Langbardi verò in ciuitatibus se communientes, intercurrentibus legatis, oblatísque muneribus, pacem cum Childeperto fecerunt. Qui cùm ad Gallias remeasset: cognito Imperator Mauritius, quia cum Langbardis fœdus inierat, quod ei ob detrimẽtum Langbardorum dederat, repetere cœpit. Sed ille suarum virium fretus potentia, pro hac re nec respõsum reddere voluit. His ita gestis, Autharis rex Brixellum ciuitatem super Padi marginem positam, expugnare aggressus est: in qua Dociruphi dux à Langbardis confugerat: séque partibus imperatoris tradens, sociatus militibus, Langbardorum exercitui fortiter resistebat. Iste ex Sueuorum, hoc est, Alemannorum gente oriundus inter Langbardos creuerat: & quia erat forma idoneus,

ducatus honorẽ meruerat. Sed vbi occasionem vlciscendæ suæ captiuitatis reperit, cõtra Lãgbardorum ilicò arma surrexit. Aduersus quem Langbardi grauia bella gesserunt: tandémque eum cum militibus quos ducebat, exsuperantes Rauennam cedere compulerunt. Brixellus capta est, muríque eius vsque ad solum destructi sunt. Post hæc Autharis rex cum Smaragdo patritio, qui tunc Rauennæ præerat, vsque in annum tertium pacem fecit. Denique per Benedictum papam Pelagius Romanæ ecclesiæ Põtifex absque iussione principis ordinatus est, eò quòd Langbardi Romam per circuitum obsiderent, ne posset quisquam à Roma progredi. Hic Pelagius Heliæ Aquileiensi episcopo, nolenti tria capitula Chalcedonensis Synodi suscipere, epistolam satis vtilem misit, quam beatus Gregorius, cùm esset adhuc diaconus, conscripsit. Rursum Mauritius Augustus legatos ad Childepertum mittens, eum, vt contra Langbardos exercitum in Italiam dirigeret, persuasit. Childepertus existimans suam adhuc Germanam apud Constantinopolim viuere, legatis Mauritij acquiescens, vt suam posset sororem accipere, iterum aduersus Langbardos Francorum exercitum Italiam direxit: cõtra quos dum Langbardorũ acies properarent, Franci & Alemanni inter se dissentionem habentes, sine vllius conquisitione ad patriam sunt reuersi. Eo tempo-

tempore fuit diluuium in finibus Venetiarum & Liguriæ, seu cæteris regionibus Italiæ, quale post Noë tẽpora creditur nõ fuisse. Factæ sunt lacunę possessiones seu villarum, hominúmque pariter & animantium magnus interitus. Destructa sunt itinera, dissipatæ viæ. Tantum tunc Athesis fluuius excreuit: vt circa basilicam sancti Zenonis martyris, quæ extra Veronẽsis vrbis muros sita est, vsque ad superiores fenestras aquæ pertingerẽt. Licet, sicut beatus Gregorius postea Papa scripsit, in eandem Basilicã aqua minimè introiuit. vrbis quoque eiusdẽ Veronensis muri ex parte aliqua, eadem sunt inundatione subruti. Facta est autẽ hæc inundatio Kalẽd. Nouemb. Sed & tantæ coruscationes & tonitrua fuerunt, quantæ fieri vix æstiuo tẽpore solent. Post duos quoque menses eadẽ vrbs Veronensiũ magna ex parte incendio cõcremata est. In hac diluuij effusione in tantũ apud vrbẽ Romam fluuius Tyberis excreuit, vt aquæ eius super muros vrbis influerent, & maximas in ea regiones occuparent. Tunc per alueum eiusdẽ fluminis, cum multa serpentũ multitudine draco etiã magnæ miræque magnitudinis per vrbem transiens, vsque ad mare descendit. Subsecuta est statim hanc inundationem grauissima pestilentia, quam inguinariã appellant: quæ tantæ populum stragi destinauit, vt de inæstimabili multitudine vix pauci remanerent.

Primúmque Pelagium Papam virum venerabilem perculit, & sine mora exstinxit. Deinde pastore interempto; sese per populum extendit. In hac tanta tribulatione beatissimus Gregorius, qui tunc Leuita erat, à cunctis generaliter Papa electus est: qui dum septiformem litaniam fieri ordinasset, vnius horæ spatio, dũ hi deum precarētur, LXXX. ex eis subitò ad terram corruentes, spiritum exhalarũt. Septiformis autem litania dicta est, quia omnis vrbis populus à beato Gregorio in septem partibus deprecaturus dominũ est diuisus. In primo námque choro fuit omnis clerus: in secundo omnes abbates cũ monachis suis: in tertio omnes abbatissæ cũ congregationibus suis: in quarto omnes infantes: in quinto omnes laici: in sexto vniuersæ viduæ: in septimo omnes mulieres coniugatæ. Ideo autem de beato Gregorio plura dicere omittimus, quia iam ante aliquot annos eius vitam, deo auxiliante, texuimus: in qua ea, quæ dicenda erant, iuxta tenuitatis nostræ vires vniuersa descripsimus. Hoc tempore idem beatus Gregorius, Augustinum, & Melitum, & Ioannem; cum aliis pluribus monachis timentibus deum, in Britanniam misit, eorúmque prędicatione ad Christum Anglos conuertũt. His diebus defuncto Helia Aquileiẽsi patriarcha, postquam XV. annis se sacerdotem gesserat: Seuerus huic succedens, regendam suscepit ecclesiam: quem

quem Smaragdus patritius veniēs de Rauenna, in gradus per semetipsum Basilica trahens, Rauennam eum in curiam duxit: cum aliis tribus ex Histria episcopis, id est, Ioanne Parentino, & Seuero atque Vindemio, nec non etiam Antonio iam sene ecclesię defensore: quibus comminans exilia, atque violentiam inferens, communicare compulit Ioanni Rauennati episcopo, trium capitulorum damnatori, qui à tempore papæ Vigilij vel Pelagij Romanæ ecclesiæ desciuerant societate. Exempto verò anno, è Rauenna ad gradus reuersi sunt: quibus nec plebs communicare voluit, nec cæteri episcopi eos recepe rūt. Smaragdus patritius à dęmonio non iniustè correptus, successorem Romanorū patritiatus accipiens, Constantinopolim remeauit. Post hæc facta Synodus x. episcoporum, in Martiniano congregatur: vbi receperunt Seuerum patriarcham Aquileiensem, dantem libellum erroris sui, qui trium capitulorum damnatoribus communicarat Rauennæ. Nomina verò Episcoporum qui se ab hoc schismate continuerunt, hæc sunt: Petrus de Altino clarissimus, Ingenuus de Sabione, Angelus Tridentinus, Iunior Veronensis, Horontius Vicentinus, Rusticus de Taruisio, Fōteius Feltrinus, Agellus de Acedo, Laurentius Belunensis, Massentius Iuliensis, & Hadrianus Polensis. Cum Patriarcha autem isti Episcopi, Seuerus Parenti-

nus, Ioannes patritius, Vindemius, & Ioannes. Igitur Mauritius Augustus, postquam vnum & xx. annos rexit imperium cum filiis Theodosio Tiberio, Constantinóque, à Phoca, qui fuit strator Prisci patritij, occiditur. Fuit autem vtilis Reipub. nam sæpe contra hostes dimicans, victoriam obtinuit. Hunni quoque, qui & Auares appellantur eius virtute deuicti sunt. His diebus defuncto Seuero patriarcha, ordinatur loco eius Ioannes abbas patriarcha in Aquileia vetere, cũ consensu regis etiam Gisulfi ducis. In gradus quoque ordinatus est à Romanis Cãdianus antistes. Rursus mense Nouẽbri & Decembri stella Cometes apparuit. Cãdiano verò defũcto, apud gradus ordinatur patriarcha Epiphanius, qui primicerius notariorũ ab episcopis, qui erant sub Romanis: & ex illo tempore cœperunt esse duo patriarchę. Phocas igitur, vt præmissum est, extincto Mauricio, eiúsq; filiis, Romanorum regnum inuadit. Per octo annorũ curricula principatus est. Hic rogante papa Bonifacio, statuit sedem Romanæ ecclesiæ, vt caput esset omnium ecclesiarum: quia ecclesia Constantinopolitana primam se omniũ ecclesiarum scribebat. Idem alio papa Bonifacio petente iussit in veteri fano, quod Pantheon vocabatur: ablatis idololatriæ sordibus, ecclesiam beatæ semper virginis Mariæ, & omnium sanctorum martyrum fieri: vt vbi quondam omnium

nium non deorum, ſed dæmoniorum cultus agebatur, ibi deinceps omnium fieret memoria ſanctorum. Huius tempore, Praſini & Veneti per Orientem & Ægyptum ciuile bellũ faciũt, ac ſeſe mutua cæde proſternunt. Perſæ quoque aduerſus Rempub. grauiſſima bella gerentes, multas Romanorum prouincias, & ipſam Hieroſolymã auferunt: & deſtruentes eccleſias, ſancta quoque profanãtes, inter ornamenta locorum ſanctorum vel communium, etiam vexillum Dominicæ crucis abducunt. Contra hunc Phocam Heraclianus, qui Africam regebat, rebellauit: atque cum exercitu veniens, eum vita, regnóque priuauit, rémque publicam Romanã Heraclius eiuſdem filius regendã ſuſcepit. His diebus defuncto Heraclio Auguſto, apud Conſtantinopolim Heraclionas eius filius cũ matre Martini regni iura ſuſcepit, rexítque imperium duobus annis. Quo vita decedente, ſucceſſit in loco eius Conſtantius germanus eiuſdem filius Heraclij: imperauítque menſibus VI. Hoc etiam mortuo, Conſtantinus eiuſdem filius ad regni dignitatem adſcendit, tenuítque regnum annis XXVIII. Circa hæc tempora, regis Perſarum coniunx, nomine Cæſarea, de Perſide exiens, cum paucis ſuis fidelibus priuato habitu propter Chriſtianæ fidei amorem Conſtantinopolim venit. Quæ ab imperatore honorificè ſuſcepta, poſt aliquot dies, vt deſiderabat, baptiſmũ

consecuta est, & ab Augusta de sacro fonte leuata est. Quod vir eius Persarum rex audiens, legatos Constantinopolim ad Augustum direxit, quatenus eidē vxorem suam redderet. Qui ad imperatorem venientes, verba regis Persarum nunciant: qui requirebat suam reginam. Imperator hoc audiens, rémque omnino ignorans, eis responsum reddidit, dicens: *De regina quam quæritis, fatemur nos nihil scire, præterquam quòd ad nos hic aliqua mulier priuato habitu aduenit.* Legati verò respōderunt dicentes: *Si placet nostro conspectui, volumus hanc, quam dicitis, mulierē videre.* Quæ cùm iussu imperatoris aduenisset, mox vt eam legati conspiciunt, ad eius vestigia prouoluūtur: eique venerabiliter, quia eam vir suus requireret, suggerunt. Quibus illa respondit, *Ite renunciare regi vestro & domino, quia nisi sicut ego iam credidi, ita & ipse Christum crediderit, me iam vltra consortem tori habere non poterit.* Quid multa? Legati reuersi ad patriam, vniuersa, quæ audierant, Regi renunciant. Qui nihil moratus, cum LX. millibus viris Constantinopolim pacificè ad imperatorē venit: à quo gratanter & satis dignè susceptus est: qui cum vniuersis Christum dominum credens, pariter cum omnibus sacri baptismatis vnda perfusus, & ab Augusto de fonte leuatus, catholica fide confirmatus est: multísque muneribus ab Augusto honoratus, accepta sua coniuge, lætus &

gaudens

gaudens ad suam patriam repedauit. His diebus Constantinus, qui & Constans est appellatus, Italiam à Langbardorum manu eruere cupiens, Constantinopolim egressus per litora iter habens, Athenas venit. Indéque mare transgressus Tarentum applicuit. Qui tamen prius ad solitarium quendam, qui prophetiæ spiritum habere dicebatur, abiit: studiosè ab eo sciscitans, vtrum gentem Langbardorum, quæ in Italia habitabat, superare & obtinere posset. A quo cùm seruus dei spatium vnius noctis expetisset, vt pro hoc ipso dominum supplicaret: facto mane ita eidem Augusto respondit: *Gens Langbardorum superari modò ab aliquo non potest: quia regina quædam ex alia prouincia veniens, basilicā beati Ioānis Baptistæ in Langbardorum finibus construxit: & propter hoc ipse beatus Ioannes pro Langbardorum gente continuò intercedit: Veniet autem tempus, quando ipsum oraculum habebitur despectui, & tunc gens ipsa peribit.* Quod nos ita factum esse probauimus, quia ante Langbardorum perditionem, eandem beati Ioannis basilicam, quæ vtique in loco, qui Modoetia dicitur, est constituta, per viles personas ordinari cōspeximus: ita, vt indignis personis & adulterinis non vitæ merito, sed præmij datione largiretur. Igitur vt diximus, cùm Constans Augustus Tarentum venisset, egressus exinde Beneuētanorum fines inuasit: omnésque, per quas penè venerat, Lāg-

bardorum ciuitates cepit, Luceriámque opulentam Appulię ciuitatem expugnatam fortiùs inuadens diruit, & ad solum vsque prostrauit. Acheruntiam sanè propter munitissimam loci positionem capere minimè potuit. Deinde cum omni suo exercitu Beneuentum circumdedit, & eam vehementer expugnare cœpit. Vbi tunc Romualdi filius adhuc iuuenculus ducatum tenebat: qui statim vt Imperatoris aduentum cognouit, nutritium suum nomine Sesualdum ad patrem Grimoaldum trans Padum direxit: obsecrans eum, vt quantocius veniret, filióque suo, ac Beneuentanis, quos ipse nutrierat, potenter succurreret. Quod Grimoaldus rex audiens, statim cum exercitu filio laturus auxilium, Beneuentum pergere cœpit: quem plures ex Langbardis in itinere relinquentes, quia exspoliasset palatium, & iam non reuersurus repeteret Beneuentum. Exercitus interim Constantis Beneuentum diuersis machinis vehementer expugnabat: & contra Romualdus cum Langbardis fortiter resistebat. Qui quamuis cum tanta multitudine congredi manu propter paucitatem exercitus non auderet, frequenter tamen cum expeditis iuuenibus hostium castra irrũpens, magnas eisdem inferebat vndique clades. Cúmque Grimoaldus eius pater iã properaret, eundẽ nutritium eius, de quo prę misimus, ad filium misit, qui ei suũ aduentum nunciaret. Qui

cùm prope Beneuentũ veniſſet, à Græcis captus imperatori delatus eſt: qui ab eo, vnde veniret, requirẽs, ille ſe à Grimoaldo rege venire dixit: eundemque regem citius aduentare nunciauit. Statímque Imperator territus, conſilium cum ſuis iniit, quatenus cũm Romualdo paciſceretur, vt Neapolim poſſet reuerti: acceptáque obſide Romualdi ſorore, cui nomen Giſa fuit, cum eodem pacem fecit. Eius verò nutritium Geſualdum ad muros duci præcepit, mortem eidem minatus, ſi aliquid Romualdo, aut ciuibus de Grimoaldi aduentu nunciaret. Sed potius quidem aſſeueraret, eundem venire minimè poſſe. Quod ille facturum, vt ei præcipiebatur, promiſit: ſed cùm prope muros aduenisset, velle ſe Romualdũ videre dixit: quò cùm Romualdus citius aduenisset, ſic eum allocutus eſt: *Conſtans eſto domine Romualde, & habens fiduciam: noli turbari, quia tuus genitor citiùs tibi præbiturus auxilium aderit. Nam ſcias eum iſta nocte iuxta Saticrum fluuium cum valido exercitu manere: tantum obſecro, vt miſericordiam exhibeas cum mea vxore & filiis: quia gens iſta perfida me viuere non ſinet.* Cúmque hoc dixiſſet, iuſſu imperatoris caput eius abſciſſum, atque cum belli machina, quam petrariam vocant, in vrbem proiectum eſt. Quod caput Romualdus ſibi iuſſit deferri: idque lachrimis oſculatus eſt, dignóque in loco

tumultuari præcepit. Metuens subitò Grimoaldi regis aduentum Imperator, dimissa Beneuēti obsidione, Neapolim proficiscitur: cuius tamen exercitum Micola Capuanus comes, iuxta fluenta Caloris fluminis, qui vsque hodie Pugna dicitur, vehementer attriuit. Postquàm verò Imperator Neapolim peruenit, vnus ex eius optimatibus, cui nomen Saburrus erat, ab Augusto, vt fertur, xx. millia militum expetiit; séque cum Romualdo pugnaturum, victorémque spopondit. Qui cum accepto exercitū ad locum, cui nomen Floritius est, aduenisset, ibíque castra posuisset: Grimoaldus, qui iam Beneuentum aduenerat, hæc audiens, contra eum proficisci voluit. Cui filius Romualdus; *Non est opus*, inquit, *sed tantum nobis partem de vestra exercitu tribuite. Ego, deo fauente, cum eo pugnabo: & cū vicero, maior vtique gloria potentiæ vestræ adscribetur.* Factúmque est, vt accepta aliqua parte de patris exercitu, paritérque cum suis hominibus contra Saburrum proficiscitur: qui prius quàm bellum cum eo iniret, à quatuor partibus tubas insonare præcepit. Cúmque vtræque acies forti intentione pugnarent, tunc vnus de regis exercitu nomine Amangus qui contum regium ferre erat solitus, quendam Græculum eodem conto vtrisque manibus fortiter percutiens de sella, super quam equitabat, sustulit, cúmque in aëra supra caput suū leuauit. Quod cer-

cernens Græcorum exercitus, immenso pauore perterritus, in fugam conuertitur: vltimáque pernicie cæsus, sibi fugiens mortem, Romualdo & Langbardis victoriam peperit. Ita Saburrus, qui se imperatori suo victoriæ trophæum de Langbardis promiserat patrare, ad eum cũ paucis remeans, ignominiã deportauit. Romualdus verò, patrata de inimicis victoria, Beneuentum triumphans ingressus est, patríque gaudium, & cunctis securitatem, sublato hostiũ timore, conuexit. At verò Constans Augustus, cùm nihil se contra Langbardos gessisse conspiceret, omnes sæuitiæ suæ minas contra suos, hoc est Romanos, contorsit. Nam ingressus Neapolim, Romam perrexit, cui sexto ab vrbe milliario Vitalianus papa cum sacerdotibus, & Romano populo occurrit. Qui Augustus cum ad beati Petri limina peruenisset, obtulit ibi palliũ auro textum: & manens apud Romam diebus XII. omnia, quæ fuerãt antiquitus instructa ex ære, in ornamentum ciuitatis deposuit; in tantum vt etiam basilicam beatæ Mariæ, quæ aliquando Pantheon vocabatur, & condita fuerat in honorem omnium deorum, & iam ibi per concessionem superiorum principum locus erat omnium martyrum, discoperiret, regulásque æreas exinde auferret eásque simul cum omnibus aliis ornamentis Constantinopolim transmitteret. Deinde reuersus imperator Neapo-

lim in littore Tyrrheno perrexit ciuitatē Rheginam. Ingressúsque Siciliam, per indictionem septimam habitauit Syracusas: & tales afflictiones in suo populo, seu habitatoribus, vel possessoribus Calabriæ, Siciliæ, Africæ, atque Sardiniæ exercuit, quales antea nunquā auditæ sunt: ita, vt etiam vxores à maritis, vel filij à parentibus separarentur. Sed & alia multa & inaudita harum regionum populi sunt perpessi, ita, vt alicui spes vitæ non relinqueretur. Nam & vasa sacra, vel similia sanctarum dei ecclesiarum, imperiali iussu, & Græcorum auaritia sublata sunt. Mansit autem imperator in Sicilia ab indictione septima, vsque in duodecimam: sed tādem tantarum iniquitatum pœnas luit: atque dum se in Balneo lauaret, à suis extinctus est: & ibidem magna cum solemnitate à suis, vt decuit, tumulo traditus est. Interfecto igitur apud Syracusas Constante imperatore, Mezentius in Sicilia regnum arripuit: sed absque Orientalis exercitus voluntate, contra quē Italiæ milites, alij per Istriam, alij per partes Campaniæ, alij verò à partibus Africæ & Sardiniæ venientes in Syracusas, eum vita priuarunt. Multíque ex iudicibus eius obtruncati Constantinopolim perducti sunt, cum quibus pariter & falsi imperatoris caput est deportatum. Hæc audiens gēs Sarracenorum, quæ iam Alexandriam & Ægyptum peruaserat, subitò cum multis nauibus

venien-

venientes, Siciliam inuadunt, Syracuſas ingrediuntur, multámque ſtragem faciunt populorum, vix paucis euadentibus per munitiſſima caſtra & iuga confugerunt montium; auferētes quoque prædam nimiam, & omnem illũ, quem Conſtās Auguſtus à Roma abſtulerat ornatum, in re & diuerſis ſpeciebus: ſicque Alexandriam ſimul reuerſi ſunt. Porrò regis filia, quam de Beneuento obſidis nomine ſublatam diximus, in Siciliam veniens, diem ſuum clauſit extremum. Igitur extincto, vt diximus, apud Siciliam Conſtāte Auguſto, punitóque, qui ei ſucceſſerat, Mezentio tyranno, Romanorum regnum Conſtantinus Conſtantij Auguſti filius ſuſcepit regēdum, Romaníſque principatûs eſt annis decem & ſeptem. Conſtantij ſanè temporibus Theodorus archiepiſcopus, & Hadrianus his temporibus abbas exiſtens, vir æquè doctiſſimus, à Vitaliano tũc papa miſſi in Britanniam, plurimas eccleſias Anglorum doctrinæ eccleſiaſticæ fruge fœcundârunt. E quibus etiam Theodorus archiepiſcopus peccantium iudicia quantis ſuppliciis, ſed pro vnoquoque peccato quis pœnitere debeat, mirabili & diſcreta conſideratione venuſtiſſimè ac multùm notabiliter deſcripſit. Dum hæc geruntur, hæreſis apud Conſtantinopolim orta eſt: quæ ita opinando errauit, quia vnam in domino noſtro IESV CHRISTO

voluntatem & operationem asseuerabat. Hanc autem heresin excitarunt Gregorius patriarcha Cõstãtinopolitanus, Macharius, Pyrrhus, Paulus, & Petrus. Quam ob causam Constantinus Augustus CL. episcopos congregari fecit, inter quos fuerunt etiam legati sanctæ Romanæ ecclesiæ, missi ab Agathone papa, Ioannes diaconus, & Ioãnes Portuensis episcopus, qui omnes eandem hæresin damnauerunt. Ea hora tantæ aranearum telæ in medio populi ceciderunt, vt omnes mirarentur: ac per hoc significatum est, quod sordes hæreticæ prauitatis depulsæ sunt: & Gregorius quidem patriarcha correctus est. Cæteri verò in sua defensione perseuerantes, anathematis sunt vltione compulsi. Eo tempore Damianus Ticinensis ecclesiæ episcopus, sub nomine Mansueti Mediolanensis archiepiscopi hac de causa satis vtilem, rectæque fidei epistolam composuit, quæ in præfata Synodo non mediocre suffragium tulit. Recta autẽ & vera fides est, vt sicut in domino nostro IESV CHRISTO duæ sunt naturæ, hoc est, Dei & hominis: sic etiam duæ credantur esse voluntates siue operationes. Vis audire de eo, quod deitatis est? *Ego*, inquit, *& pater vnum sumus.* Vis audire quod humanitatis? *Pater maior me est.* Certè secundum humanitatem cum Euangelista ait: *Iesus autem dormiebat in puppi super ceruical.* Vide diuinitatem: *tunc surgens imperauit ventis & mari, &*

ri,& facta est tranquillitas magna. Hæc est sexta synodus vniuersalis Constantinopoli celebrata,& Græcorum sermone conscripta, tempore papæ Agathonis , & obsequente & adsistente Cõstantino principe intra septa palatij sui. Dehinc apud Constantinopolim imperator moritur Constantinus , & eius minor filius Iustinianus Romanorum regnum suscepit: cuius per x. annos gubernacula tenuit , ac Africam à Sarracenis abstulit,& cum eisdem pacem terra , maríque fecit.Hic Sergium pontificem,qui in errorem illius synodi, quam Constantinopoli fecerat , fauere & subscribere noluit : misso Zacharia protospatario suo iussit Constantinopolim deportari. Sed militia Rauennæ , vicinarúmque partium , iussa principis nefanda contemnens, eundem Zachariam cum contumeliis ab vrbe Roma & iniuriis expulit. Contra hunc Iustinianum Leo augustalem dignitatem arripiens, eum imperio priuauit , regnúmque Romanorum tribus annis regens,Iustinianum exsulem in Ponto seruauit. Rursúsque Tiberius contra hunc Leonem insurgens , regnum eius inuasit. Eúmque toto, quo ipse regnauit,tempore,in eadem ciuitate custodia permaxima tenuit. Hoc tempore Aquileia ob imperitiam fidei , quintum vniuersale consilium suscipere diffidit , donec salutaribus beati papæ Sergij monitis instructa,& ipsa huic cũ cęteris Christi

ecclesiis annuere consentit. Facta est autem hęc synodus Cōstantinopoli temporibus papæ Iulij sub Iustiniano principe, contra Theodorum & omnes hæreticos, qui beatam Mariam solum hominem, non deum & hominem genuisse affirmāt. In qua Synodo catholicè est institutum vt beata Maria semper virgo θεοτόκος diceretur: quia, sicut catholica fides habet, nō solùm hominem, sed verè deum & hominem genuit. Hoc tempore apud Gallias in Francorum regnum Anchis Arnulphi filius, qui de nomine Anchisæ quondam Troiani creditur appellatus, sub nomine maioris domus gerebat principatum. At verò Iustinianus, qui amisso principatu, in Ponto exsulabat, auxilio Trebelli Bulgarorum regis regnum rursus recipiens, eos, qui se expulerant, patritios occidit. Leonem quoque, & Tiberium, qui locum eius vsurparant, cepit, & in medio circo coràm omni populo iugulari præcepit. Gallicinum verò patriarcham Constantinopolitanum erutis oculis Romam misit: Cyrúmque abbatem, qui eum in Ponto exsulem aluerat, Episcopum in loco Gallicini constituit. Hic Constantinum Papam ad se venire iubens, honorificè suscepit, ac remisit. Quem prostratus in terra, pro suis peccatis intercedere rogans; cuncta eius Ecclesiæ priuilegia renouauit. Qui cum exercitū in Ponto mitteret ad comprehendendum Philippi-
cum,

cùm, quem ibi relegauerat: multum eum idem venerabilis papa prohibuit, ne hoc facere debe ret, sed tamen inhibere non potuit. Exercitus quoque, qui missus contra Philippicum fuerat, ad partem se Philippici cōtulit, eúmque imperatorem fecit: qui Cōstantinopolim contra Iustinianum veniēs, cū eo ab vrbe milliario duodecimo pugnauit, vicit, & occidit, regnúmque eius adeptus est. Imperauit autem Iustinianus cum filio Tiberio in hac secunda vice annis VI. quem Leo in expulsione illius naribus detruncauit. Qui post iterum assumpto imperio, quoties defluētem guttam rheumatis manu detersit, penè toties aliquos ex iis, qui contra eū fuerant, iugulari pręcepit. At verò Philippicus, qui & Dardanes, postquàm imperiali dignitate cōfirmatus est, Cyrum, de quo dixeramus, de pōtificatu eiectum, ad gubernandum monasterium suum Pontum redire præcepit. Hic Philippicus Constantino papæ literas praui dogmatis direxit: quas ille cùm apostolicæ sedis consilio respuit, & huius rei causa fecit picturas in porticu sancti Petri: quæ & gesta sex sanctarum synodorum vniuersalium continet. Nam & huiusmodi pictura, cū haberetur in vrbe regia, Philippicus iusserat auferri. Statuit populus, ne hæretici imperatoris nomen, aut chartam, aut figuram solitas susciperent. vnde nec eius effigies in ecclesia introducta est, nec nomen ad missarum solemnia prolatum. Hic cùm annum,

vnum & sex mensibus regnum gessisset, contra eum Anastasius, qui & Arthemius dictus est, insurgens, eum regno expulit, oculísque priuauit, nec tamen occidit. Hic Anastasius literas Constantino papæ Romam per Scholasticum patritium, & exarchum Italiæ direxit: quibus se fautorem catholicæ fidei, & sanctæ sextæ synodi, vel concilij prædicatorem esse declarauit. Hoc tempore Anastasius imperator, classem in Alexandriam contra Saracenos direxit: cuius exercitus ad aliud versus consilium, ab itinere medio Constantinopolitanam vrbem regressus, Theodosium Orthodorum inquirens, imperatorem elegit, atque coactum in solio imperiali confirmauit. Qui Theodosius apud Niceam ciuitatem, Anastasium graui prœlio vicit: datóque sibi sacramento, eũ clericum fieri, ac presbyterum fecit ordinari. Ipse verò, vt regnũ suscepit, mox in regia vrbe imaginem illam venerandam, in qua sanctæ synodus erant depictę, & à Philippico fuerat deiecta, pristino in loco erexit. His diebus ita Tiberis fluuius inundauit, vt alueum suum egressus, multa Romanæ fecerit exitia ciuitati, ita, vt via lata ad vnam & semis staturam excresceret, atque sancti Petri vsque ad pontem Miluium aquæ descendentes contingerẽt. Mansit autẽ diebus septem, donec agentibus litanias crebras ciuibus, octauo demum die reuersæ sunt. Inter hæc defuncto imperatore

peratore Theodosio, qui vno solummodo imperium rexerat anno, eius in loco Leo Augustus subrogatur. Hoc etiam tẽpore eadem Sarracenorum gens, cum immenso exercitu Constantinopolim circumdedit, ac per continuum triẽnium obsedit, donec ciuibus multa instantia ad deum clamantibus, plurimi eorum fame, & frigore, bello, pestilentiáque perirent, ac sic partes obsidionis abscederẽt. Qui inde egressi, Bulgarorum gentem, quæ est supra Danubium, bello aggrediuntur: & ab hac quoque victi, ad suas naues refugiunt. Qui cum altum peterent, irruẽte subita tempestate, plurimis etiam mersis siue contritis nauibus, perierunt. Intra Constantinopolim verò trecenta millia pestilentia perierunt. Hac tempestate Leo imperator apud Constantinopolim sanctorum imagines depositas incendit, Romanóque pontifici similia facere, si imperialem gratiam habere vellet, mandauit. Sed pontifex hoc facere contempsit: omnes quoque Rauennæ exercitus, vel Venetiarũ talibus iussis vno animo restiterunt: & nisi eos pontifex prohibuisset, imperatorem super se cõstituere aggressi fuissent. Eo tempore Langbardorum rex Luitprandus Rauẽnam obsedit, classem inuasit, atque destruxit. Tunc Paulus patritius extra Rauennam misit, qui pontificem interimerent. Sed Langbardis pro defensione pontificis repugnantibus, Spoletanis in solatio

poſitis, & ex aliis partibus Langbardis Thuſcis reſiſtentibus, conſilium Rauennatium diſſipatum eſt. Rurſus cùm Rauennam Luitprandus regis nepos, & Peredeo Vicentinus dux obtinerent: irruentibus ſubitò Venetis, Luitprandus ab eís captus eſt: Peredeo viriliter pugnans occubuit. Per idem tempus Leo Auguſtus ad peiora progreſſus eſt: ita, vt cõpelleret omnes Conſtantinopolim habitantes, tàm vi quàm blandimentis, vt deponerent, vbicunque haberẽt, imagines, tam ſaluatoris, quàm eius ſanctæ genetricis, vel omnium ſanctorum, eáſque in medio ciuitatis incendio concremari fecit. Et quia plerique è populo tale ſcelus fieri præpediebant, aliquanti ex eis capite truncati, alij parte corporis mulctati ſunt. Huius errori Germanus patriarcha non conſentiens, à propria ſede depulſus eſt, & eius in loco Anaſtaſius presbyter ordinatus eſt.

Paulli VVarnefrid Langbardi, qui fuit filius Diaconi Foroiulienſis, librorum, quos ad Eutropij compendium addidit, vltimi finis.

QVVM

QVVM PAGELLÆ HIC ALIQVOT VACARENT VTILE censui varias in Eutropium lectiones adiicere. P.B.

In librum 1.

Pag.6.tuus. al.suus.
Pag.20.pernic.al.fore.

In librum 2.

Pag.23. septuaginta quatuor. al.septuaginta tres.
ibid.Refugerunt. al.Remanserunt.
pag.24.primum Afros naualí certamine superat. al.Clypeam petunt & contra Carthaginenses venerunt.
ibid. Pacillo. al.Placido.

In librum 3.

Pag.27.Carthaginieses tamen. al.Carthaginienses tum.
Pag.28.perConsulem tum.al.per Consulem tantum.
ibid.Spolia Gallorum.al.Galli.
Pag.29. à Charthaginiensibus petierunt. al.Charthaginem miserunt.
Pag.30.quatuor millia. al.tria millia.
ibid.quadringenti.al. quingenti.
Pag.32.Nobilissimæ vrbis Syracusanæ. al.nobilissima vrbe Syracusana.
Pag.33.Hispaniæ.al.Hispani.
ibid.cœpit.al.recepit.
Pag.34.ducem.al.diutius.
ibid.Ap.Claudio. al.C.Claudio.
Pag.35.quinquaginta.al.quingenta.
Pag.36. cc. millia.al.xx.millia.
ibid.annum. xvII. al.annum nonum decimum.

In librum 4.

Pag.37. in gloriam. al.ingenti gloria.
ibid.Attilio.al.Atilio.
ibid.Magnesiam.al.Magnam iam.
Pag.38.Frater.al.filius.
ibid.triginta millia. al.quinquaginta millia.
Pag.41.Manlio.al.Martio.
Pag.42.Tremollio. al.Trebellio.
Pag 43.Scipione. al.Cæpione.
ibid.Deinde.al.ante.
ibid.Frater.al.filius.
Pag.44.Gallicis. al.Callecis.
Pag.45. duci Bituito. al. reg Bituito.
Pag.46. catenatus. adde post

& mox iussu consulis postea strangulatus.

In librum 5.

Pag.47.ter mille.al trecenti.

Pag.48.Legennius,al.Herinnius.

Pag.51.quatuor millia.al.cccc.

Pag.52.tractata.al.tracta.

In librum 6.

Pag.53.Varodopam.al.Rhodopam.

Pag.54.Oenomao. al. Oenomanno.

Pag.55.bellicosissimas. al. nobilissimas.

Pag.56.regiones. al.Legiones.

Pag.57.regem. al. & Tigranem.

Pag.58.prudenter.al.ter.

Pag.59.filij.al.filius.

Pag.61.pharsaliam.al.paleopharsalum.

Pag.62.qui & magister. al. qui ei magister.

In librum 7.

Pag.65.Parthorũ. al.Pacorũ.

Pag.66. Exstinctus morte cõmuni.al. Obiit autem LXXVI. *anno morte communi.*

*Pag.67.cccc.al.*XL.

Pag. 68. ætatis LXXIX. *al.* LXXVIII.

Pag.69.egregie.al.ac egregia.

Pag.70.Numentana. al.Nomentaneam.

Pag.71. Orirctur. al.commoueretur.

Pag.72.lenitatis. al.bonitatis.

Pag.74. Publico quidem. al. duplicem quidem.

In librum 8.

Pag.76.primus.al.primum.

Pag.77. mediocritate cognouisset. al.mediocri familiaritate cognouisset.

Pag.78.id est Assyriam Mesopotamiã & Armeniam. al.& de Assyria, Mesopotamia & Armenia.

Pag.80. Valeriam. al.Galeriam.

Pag.85. Tumultuarius. al.tumultuantes.

In librum 9.

Pag.86. Pater. al.pater vel auus.

Pag.89.Actuario.al.Actuario.

Pag.91.pertulit.al.protulit.

Pag.92. mors. adde quousque Aper inuadere posset imperium.

Pag.95.primũ aduersus Narseum prælium & secũdum. al.primo aduersum prælium, exin secundum.

In librum 10. & vltimum.

Pag.101.iustitiæ & amoris.al. iusti amoris.

Pag.103. principem. al.principes.

FINIS.

INDEX RERVM ET MATERIARVM SINGVLARIVM, quæ tam in Eutropio quàm in Paulo Diacono cõtinentur, ordine Alphabetico distinctus.

***

Prior numerus librum, posterior verò paginam huius editionis demonstrat.

benedi-

Numa

Iugur-

FINIS.